תלמוד בבלי · סדר נשים

סוטה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

סוטה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/סוטה/
הקובץ נוצר ב־15 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 5
דף ג. 7
דף ג: 9
דף ד. 10
דף ד: 12
דף ה. 13
דף ה: 15
דף ו. 16
דף ו: 17
דף ז. 18
דף ז: 19
דף ח. 20
דף ח: 21
דף ט. 23
דף ט: 24
דף י. 26
דף י: 28
דף יא. 30
דף יא: 31
דף יב. 33
דף יב: 35
דף יג. 37
דף יג: 39
דף יד. 41
דף יד: 43
דף טו. 44
דף טו: 45
דף טז. 46
דף טז: 47
דף יז. 48
דף יז: 49
דף יח. 50
דף יח: 51
דף יט. 52
דף יט: 53
דף כ. 54
דף כ: 55
דף כא. 56
דף כא: 58
דף כב. 59
דף כב: 60
דף כג. 61
דף כג: 61
דף כד. 62
דף כד: 63
דף כה. 64
דף כה: 66
דף כו. 66
דף כו: 67
דף כז. 68
דף כז: 69
דף כח. 70
דף כח: 71
דף כט. 71
דף כט: 72
דף ל. 73
דף ל: 74
דף לא. 75
דף לא: 76
דף לב. 77
דף לב: 79

דף לג. 80
דף לג: 81
דף לד. 82
דף לד: 83
דף לה. 84
דף לה: 86
דף לו. 87
דף לו: 88
דף לז. 90
דף לז: 91
דף לח. 92
דף לח: 93
דף לט. 95
דף לט: 95
דף מ. 96
דף מ: 98
דף מא. 99
דף מא: 100
דף מב. 101
דף מב: 103
דף מג. 104
דף מג: 106
דף מד. 107
דף מד: 109
דף מה. 110
דף מה: 112
דף מו. 114
דף מו: 116
דף מז. 118
דף מז: 120
דף מח. 122
דף מח: 124
דף מט. 126
דף מט: 128

דף ב.

הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם, וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד, אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם, וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם.
כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: "אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי", וְדִבְּרָה עִמּוֹ — עֲדַיִן הִיא מוּתֶּרֶת לְבַיְתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.
נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ כְּדֵי טוּמְאָה — אֲסוּרָה לְבַיְתָהּ, וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. וְאִם מֵת — חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְייַבֶּמֶת.

גְּמָ' מִכְּדֵי תַּנָּא מְנַזֵּיר סָלֵיק, מַאי תְּנָא דְּקָא תָּנֵא סוֹטָה?
כִּדְרַבִּי. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה, לוֹמַר לָךְ: שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ — יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן.
וְלִיתְנֵי סוֹטָה, וַהֲדַר לִיתְנֵי נָזִיר! אַיְידֵי דְּתָנָא כְּתוּבוֹת וּתְנָא "הַמַּדִּיר", תְּנָא נְדָרִים. וְאַיְידֵי דְּתָנָא נְדָרִים — תְּנָא נָזִיר, דְּדָמֵי לִנְדָרִים. וְקָתָנֵי סוֹטָה, כִּדְרַבִּי.
"הַמְקַנֵּא", דְּיָעֲבַד — אִין, לְכַתְּחִילָּה — לָא. קָסָבַר תַּנָּא דִּידַן: אָסוּר לְקַנְאוֹת.
אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: כִּי הֲוָה פָּתַח רֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹטָה, אָמַר הָכִי: אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרָל הַצַּדִּיקִים". אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְקָשִׁין לְזַוּוְגָן כִּקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת".
אִינִי? וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, בֵּית פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שְׂדֵה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי! לָא קַשְׁיָא: הָא — בְּזוּג רִאשׁוֹן, הָא — בְּזוּג שֵׁנִי.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּקִינּוּי וּסְתִירָה, אֲבָל בְּטוּמְאָה — עַד אֶחָד מְהֵימַן.
וּתְנַן נָמֵי: עַד אֶחָד אוֹמֵר "אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּיטְמֵאת" — לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.
מִדְּאוֹרְיְיתָא מְנָלַן דִּמְהֵימַן עַד אֶחָד? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "וְעֵד אֵין בָּהּ", בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר.
אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶפִילּוּ בְּאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ".

דף ב:

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד בְּאִישׁ", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד? מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"? זֶה בָּנָה אָב: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" — הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפָרוֹט לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד".
וְאָמַר רַחֲמָנָא: תְּרֵי לֵית בַּהּ אֶלָּא חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" — אָסוּרָה.

אֶלָּא טַעְמָא דִּכְתִיב "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא "עֵד" דְּסוֹטָה חַד הוּא. וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא בְּמַאי מִיתַּסְרָא?

אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "עֵד אֵין בָּהּ" — אֵין נֶאֱמָן בָּהּ.

אֵין נֶאֱמָן בָּהּ?! וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי —

עַד דְּאֵיכָּא תְּרֵי? לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינַּיהּ. דְּאָתְיָא "דָּבָר" "דָּבָר" מִמָּמוֹן. וַאֲנָא יָדַעְנָא, מִידֵּי דְּהָווֹ אַכָּל עֵדֵיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה!

אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: סוֹטָה שָׁאנֵי, דְּרַגְלַיִם לְדָבָר, שֶׁהֲרֵי קִנְּאָה לָהּ וְנִסְתְּרָה — לִיתְהֵימַן בַּהּ עֵד אֶחָד.

וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ דְּאֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְשַׁרְיָא? וְהָא מִדְּכְתִיב "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" — מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה!

אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: אֵין נֶאֱמָן בָּהּ — עַד דְּאֵיכָּא תְּרֵי, וּבְתְרֵי נָמֵי "הִיא דְּלֹא נִתְפָּשָׂה", קָא מַשְׁמַע לַן.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? אָמַר קְרָא: "בָּהּ" — בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, "בָּהּ" — וְלֹא בְּסֹתְירָה.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "בָּהּ" — וְלֹא בְּקִינּוּי.

וְאֵימָא: "בָּהּ" וְלֹא בְּסֹתְירָה! סֹתְירָה אִיתַּקַּשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב: "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה". קִינּוּי נָמֵי אִיתַּקַּשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב: "וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמָאָה"! הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא "בָּהּ".

וּמָה רָאִיתָ? מִסְתַּבְּרָא סֹתְירָה עֲדִיפָא, שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ כְּטוּמְאָה.

אַדְּרַבָּה: קִינּוּי עָדִיף, שֶׁכֵּן עִיקַּר גָּרַם לָהּ.

אִי לָאו סֹתְירָה, קִינּוּי מִי אִיכָּא? וְאִי לָאו קִינּוּי, סֹתְירָה מַאי אַהֲנִי?

אֲפִילּוּ הָכִי, סֹתְירָה עֲדִיפָא, דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא.

מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ — מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים: לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף.

מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא "בָּהּ" — בָּהּ וְלֹא בְּסֹתְירָה.

וְאֵימָא: "בָּהּ" וְלֹא בְּקִינּוּי? קִינּוּי אִיתַּקַּשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב: "וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמָאָה".

סֹתְירָה נָמֵי אִיתַּקַּשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב: "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה"?! הַהוּא, לְכַמָּה שִׁיעוּר סֹתְירָה — כְּדֵי טוּמְאָה, הוּא דַּאֲתָא.

הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים: לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. מַאי נִיהוּ? דְּזִמְנִין דְּלָא קַנֵּי וְאָמַר "קַנַּאי".

הָא לְמַשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף? זִמְנִין דְּלָא אִיסְתַּתַּר וְאָמַר "אִיסְתַּתַּר"!

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף.

אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמַשְׁנָתֵינוּ? אַדְּרַבָּה: לְמַשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עִיקָּר, הָתָם לֵיכָּא עִיקָּר!

אֶלָּא אִי אִיתְּמַר — הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אַף לְמַשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף.

אָמַר רַב חֲנִינָא מִסּוּרָא: לָא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתְּתֵיהּ בַּזְּמַן הַזֶּה "לֹא תִיסָּתְרִי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי", דְּיִלְמָא קָיְימָא לַן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמִיסְתַּתְּרָא, וְלֵיכָּא הָאִידָּנָא מֵי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ, וְקָאָסַר לַהּ עִילָּוֵיהּ אִיסּוּרָא דְּלְעוֹלָם.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מָה לְשׁוֹן "קִינּוּי" — דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים. אַלְמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ, וְכוּלֵּי עָלְמָא לָא יָדְעִי דְּקַנֵּי לַהּ, וְאָמְרִי: מַאי דְּקַמָּא דְּקָא בָּדְלָה, וְאָתוּ לְמִיעְבַּד קִנְאָה בַּהֲדָהּ.

וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שֶׁלֶמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבָּיֵי אָמַר: דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. אַלְמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעִי דְּקַנֵּי לַהּ, וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמִיעְבַּד קִנְאָה בַּהֲדָהּ.

דף ג.

אַלְמָא קָסָבְרִי דְּאָסוּר לְקַנְאוֹת.

וּמַאן דְּאָמַר מוּתָּר לְקַנְאוֹת, מַהוּ לְשׁוֹן "קִינּוּי"? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֵין "קִינּוּי" אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְרָאָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיְקַנֵּא ה' לְאַרְצוֹ".

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו בְּגָלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה", וְאֵין עֲבֵירָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצְוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה".

רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ", "תִּשְׂטֶה" כְּתִיב.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד בְּסוֹטָה — שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר, שֶׁהָרֵי קִינֵּא לָהּ, וְנִסְתְּרָה, וְעַד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה.

אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי, בָּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה!

אָמַר לֵיהּ: "וְעָבַר" — וּכְבָר עָבַר.

אֶלָּא מֵעַתָּה: ״וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ״, הָכִי נָמֵי?
הָתָם, מִדִּכְתִיב ״וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה׳ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ״ — מַשְׁמַע דִּלְהַבָּא. אֶלָּא הָכָא, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיבִי, ״וְעָבַר״ בָּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה — קִינּוּי לָמָּה לִי?
תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ״. מַאי רוּחַ?
רַבָּנַן אָמְרִי: רוּחַ טוּמְאָה. רַב אָשֵׁי אָמַר: רוּחַ טָהֳרָה.
וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה. דְּתַנְיָא: ״וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ״ — רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא רוּחַ טָהֳרָה — שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רוּחַ טוּמְאָה, רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעַיּוֹלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ?
גּוּפָא: ״וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ״ — רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה. ״לָהּ יִטַּמֵּא״ — רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה.
״לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ״ — רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה.
אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לַהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא לְרָבָא: לֵימָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגִי, דְּמָר אָמַר רְשׁוּת וּמָר אָמַר חוֹבָה? אֲמַר לֵיהּ: הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי.
״וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ״ — רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה.
מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל — סָבַר לַהּ כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה ״לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ״, יָכוֹל כְּגוֹן זוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ״.
וְרַבִּי עֲקִיבָא: קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? אַיְידֵי דְּבָעֵי לְמִיכְתַּב ״וְהִיא נִטְמָאָה״ ״וְהִיא לֹא נִטְמָאָה״ — כְּתִיב נָמֵי ״וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ״.
לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית — לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ.
״לָהּ יִטַּמֵּא״ — רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה.
מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל — אַיְידֵי דִּכְתִיב: ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לָנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו״, אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב ״לָהּ יִטַּמֵּא״.
וְרַבִּי עֲקִיבָא מ״כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ״ נָפְקָא, ״לָהּ יִטַּמֵּא״ לְמָה לִי — לְחוֹבָה.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לָהּ מִיטַּמֵּא, וְאֵין מִיטַּמֵּא לְאֵיבָרֶיהָ.

דף ג:

וְרַבִּי עֲקִיבָא — אִם כֵּן, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לָהּ" וְלִישְׁתּוֹק, "יִטְמָא" לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְידֵי דִּכְתַב "לָהּ", כְּתַב נָמֵי "יִטְמָא". לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ.
"לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" — רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה.
מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל — אַיְידֵי דִּכְתִיב "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", אִיצְטְרִיךְ נָמֵי לְמִיכְתַּב "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ", לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקָנוֹתוֹ.
דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לְאֶחָד מִן הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקָנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ".
יָכוֹל אַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקָנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם", מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם, וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם.
וְרַבִּי עֲקִיבָא מ"מֵהֶם תִּקְנוּ" נָפְקָא, "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" לְמָה לִי — לְחוֹבָה.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "בָּהֶם" — וְלֹא בְּאַחֵיכֶם.
וְרַבִּי עֲקִיבָא: בְּאַחֵיכֶם — מִסֵּיפָא דִּקְרָא נָפְקָא: "וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ".
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אַיְידֵי דִּכְתִיב "וּבְאַחֵיכֶם", כְּתִיב נָמֵי "בָּהֶם". לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ.
אָמַר רַב חִסְדָּא: זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קָרֵיא לְשׁוּמְשְׁמָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: תּוּקְפָּא בְּבֵיתָא כִּי קָרֵיא לְשׁוּמְשְׁמָא. אִידֵּי וְאִידֵּי בְּאִיתְתָא, אֲבָל בְּגַבְרָא לֵית לַן בַּהּ.
וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּתְּחִילָּה, קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ". כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ".
אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה — מְקַדַּמְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ". וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה — מְלַפַּפְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְלַפְּתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ".
רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ".
"לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ" — בָּעוֹלָם הַזֶּה, "לִהְיוֹת עִמָּהּ" — לָעוֹלָם הַבָּא.

תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין:
וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה, שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵד אֵין בָּהּ", כֹּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.
וְקַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה, שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — מִתְקַיֶּימֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר". מָה "דָּבָר" הָאָמוּר לְהַלָּן — עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן — עַל פִּי שְׁנַיִם.
הַאי מ"כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" נָפְקָא? מִ"בָּהּ" נָפְקָא: בָּהּ — וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ — וְלֹא בְּסֹתְרָה מִיבְּעֵי לֵיהּ!
הָכִי נָמֵי קָאָמַר: תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ": בָּהּ — וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ — וְלֹא בְּסֹתְרָה.
וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סֹתְרָה, דִּלְמָא מְהֵימַן עַד אֶחָד, מְנָלַן? נֶאֱמַר כָּאן: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר". מָה "דָּבָר" הָאָמוּר לְהַלָּן — עֵדִים שְׁנַיִם, אַף כָּאן — עֵדִים שְׁנַיִם.
תָּנוּ רַבָּנָן: אֵי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה — זוֹ עֵדוּת סֹתְרָה, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה — זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה.

דף ד.

וְכַמָּה שִׁיעוּר סֹתְרָה? כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִיאָה, כְּדֵי הַעָרָאָה.
כְּדֵי הַקֹּפֶת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ.
בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר: כְּדֵי לְקַשּׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא.
חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיהָ לִיטוֹל קֵיסָם. פְּלֵימוֹ אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסַּל לִיטוֹל כִּכָּר. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר: "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם".
וְכָל הֲנֵי לְמָה לִי?
צְרִיכִי, דְּאִי תְּנָא כְּדֵי טוּמְאָה, הֲוָה אָמֵינָא: כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ, קָא מַשְׁמַע לַן כְּדֵי בִיאָה.

וְאִי תְּנָא כְּדֵי בִיאָה, הֲוָה אָמֵינָא: כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה, קָא מַשְׁמַע לַן כְּדֵי הַעֲרָאָה.
וְאִי אַשְׁמְעִינַן כְּדֵי הַעֲרָאָה, הֲוָה אָמֵינָא: כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, קָא מַשְׁמַע לַן כְּדֵי טוּמְאָה.
וְכַמָּה כְּדֵי [הַעֲרָאָה] — כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל.
וּרְמִינְהִי "וְנִסְתְּרָה", וְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהִיא נִטְמְאָה", הֲוֵי אוֹמֵר — כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִיאָה, כְּדֵי הַעֲרָאָה, כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ.
קָא סָלְקָא דַּעְתִּין: הַיְינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל, הַיְינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל. הָתָם אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עָלֵיהּ. הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל!
אָמַר אַבָּיֵי: הַקָּפָה בָּרֶגֶל, חֲזָרָה בָּרוּחַ.
בָּעֵי רַב אָשֵׁי: חֲזָרָה בָּרוּחַ כִּי הֵיכִי דְּאָזֵיל וַהֲדַר אָתֵי, אוֹ דִילְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזֵיל וְאָתֵי וַהֲדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ. תֵּיקוּ.
הָתָם אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס, הָכָא: כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל! אִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא.
הָתָם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, הָכָא אָמַר: כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס! אֵימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת. וְלֵימָא: אִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא! אִם כֵּן, הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.
הָתָם אָמַר בֶּן עַזַּאי: כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, הָכָא אָמַר: כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. אִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא.
הָתָם אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ, הָכָא אָמַר: כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה! אֵימָא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגוֹמְעָהּ. וְלֵימָא: אִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא! אִם כֵּן, הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי.
הָתָם אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, הָכָא אָמַר: כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ! לְרַבָּרְיוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר מְשַׁעֲרִין בִּצְלִיאָה וּבִגְמִיעָה: אֵימָא שִׁיעוּר גְּמִיעָה לְחוֹדָהּ כְּדֵי לִגְמֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, דְּהַיְינוּ צְלִיאָה וּגְמִיעָה.
רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיִּקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא. בָּעֵי רַב אָשֵׁי: דִּמְרַחַק, אוֹ דִּמְקָרֵב? תֵּיקוּ.
חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיהָ לִיטוֹל קֵיסָם. בָּעֵי רַב אָשֵׁי: דִּמְהַדַּק אוֹ דְּלָא מְהַדַּק? תֵּיקוּ.
פְּלֵימוֹ אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסַּל לִיטוֹל כִּכָּר. בָּעֵי רַב אָשֵׁי: דִּמְהַדַּק אוֹ דְּלָא מְהַדַּק? בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא? בְּחַמִּימָא אוֹ בְּקָרִירָא?

דף ד:

בִּדְחִטֵּי אוֹ בִּדְשָׂעֹרֵי? בְּרַכִּיכָא אוֹ בַּאֲקוֹשָׁא? תֵּיקוּ.

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר רַב יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אֶחָד וְאֶחָד — בְּעַצְמוֹ שִׁיעֵר. וְהָאִיכָּא בֶּן עַזַּאי דְּלָא נָסֵיב?

אִיבָּעֵית אֵימָא: נָסֵיב וּפֵירֵשׁ הֲוָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מֵרַבֵּיהּ שְׁמִיעַ לֵיהּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: "סוֹד ה' לִירֵאָיו".

דָּרֵשׁ רַב עֻוירָא, זְמָנִין אָמַר לַהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמֵּי, וְזְמָנִין אָמַר לַהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי: כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם — כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם".

אָמַר רָבָא: הַאי "בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם" — "בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לְסוֹף מְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם.

אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָשֵׁי אָמַר רַב: מַיִם רִאשׁוֹנִים — צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה, מַיִם אַחֲרוֹנִים — צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: הַנּוֹטֵל יָדָיו — צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה, שֶׁמָּא יֵצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַפֶּרֶק, וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם.

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם — כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר ה' כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגוֹ'".

וּמַאי "וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד"? אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ — לְבַסּוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד".

אָמַר רָבָא: הַאי "נֶפֶשׁ יְקָרָה" — "נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה" מִיבְּעֵי לֵיהּ. וְעוֹד: "הִיא תָּצוּד" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בַּהּ "יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים", מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, "הִיא תְּצוּדֶנּוּ" — לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ — כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. כְּתִיב הָכָא: "תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב", וּכְתִיב הָתָם: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ".

וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר: כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'".

רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר: כְּאִילּוּ בָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת. כְּתִיב הָכָא: "תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב", וּכְתִיב הָתָם: "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל וְגוֹ'".

עוּלָּא אָמַר: כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַּמֶּה נֶחְשָׁב הוּא" — אַל תִּיקְרֵי "בַּמֶּה", אֶלָּא "בָּמָה".

מַאי "יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה"? אָמַר רַב: כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ: "הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" — לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

קַשְׁיָא לְהוּ לְדִבֵי רַבִּי שֵׁילָא: הַאי "יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה", "יָדִי" מִיבָּעֵי לֵיהּ!

אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא: אֲפִילּוּ קִיבֵּל תּוֹרָה כְּמשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ" — לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן: הַאי "יָד לְיָד", "יָד מִיָּד" מִיבַּעְיָא לֵיהּ!

אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

דף ה.

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר, דִּכְתִיב: "מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף וְגוֹ'" — לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

אַזְהָרָה לְגַסֵּי הָרוּחַ מִנַּיִן? אָמַר רָבָא אָמַר זְעֵירִי: "שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל תִּגְבָּהוּ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: "וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ" וּכְתִיב: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".

וְכִדְרַבִּי אֶבְיָן אָמַר רַבִּי אֵילְעָא. דְּאָמַר רַבִּי אֶבְיָן אָמַר רַבִּי אֵילְעָא: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הִשָּׁמֶר" "פֶּן" וְ"אַל" — אֵינוֹ אֶלָּא בִּלְאו תַּעֲשֶׂה.

דָּרֵשׁ רַב עַוִירָא, זְמָנִין אָמַר לַהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אַסִי וְזְמָנִין אָמַר לַהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אַמֵי: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף מִתְמַעֵט, שֶׁנֶּאֱמַר: "רוֹמּוּ מְעַט". וְשֶׁמָּא תֹּאמַר יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֵינֶנּוּ".

וְאִם חוֹזֵר בּוֹ — נֶאֱסָף בִּזְמַנּוֹ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֻמְכוּ כַּכֹּל יִקְפְּצוּן". כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דִּכְתִיב בְּהוּ: "בַּכֹּל", "מִכֹּל", "כֹּל". וְאִם לָאו — "וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יְמָלוּ".

מַאי "וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת"? רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר: כִּי סָאסָא דְּשִׁיבַּלְתָּא, וְחַד אָמַר: כְּשִׁיבּוֹלֶת עַצְמָהּ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר כִּי סָאסָא דְּשִׁיבַּלְתָּא — הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר כִּי שׁוּבַּלְתָּא עַצְמָהּ, מַאי "וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת"? אָמַר רַב אַסִי, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנָס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ — גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט.

"וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ". רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר: אִתְּי דַּכָּא, וְחַד אָמַר: אֲנִי אֶת דַּכָּא. וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא, שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת, וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי וְלֹא גָּבַהּ הַר סִינַי לְמַעְלָה.

אָמַר רַב יוֹסֵף: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ, שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת, וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי. וְהִנִּיחַ כָּל אִילָנוֹת טוֹבוֹת, וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּסְּנֶה.
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ רָאוּי לְגַדְּעוֹ כַּאֲשֵׁירָה. כְּתִיב הָכָא: "וְרֹמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים", וּכְתִיב הָתָם: "וַאֲשֵׁירֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן".
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ — אֵין עָפָרוֹ נִנְעָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר", "שֹׁכְבֵי בֶּעָפָר" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "שֹׁכְנֵי עָפָר" — מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לֶעָפָר בְּחַיָּיו.
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, שְׁכִינָה מְיַלֶּלֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֻדָּע".
דָּרַשׁ רַב עֻוירָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם — גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַגְּבוֹהַּ, וְאֵין גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַשָּׁפֵל. אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, הוּא גָּבוֹהַּ וְרוֹאֶה אֶת הַשָּׁפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי רָם ה' וְשָׁפָל יִרְאֶה".
אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵּימָא מָר עוּקְבָא: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל". אַל תִּקְרֵי "אֹתוֹ", אֶלָּא "אִתּוֹ", אֵיפְכָא "אִתּוֹ לֹא אוּכַל". אֵיכָא דְּמַתְנֵי לַהּ אַמְּסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית".
אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֲפִילּוּ רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרָשׁ", וּמָה יָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת — רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ, אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת — עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.
אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָשֵׁי אָמַר רַב: תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בְּשִׁמְינִית.
אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: וּמְעַטְּרָא לֵיהּ כִּי סָאסָא לְשׁוּבַלְתָּא. אָמַר רָבָא: בְּשַׁמְתָּא דְּאִית בֵּיהּ, וּבְשַׁמְתָּא דְּלֵית בֵּיהּ.
אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לָא מִינַּהּ וְלָא מִקְצָתָהּ, מִי זוּטַר דְּכְתִיב בֵּיהּ "תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב"?
אָמַר חִזְקִיָּה: אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא אִם כֵּן מַשִּׁים לִבּוֹ כְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מִדֵּי חׇדֶשׁ בְּחׇדְשׁוֹ [וְגוֹ'] יָבֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹות וְגוֹ'".
אָמַר רַבִּי זֵירָא: "בָּשָׂר" כְּתִיב בֵּיהּ "וְנִרְפָּא", "אָדָם" לָא כְּתִיב בֵּיהּ "וְנִרְפָּא".
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָדָם: אַפָּר, דָּם, מָרָה. בָּשָׂר: בּוּשָׁה, סְרוּחָה, רִמָּה. אֵיכָא דְּאָמְרִי: שְׁאוֹל, דְּכְתִיב בְּשִׁין.
אָמַר רַב אָשֵׁי: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף נִפְחָת, שֶׁנֶּאֱמַר:

דף ה:

"וְלַשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת", וְאֵין "שְׁאֵת" אֶלָּא לְשׁוֹן גְּבוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל [כָּל] הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל [כָּל] הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת", וְאֵין "סַפַּחַת" אֶלָּא טְפֵילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "סְפָחֵנִי נָא אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת לֶאֱכֹל פַּת לָחֶם".

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים אָדָם מַקְרִיב עוֹלָה — שְׂכַר עוֹלָה בְּיָדוֹ. מִנְחָה — שְׂכַר מִנְחָה בְּיָדוֹ. אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הִקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִמְאֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה".

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַשָּׁם אוֹרְחוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה — זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישׁוּעַת אֱלֹהִים", אַל תִּקְרֵי "וְשָׁם", אֶלָּא "וְשָׂם דַּרְכּוֹ".

[כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ כוי.] הָא גּוּפָא קַשְׁיָא: אָמְרַתְּ, אָמַר לָהּ בְּפָנַי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי זֶה, אַלְמָא דְּבוּר סְתִירָה הוּא,

וַהֲדַר תָּנֵי: דִּיבְּרָה עִמּוֹ — עֲדַיִין מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, אַלְמָא דְּבוּר לָא כְּלוּם הוּא!

אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר: "אַל תְּדַבְּרִי" וְדִבְּרָה, "אַל תְּדַבְּרִי" וְנִסְתְּרָה — וְלֹא כְּלוּם. "אַל תִּסָּתְרִי" וְדִבְּרָה עִמּוֹ — עֲדַיִין מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טוּמְאָה, אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.

וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת. אַמַּאי? תִּתְיַיבֵּם נָמֵי יַבּוֹמֵי?

אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר קְרָא: "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר". לְאִישׁ אַחֵר, וְלֹא לְיָבָם.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה — חֲלִיצָה נָמֵי לָא תִּיבְעֵי! אָמַר לֵיהּ: אִילּוּ אִיתֵּיהּ לְבַעַל, מִי לָא בָּעֲיָא גֵּט? הַשְׁתָּא נָמֵי תִּיבְעֵי חֲלִיצָה.

וְאִית דְּאָמְרִי, אָמַר רַב יוֹסֵף: רַחֲמָנָא אָמַר "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" — דְּלָא לִיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַיבֵּם נָמֵי יַבּוֹמֵי?!

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, לְאַחֵר לָא תִּינָּשֵׂא, דְּלָא תִּיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ!

אָמַר לֵיהּ:

דף ו.

מִי קָא רָמֵינַן לַהּ עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ?
וְאֵיפְכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב יוֹסֵף: הַכָּתוּב קְרָאוֹ ״אַחֵר״, שֶׁאֵין בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. שֶׁזֶּה הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ תִּתְיַבֵּם נָמֵי יַבּוֹמֵי?!
אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מַעֲתָּה, נִשֵּׂאת לְאַחֵר וּמֵת בְּלֹא בָּנִים — לֹא תִּתְיַבֵּם, דְּהַכָּתוּב קְרָאוֹ ״אַחֵר״! גַּבֵּיהּ דְּהַאי מִיהָא בְּשֵׁם טוֹב הֲוָה קָיְימָא.
רָבָא אָמַר, קַל וָחוֹמֶר: אִם נֶאֱסְרָה בַּמּוּתָר לָהּ — בָּאסּוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן?
אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּיְּדֵשׁ אֶת הָאַלְמָנָה וָמֵת, וְיֵשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֶדְיוֹט, לֹא תִּתְיַבֵּם: אִם נֶאֱסְרָה בַּמּוּתָר לָהּ — בָּאסּוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!
נֶאֱסְרָה?! הָא אֲסִירָא וְקָיְימָא! מוּתָּר לָהּ?! אָסוּר לָהּ הוּא!
אֶלָּא: אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה וָמֵת, וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל — לֹא תִּתְיַבֵּם. אִם נֶאֱסְרָה בַּמּוּתָר לָהּ — בָּאסּוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!
אוֹנֶס בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׁרֵא שְׁרֵי, וְגַבֵּי דְּהַאי מִיהָא לֵיכָּא אִיסּוּרָא.

מַתְנִי׳ וְאֵלּוּ אֲסוּרוֹת מִלֶּאֱכוֹל בִּתְרוּמָה: הָאוֹמֶרֶת ״טְמֵאָה אֲנִי לָךְ״, וְשֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת ״אֵינִי שׁוֹתָה״, וְשֶׁבַּעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.

גְּמָ׳ אָמַר רַב עַמְרָם: הָא מִילְתָא אֲמַר לַן רַב שִׁשֶּׁת, וְאַנְהַר לַן עֵינִין מִמַּתְנִיתִין: סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם — אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא ״וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ״, דְּלֵיכָּא דְּיָדַע בָּהּ. לְאַפּוֹקֵי הָא, דְּהָא אִיכָּא דְּיָדַע בָּהּ.
וְאַנְהַר לַן עַיְינִין מִמַּתְנִיתִין, דְּקָתָנֵי: וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. דַּאֲתוּ עֵדִים אֵימַת? אִי נֵימָא מִקַּמֵּי דְּתִשְׁתֵּי — זוֹנָה הִיא!
אֶלָּא לְבָתַר דִּשְׁתַאי. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ — שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ — תִּיגַּלֵּי מִילְתָא לְמַפְרֵעַ דְּסָהֲדֵי שַׁקְרֵי נִינְהוּ!
אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְהָא — אֵימוֹר זְכוּת תּוֹלֶה לָהּ.
בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי — בְּמַתְנְוֹנָה דְּרַבִּי. דְּתָנַן, רַבִּי אוֹמֵר: זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים, וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת, אֶלָּא מִתְנַוְּנָה וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה.
רַב שֵׁשֶׁת סָבַר: בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבָּנָן הָוְיָא מִתְנַוְּנָה. וְרַב יוֹסֵף סָבַר: לְרַבִּי הָוְיָא מִתְנַוְּנָה, לְרַבָּנָן לָא הָוְיָא מִתְנַוְּנָה.
מֵתִיב רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים — מְדַחֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת. וְאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ, וְהֵן אוֹמְרִים: טְמֵאוֹת הָיוּ, אֶלָּא שֶׁתְּלָה לָהֶן זְכוּת.

וְאִם אִיתָא יֵשׁ לָהּ עֵדִים בְּמָדִינַת הַיָּם נָמִי: אַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטָּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ, וְהֵן אוֹמְרִים: טְמֵאוֹת הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בְּמָדִינַת הַיָּם!
לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמְרַתְּ? לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מִדְּזָכוּת לָא תָּלְיָא — עֵדִים נָמֵי לָא תָּלוּ.
מֵתִיב רַב: וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת.

דף ו:

הָאוֹמֶרֶת "טְמֵאָה אֲנִי", וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה.
דַּאֲתוֹ עֵדִים אֵימַת? אִילֵימָא מִקַּמֵּי דְּתִקְדּוֹשׁ — תִּיפּוֹק לְחוּלִּין.
אֶלָּא לְבָתַר דְּקִדּוּשׁ. אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ — אַלְמָא בַּת מְקֻדָּשׁ וּמְקֻרֶב הִיא, וְכִי קְדוּשׁ מֵעִיקָּרָא — שַׁפִּיר קְדוּשׁ, וּמְשׁוּם הָכִי מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת.
אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, תִּיגַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּכִי קְדוּשׁ מֵעִיקָּרָא — בְּטָעוּת קְדוּשׁ, וְתִיפּוֹק לְחוּלִּין!
אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא: כְּגוֹן שֶׁזִּינְּתָה בָּעֲזָרָה, דְּכִי קְדוּשׁ מֵעִיקָּרָא — שַׁפִּיר קְדוּשׁ.
מַתְקֵיף לַהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא: וַהֲלֹא פִּירְחֵי כְּהוּנָּה מְלַוִּין אוֹתָהּ! שֶׁזִּינְּתָה מִפִּירְחֵי כְּהוּנָּה עַצְמָן.
רַב אָשֵׁי אָמַר: כְּגוֹן שֶׁנִּצְרְכָה לִנְקֵבֶיהָ, דְּאַטּוּ פִּירְחֵי כְּהוּנָּה בְּכִיפָּה תָּלֵי לַהּ?
רַב פָּפָּא אָמַר: לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא, וּדְקָאָמְרַתְּ תִּיפּוֹק לְחוּלִּין — מִדְּרַבָּנַן, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: מוֹצִיאִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לְחוֹל.
מֵתִיב רַב מָרִי: נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ עַד שֶׁלֹּא קִדְּשָׁה בִּכְלִי — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתִפָּדֶה. מִשֶּׁקִּדְּשָׁה בִּכְלִי — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתִשָּׂרֵף.
קָדַשׁ הַקּוֹמֶץ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבוֹ עַד שֶׁמֵּת הוּא אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתִשָּׂרֵף.
קָרַב הַקּוֹמֶץ וְלֹא הִסְפִּיק לֶאֱכוֹל שִׁירַיִם עַד שֶׁמֵּת הוּא אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתֵאָכֵל. שֶׁעַל הַסָּפֵק בָּאת מִתְּחִילָּה, כִּיפְּרָה סְפֵיקָהּ וְהִלְכָה לָהּ.
בָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה — מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת. נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ זוֹמְמִין — מִנְחָתָהּ חוּלִּין.
עֵדִים זוֹמְמִין קָאָמְרַתְּ?! עֵדִים זוֹמְמִין קָלָא אִית לְהוּ.
תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, וְלָאו מִטַּעְמֵיהּ.
"טְהוֹרָה" — וְלֹא שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בְּמָדִינַת הַיָּם.
"וּטְהוֹרָה" — וְלֹא שֶׁתְּלָתָה לָהּ זְכוּת.
"הִיא" — וְלֹא שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה.
וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, נְהִי דְּוָיוּ לָא דָּרֵישׁ, וְהָא אִיכָּא

דף ז.

יֵשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם!
לָא שְׁכִיחָא.
מַתְנִי' כֵּיצַד עוֹשֶׂה לָהּ? מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ.
גְּמָ' תְּרֵי וְאִיהוּ — הָא תְּלָתָא. לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַב. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ — עַד דְּאִיכָּא שְׁלֹשָׁה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקָבָיו, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן מִתְיַיחֵד עִם הָעֲרָוָה.
לָא: הָכָא הַיְינוּ טַעְמָא כִּי הֵיכִי דְּלִיהְווֹ עֲלֵיהּ סָהֲדֵי.
תַּלְמִידֵי חֲכָמִים — אִין, כּוּלֵּי עָלְמָא — לָא. לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ לְאִידַּךְ דְּרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כְּשֵׁרִין, אֲבָל פְּרוּצִין, אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה נָמֵי לָא. מַעֲשֶׂה הָיָה וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמִטָּה.
לָא, הָכָא הַיְינוּ טַעְמָא — דְּיָדְעִי לְאַתְרוֹיֵי בֵּיהּ.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּעְלָהּ וְכוּ'. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעְלָהּ נֶאֱמָן מִקֹּל וָחוֹמֶר: וּמָה נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת — בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו — לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!
וְרַבָּנַן, הִיא הַנּוֹתֶנֶת: נִדָּה דְּכָרֵת — חֲמִירָא לֵיהּ וּמְהֵימַן. סוֹטָה דִּלְאו — לָא חֲמִירָא לֵיהּ, וְלָא מְהֵימַן.
וְרַבִּי יְהוּדָה מִקֹּל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לַהּ? וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרָאֵי מַיְיתֵי לַהּ! דְּתַנְיָא: ״וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן״. מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.
רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ מִקֹּל וָחוֹמֶר: וּמָה נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת — בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו — לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!
אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמְרָתָ בְּנִדָּה — שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה — שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר, וְאוֹמֵר: ״מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְגוֹ׳״.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ״!
אָמַר לְהוּ קַל וָחוֹמֶר בְּרֵישָׁא וּפַרְכוּהָ, וַהֲדַר אָמַר לְהוּ קְרָא.
רַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ ״אֲבָל אָמְרוּ״.
מַתְנִי' הָיוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְאַיְימִין עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְימִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת.

וְאוֹמֵר לָהּ: בִּתִּי, הַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂין.

עֲשֵׂי לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָּׁה שֶׁלֹּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם כְּדַי לְשׁוֹמְעָן, הֵיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ.

אִם אָמְרָה "טְמֵאָה אֲנִי" — שׁוֹבֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ וְיוֹצֵאת.

וְאִם אָמְרָה "טְהוֹרָה אֲנִי" — מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקָּנוֹר, שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת, וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְצוֹרָעִין.

וְכֹהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ. אִם נִקְרְעוּ — נִקְרְעוּ. וְאִם נִפְרְמוּ — נִפְרְמוּ. עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ.

וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה — לֹא הָיָה מְגַלֶּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה — לֹא הָיָה סוֹתֵר.

הָיְתָה מִתְכַּסָּה בִּלְבָנִים — מְכַסָּהּ בִּשְׁחוֹרִים. הָיָה עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב

דף ז:

וְקַטְלִיאוֹת, נְזָמִים וְטַבָּעוֹת — מַעֲבִירִין מִמֶּנָּה, כְּדֵי לְנַוְּולָהּ. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ,

וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּא לִרְאוֹת, חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּס בָּהֶן. וְכָל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִוְּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתְכֶנָה".

גְּמָ' מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמָּדָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אָתְיָא "תּוֹרָה" "תּוֹרָה". כְּתִיב הָכָא: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה", וּכְתִיב הָתָם: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ", מָה לְהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד — אַף כָּאן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד.

וּמְאַיְּימִין עָלֶיהָ וְכוּ'. וּרְמִינְהוּ: כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה. אוֹמְרִים לָהּ: בִּתִּי, אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטָּהוֹרָה אַתְּ עִמְּדִי עַל בּוּרְיֵךְ, וּשְׁתִי. לְפִי שֶׁאֵין מַיִם הַמָּרִים דּוֹמִין אֶלָּא לְסֹם יֶבֶשׁ שֶׁמּוּנָּח עַל בָּשָׂר חַי. אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה — מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד, אֵין שָׁם מַכָּה — אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם.

לָא קַשְׁיָא: כָּאן — קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה. כָּאן — לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה.

וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל הַגָּדָה, וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵירְעוּ בִּכְתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּגוֹן: "אֲשֶׁר חָכְמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם".

יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ, מָה הָיָה סוֹפוֹ — נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. רְאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ, מָה הָיָה סוֹפוֹ — נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּמָה שְׁכָרָן? מָה שְׁכָרָן?! כִּדְקָא אָמְרִינַן! אֶלָּא: מָה שְׁכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, "לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם".

בְּשִׁלְמָא בִּיהוּדָה אַשְׁכְּחַן דְּאוֹדִי, דִּכְתִיב: "וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", אֶלָּא רְאוּבֵן מְנָלַן דְּאוֹדִי?

דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת", "וְזֹאת לִיהוּדָה"?

כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מְגוּלְגָּלִין בָּאָרוֹן, עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה — יְהוּדָה: "וְזֹאת לִיהוּדָה"?!

מִיָּד: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", עַל אֲבִרֵיהּ לְשַׁפָּא. וְלָא הֲוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לְמִתִיבְתָּא דְּרַקִּיעָא, "וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ". וְלָא הֲוָה קָא יָדַע מִשְׁקַל וּמְטָרַח בִּשְׁמַעְתָּא בַּהֲדֵי רַבָּנָן, "יָדָיו רָב לוֹ". לָא הֲוָה קָא סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִילְכְתָא, "וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה".

בְּשִׁלְמָא יְהוּדָה דְּאוֹדִי, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּישְׁרֵף תָּמָר. אֶלָּא רְאוּבֵן, לְמָה לֵיהּ דְּאוֹדִי? וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת: חֲצִיף עָלַי דְּמָפְרִיט חֶטְאֵיהּ? כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִיחַשְׁדוּ אֲחוֹהִי.

אִם אָמְרָה "טְמֵאָה אֲנִי" וְכוּ'. שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ כּוֹתְבִין שׁוֹבָר.

אָמַר אַבָּיֵי, תְּנִי: "מְקֻרַעַת". אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא "שׁוֹבֶרֶת" קָתָנֵי! אֶלָּא אָמַר רָבָא: בִּמְקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עָסְקִינַן.

וְאִם אָמְרָה "טְהוֹרָה אֲנִי" מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח. מַעֲלִין אוֹתָהּ?!

דף ח.

הָתָם קָיְימָא! דְּמַסְקִינַן לַהּ וּמַחֲתִינַן לַהּ כְּדֵי לְיַיגְּעָהּ. דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בֵּית דִּין מַסִּיעִין אֶת הָעֵדִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כְּדֵי שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן וְיַחְזְרוּ בָּהֶן.

שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וְכוּ'. בְּשִׁלְמָא סוֹטוֹת, דִּכְתִיב: "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה'", מְצוֹרָעִין נָמֵי, דִּכְתִיב: "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגוֹ'", אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעְמָא?

אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאָתְיָין וְקָיְימִין אַקּוּרְבָּנַיְיהוּ, דְּתַנְיָא: אֵין קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גַּבְיוֹ. אִי הָכִי — זָבִין וְזָבוֹת נָמֵי! אֵין הָכִי נָמֵי, וְתַנָּא חָדָא מִינַּיְיהוּ נָקֵט.

תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֶירְתָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא אָמַר קְרָא: "אֹתָהּ" — לְבַדָּהּ.

וְתַנָּא קַמָּא, הָכְתִיב "אֹתָהּ"? תַּנָּא קַמָּא — רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרֵישׁ טַעַם דִּקְרָא, וּמָה טַעַם קָאָמַר: מָה טַעַם "אוֹתָהּ" לְבַדָּהּ — כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֶירְתָּהּ.

מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ רוֹתֶחֶת.

וְרוֹתֶחֶת מִי מַשְׁקִין? וְהָא אֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.

דִּתְנַן: אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצוֹרָעִין כְּאַחַת, וְאֵין רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאַחַת, וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת כְּאַחַת, לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.
אָמַר אַבָּיֵי, וְאִיתֵּימָא רַב כָּהֲנָא, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּכֹהֵן אֶחָד, כָּאן בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים.
וְהַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ. תָּנוּ רַבָּנַן: "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה", אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ. גּוּפָהּ מִנַּיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָאִשָּׁה". אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה" — מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה לִבָּהּ וְכוּ'. לְמֵימְרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה חָיֵישׁ לְהִרְהוּרָא, וְרַבָּנַן לָא חָיְישִׁי?
וְהָא אִיפְּכָא שְׁמָעִינַן לְהוּ, דְּתַנְיָא: הָאִישׁ, מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו, וְהָאִשָּׁה, שְׁנֵי פְּרָקִים — אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מִלְּאַחֲרֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁכּוּלָּהּ עֶרְוָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עָרוּמָה!
אָמַר רַבָּה: הָכָא טַעְמָא מַאי — שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין זַכָּאִית, וְיִתְגָּרוּ בָּהּ פִּרְחֵי כְהוּנָּה. הָתָם — הָא מִסְתַּלְקָא. וְכִי תֵּימָא: אָתֵי לְאִיגָּרוֹיֵי בְּאַחֲרָנְיָיתָא — הָאָמַר רָבָא: גְּמִירִי דְּאֵין יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת.
אָמַר רָבָא: דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה קַשְׁיָא, דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן לָא קַשְׁיָא? אֶלָּא אָמַר רָבָא: דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לָא קַשְׁיָא, כְּדִשַׁנְיָן.

דף ח:

דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן נָמֵי לָא קַשְׁיָא. הָכָא טַעְמָא מַאי? מִשּׁוּם "וְנִנּוֹסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים". הָתָם — אֵין לָךְ יִיסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה.
וְכִי תֵּימָא לַעֲבִיד בַּהּ תַּרְתֵּי — אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" — בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה.
לֵימָא דְּרַב נַחְמָן תַּנָּאֵי הִיא? לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב נַחְמָן. וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: בִּזְיוֹנֵיהּ עֲדִיף לֵיהּ טְפֵי מִצַּעְרָא דְּגוּפֵיהּ, וּמָר סָבַר: צַעְרָא דְּגוּפֵיהּ עֲדִיף לֵיהּ טְפֵי מִבִּזְיוֹנֵיהּ.
הָיְתָה מְכוּסָּה לְבָנִים וְכוּ'. תָּנָא, אִם הָיוּ שְׁחוֹרִים נָאִים לָהּ — מְכַסִּין אוֹתָהּ בְּגָדִים מְכוֹעָרִים.
הָיוּ עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְכוּ'. פְּשִׁיטָא, הַשְׁתָּא נַוּוֹלֵי מְנַוְּוִיל לַהּ, הָנֵי מִיבַּעְיָא? מַהוּ דְּתֵימָא: בְּהָנֵי אִית לַהּ בִּזְיוֹן טְפֵי, כִּדְאָמְרִי אִינָשֵׁי: שְׁלִיחַ עַרְטִיל וְסָיֵים מְסָאנֵי. קָא מַשְׁמַע לַן.
וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל וְכוּ'. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא מֵרַב הוּנָא: חֶבֶל הַמְצָרִי מַהוּ שֶׁיְּעַכֵּב בְּסוֹטָה? מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ הוּא, וּבְצַלְצוֹל קָטָן נָמֵי סַגִּי, אוֹ דִילְמָא מִשּׁוּם

דְּאָמַר מָר "הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִלְצוֹל, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ" — מְעַכֵּב?

אֲמַר לֵיהּ, תְּנֵיתוּהָ: וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ.

וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ יִרְאֶה וְכוּ'. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא. אָמְרַתְּ: כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, אַלְמָא לָא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלָא שְׁנָא נְשֵׁי, וְהַדַּר תָּנֵי: כָּל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ: נָשִׁים — אִין, אֲנָשִׁים — לָא.

אָמַר אַבָּיֵי: תַּרְגְּמַהּ אֲנָשִׁים. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא "כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה" קָתָנֵי!

אֶלָּא אָמַר רָבָא: כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, לָא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלָא שְׁנָא נְשֵׁי. וְנָשִׁים חַיָּיבוֹת לִרְאוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִוְסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמַּתְכֶנָה".

מַתְנִי' בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד — בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. הִיא קִשְּׁטָה אֶת עַצְמָהּ לְעֲבֵירָה — הַמָּקוֹם נִוּוּלָהּ. הִיא גִּלְּתָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה — הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ. בַּיֶּרֶךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָּה וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן — לְפִיכָךְ תְּלָקֶה הַיֶּרֶךְ תְּחִילָּה וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן, וּשְׁאָר כָּל הַגּוּף לֹא פָּלַט.

גְּמָ' אָמַר רַב יוֹסֵף: אַף עַל גַּב דְּמִדָּה בְּטֵילָה, בְּמִדָּה לֹא בְּטֵיל.

דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִייָא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִי — אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. וְהָא בָּטְלוּ?! אֶלָּא: דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ.

מִי שֶׁנִּתְחַייֵב סְקִילָה — אוֹ נוֹפֵל מִן הַגָּג, אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַייֵב שְׂרֵיפָה — אוֹ נוֹפֵל בְּדֶלֶיקָה, אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַייֵב הֶרֶיגָה — אוֹ נִמְסָר לַמַּלְכוּת, אוֹ לִיסְטִין בָּאִין עָלָיו.

מִי שֶׁנִּתְחַייֵב חֲנִיקָה — אוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ מֵת בְּסִרוֹנְכֵי.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ — שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה".

אֵין לִי אֶלָּא סְאָה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת תַּרְקַב וַחֲצִי תַּרְקַב, קַב וַחֲצִי קַב, רוֹבַע וַחֲצִי רוֹבַע, תּוֹמֶן וְעוּכְלָא, מִנַּיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ".

וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן".

וְכֵן מָצִינוּ בַּסּוֹטָה, שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמָּדְדָה — בָּהּ מָדְדוּ לָהּ: הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לֵירָאוֹת לוֹ — לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ עַל שַׁעַר נִקָּנוֹר וּמַרְאֶה קְלוֹנָהּ לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ סוּדָרִין נְאִין עַל רֹאשָׁהּ — לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כַּפָּה מֵעַל רֹאשָׁהּ וּמַנִּיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְּׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ — לְפִיכָךְ

דף ט.

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הֵיא כָּחֳלָה לוֹ עֵינֶיהָ — לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת. הֵיא קָלְעָה לוֹ אֶת שְׂעָרָהּ — לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. הֵיא הֶרְאָתָה לוֹ בְּאֶצְבַּע — לְפִיכָךְ צִיפּוֹרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת. הֵיא חָגְרָה לוֹ בְּצִילְצוֹל — לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. הֵיא פָּשְׁטָה לוֹ אֶת יְרֵיכָהּ — לְפִיכָךְ יְרֵיכָהּ נוֹפֶלֶת.

הֵיא קִיבְּלַתּוּ עַל כְּרֵיסָהּ — לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה. הֵיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם — לְפִיכָךְ קֻרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. הֵיא הִשְׁקַתְהוּ יַיִן מְשׁוּבָּח בְּכוֹסוֹת מְשׁוּבָּחִים — לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקֶה מַיִם הַמָּרִים בִּמְקִידָּה שֶׁל חֶרֶשׂ.

הֵיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר — "יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן" שָׁם בָּהּ פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֵין נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְגוֹ'".

דָּבָר אַחֵר: הֵיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר — הַמָּקוֹם פִּירְסְמָה בַּגָּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּכַּסֶּה שִׂנְאָה בְּמַשָּׁאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל (וְגוֹ')".

וּמֵאַחַר דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵ"אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן", "כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ" לְמָה לִי? לְכַמְּדָה.

וּמֵאַחַר דְּנָפְקָא לֵיהּ מִ"כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ", "בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה" לְמָה לִי? לְכִדְרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא. דְּאָמַר רַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָּה עַד שְׁעַת שִׁילּוּחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ וְגוֹ'".

אִינִי? וְהָאָמַר רָבָא: שָׁלֹשׁ(ה) כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם, לָמָּה? אַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה, וְאַחַת שֶׁעֲתִידָה לִשְׁתּוֹת עִם חַבְרוֹתֶיהָ!

וְכִי תֵּימָא הָנָךְ אֲזַדּוּ וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ — וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מִנַּיְמִין גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר מִנַּיְמִין גֵּר הַמִּצְרִי: אֲנִי מִצְּרֵי רֹאשׁוֹן, וְנָשָׂאתִי מִצְּרִית רִאשׁוֹנָה, אֹשִׁיא לִבְנֵי מִצְרִית שְׁנִיָּה כְּדֵי שֶׁיִּהֵא בֶּן בְּנֵי מוּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל!

אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר: אָמַר רַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הַמֶּלֶךְ עַד שְׁעַת שִׁילּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגוֹ'".

אַמֵּימָר מַתְנִי לְהָא דְּרַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא אַהָא, מַאי דִּכְתִיב: "כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם"? "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי" — לֹא הִכֵּיתִי לְאוּמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ. "וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם" — הַיְינוּ דִּכְתִיב: "חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם". חִצַּי כָּלִין, וְהֵן אֵינָן כָּלִין.

אָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִלֹּאת שְׂפָקוֹ יֵצֶר לוֹ וְגוֹ'".

דָּרֵשׁ רַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא, מַאי דִּכְתִיב: ״רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה׳ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְּהִלָּה״? אַל תִּקְרֵי ״נָאוָה תְּהִלָּה״, אֶלָּא ״נָוֶה תְּהִלָּה״, זֶה מֹשֶׁה וְדָוִד, שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׁוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם.

דָּוִד — דִּכְתִיב: ״טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ״. מֹשֶׁה — דְּאָמַר מָר: מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד, קְרָשָׁיו קְרָסָיו וּבְרִיחָיו וַעֲמוּדָיו וַאֲדָנָיו. הֵיכָא? אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי: תַּחַת מְחִילּוֹת שֶׁל הֵיכָל.

תָּנוּ רַבָּנַן: סוֹטָה נָתְנָה עֵינֶיהָ בְּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁבִּיקְּשָׁה — לֹא נִיתַּן לָהּ, וּמַה שֶּׁבִּידָהּ — נִטְלוּהוּ מִמֶּנָּה. שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ — מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ, וּמַה שֶּׁבִּידוֹ — נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ.

דף ט:

וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ — מַה שֶּׁבִּיקֵּשׁ לֹא נִתְּנוּ לוֹ, וּמַה שֶּׁבִּידוֹ נִטְלוּהוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי יִהְיֶה מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁיו ״אָרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה״.

אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֶּכְךָ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו — ״עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ״. אֲנִי אָמַרְתִּי יִהְיֶה מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו — ״עָפָר תֹּאכַל״. הוּא אָמַר אֶהֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה, עַכְשָׁיו — ״אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ״.

וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן וְקֹרַח וּבִלְעָם וְדוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל וְגֵחֲזִי וְאַבְשָׁלוֹם וַאֲדוֹנִיָּהוּ וְעוּזִּיָּהוּ וְהָמָן — שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם. מַה שֶּׁבִּיקְּשׁוּ — לֹא נִיתַּן לָהֶם, וּמַה שֶּׁבִּידָם — נִטְלוּהוּ מֵהֶם.

בַּיֶּרֶךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה וְכוּ׳. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: ״בְּתֵת ה׳ אֶת יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה״ — וְהָכְתִיב: ״וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ״?

אֲמַר אַבָּיֵי: כִּי לֵייט — לֵייט תְּחִילָּה יֶרֶךְ, וַהֲדַר בֶּטֶן לֵייט, וּמַיְיא כִּי בָּדְקִי — כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקִי, בֶּטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יֶרֶךְ. בִּקְלָלָה נָמֵי כְּתִיב: ״לַצָּבוֹת בֶּטֶן וְלַנֹּפֶל יָרֵךְ״! הָהוּא דְּמוֹדַע לַהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יֶרֶךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים.

מַתְנִי׳ שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו — לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֹּאחֲזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו״.

אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ — לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ. וּלְפִי שֶׁבָּא עַל עֶשֶׂר פִּלַגְשֵׁי אָבִיו — לְפִיכָךְ נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר לוֹנְבִיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּסֵּבוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נוֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב״. וּלְפִי שֶׁגָּנַב שָׁלֹשׁ גְּנֵבוֹת: לֵב אָבִיו, וְלֵב בֵּית דִּין, וְלֵב יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּגְנֹּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב

אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל״ — לְפִיכָךְ נִתְקָעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם״.

וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה: מְרָיִם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַתֵּתַצַּב אֲחוֹתוֹ מֵרָחוֹק״ — לְפִיכָךְ נִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל שִׁבְעָה יָמִים בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם״. יוֹסֵף זָכָה לִקְבוֹר אֶת אָבִיו, וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים״. מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף, שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה.

מֹשֶׁה זָכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף, וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ״ — מִי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּי״. לֹא עַל מֹשֶׁה בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה׳ יַאַסְפֶךָ״.

גְּמָ׳ תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי״ — לְפִיכָךְ נִקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֹּאחֲזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו״.

אִינִי? וְהָכְתִיב: ״וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה׳ הִיא״. כִּי אֲזַל מִיהָא — בָּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אֲזַל. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה. תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, דִּכְתִיב: ״וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳״, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה דִּכְתִיב: ״וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה״.

וְהָכְתִיב: ״וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה״? תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הֲוָה.

״וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שֹׂרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה״. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֵילְמָלֵא לֹא נִקְרָא שְׁמָהּ ״דְּלִילָה״ — רְאוּיָה הָיְתָה שֶׁתִּקָּרֵא דְּלִילָה: דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו.

דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ — דִּכְתִיב: ״וַיְסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו״. דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ — דִּכְתִיב: ״וַתֵּרֶא דְּלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ״. דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו — דְּאִיסְתַּלַּק שְׁכִינָה מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב: ״וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה׳ סָר מֵעָלָיו״.

״וַתֵּרֶא דְּלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ״. מְנָא יָדְעָה? אָמַר רַבִּי חָנִין אָמַר רַב: נִיכְּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת. אַבָּיֵי אָמַר: יָדְעָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ צַדִּיק דְּלֹא מַפִּיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. כֵּיוָן דַּאֲמַר ״נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי״, אֲמַרָה: הַשְׁתָּא וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר.

״וַיְהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ בִדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְּצֵהוּ״. מַאי ״וַתְּאַלְּצֵהוּ״? אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמֵּי: בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו.

״וְעַתָּה הַשְׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא״. מַאי ״כָּל טָמֵא״? וְתוּ: עַד הַשְׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קָאֲכְלָה?! אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמֵּי: דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר.

"וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי". אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמֵּי: הוּא אִיוָּה לְדָבָר טָמֵא — לְפִיכָךְ נִתְלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא.

"וַתָּחֵל רוּחַ ה' וְגוֹ'". אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: חָלְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב: "יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ".

"לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן", אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמֵּי: מִלַּמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּזוֹג. כְּתִיב הָכָא: "לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן", וּכְתִיב הָתָם: "פַּעֲמֹן וְרִמּוֹן".

"בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל", אָמַר רַבִּי אַסִּי: צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ, וַעֲקָרָן שִׁמְשׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה.

"וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל", אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא:

דף י.

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ, דִּכְתִיב: "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי".

"וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'". בַּמֶּה בֵּרְכוֹ? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ: אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם, וְזַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף.

"וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקָם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים". אָמַר רַב: אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זָכוֹר לִי עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.

"וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים". מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים? אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְדִּי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו, וְיִפָּרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד: בֵּין כְּתֵיפָיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵיפָיו", וּגְמִירִי דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה.

"וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי". מִלַּמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ. אָמַר רַב פָּפָּא: הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא — חַמְרָא, קַמֵּי רְפוֹקָא (גְּרִידְיָא — דּוּבְלָא).

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְזַנֶּה — אִשְׁתּוֹ (מְזַנָּנֶת) [מְזַנָּה] עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי", וּכְתִיב: "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין", וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: אִיהוּ בֵּי קָאֵרֵי, וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בוּצִינֵי.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ׳״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה׳ אֱלֹהִים וְגוֹ׳״. אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יִמָּחֶה! אֶלָּא: מֵעַיִן שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵגִין עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ — אַף שִׁמְשׁוֹן מֵגִין בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּלְעָם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֵּלֶךְ שָׁפִי״. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח״.

תָּנוּ רַבָּנָן: חֲמִשָּׁה נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה, וְכוּלָּן לְקוּ בָּהֶן. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, אָסָא בְּרַגְלָיו.

שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב: ״וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו״.

שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב: ״וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ״.

אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ, כִּדְבָעֵי נִין לְמֵימַר קַמַּן. צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב: ״וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר״.

אָסָא בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב: ״רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו״, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שֶׁאָחֲזַתּוּ פַּדַּגְרָא. אָמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן: הֵיכִי דָּמֵי פַּדַּגְרָא? אָמַר לֵיהּ: כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי. מְנָא יָדַע? אֵיכָּא דְּאָמְרִי: מַיְחֵשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ. וְאֵיכָּא דְּאָמְרִי: מַרְבִּיהּ שְׁמַע לֵיהּ. וְאֵיכָּא דְּאָמְרִי: ״סוֹד ה׳ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם״.

דָּרֵשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ אָסָא — מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי״. מַאי ״אֵין נָקִי״? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֲפִילּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ.

כְּתִיב: ״וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה״, וּכְתִיב: ״הִנֵּה חֲמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה״. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ — כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה. יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ — כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ, חֲדָא בִּירִידָה, וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה.

רַב פָּפָּא אָמַר: חֲדָא תִּמְנָה הֲוַאי, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא — יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא — עֲלִיָּה.

כְּגוֹן וַרְדוֹנְיָא וּבֵי בָּארֵי וְשׁוּקָא דְּנַרֵשׁ.

״וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם״. אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי: מִלַּמֵּד שֶׁהָלְכָה וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, מָקוֹם שֶׁכָּל עֵינַיִם צוֹפוֹת לְרְאוֹתוֹ. רַבִּי חָנִין אָמַר רַב: מָקוֹם הוּא שֶׁשָּׁמוּ עֵינַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם״.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: שָׁנְתָה עֵינַיִם לְדִבְרֵיהָ. כְּשֶׁתִּבְעָהּ אָמַר לָהּ: שְׁמָא נָכְרִית אַתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: גִּיּוֹרֶת אֲנִי. שְׁמָא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: פְּנוּיָה אֲנִי. שְׁמָא קִיבֵּל בְּךָ אָבִיךָ קִידּוּשִׁין? אָמְרָה לֵיהּ: יְתוֹמָה אֲנִי. שְׁמָא טְמֵאָה אַתְּ? אָמְרָה לֵיהּ: טְהוֹרָה אֲנִי.

״וַיִּטַּע אָהֶל בִּבְאֵר שָׁבַע״, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה פַּרְדֵּס, וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים.

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר: פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר: פּוּנְדָּק. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב ״וַיִּטַּע״. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי ״וַיִּטַּע״? כְּדִכְתִיב: ״וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגוֹ׳״.

״וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה׳ אֵל עוֹלָם״. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַל תִּיקְרֵי ״וַיִּקְרָא״,

דף י׳:

אֶלָּא ״וַיַּקְרִיא״. מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב. כֵּיצַד? לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ. אָמַר לָהֶם: וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם? מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם! הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

״וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ״. מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה פָּנֶיהָ, חַשְׁבַהּ לְזוֹנָה?!

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ. דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ — זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלַן — מִתָּמָר. נְבִיאִים — דִּכְתִיב: ״חֶזְוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ״. מְלָכִים — מִדָּוִד. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי: דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה — אַחִים הָווּ.

״הִיא מוּצֵאת״. ״הִיא מִיתּוֹצֵאת״ מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ בָּא סַמְאֵל וְרִיחֲקָן, בָּא גַּבְרִיאֵל וְקֵירְבָן.

הַיְינוּ דִּכְתִיב: ״לְמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ נַעֲשֵׂית כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת. ״לְדָוִד מִכְתָּם״: שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד, שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר: ״מִכְתָּם״ — שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה, שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר: ״מִכְתָּם״ — כְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ הִקְטִין עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה, כָּךְ בִּגְדוּלָּתוֹ.

״וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ אָנֹכִי הָרָה״. וְתֵימָא לֵיהּ מֵימָר! אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים. מְנָלַן — מִתָּמָר.

״הַכֶּר נָא״. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: בְּ״הַכֶּר״ בִּישֵׁר לְאָבִיו — בְּ״הַכֶּר״ בִּישְׁרוּהוּ. בְּ״הַכֶּר״ בִּישֵׁר: ״הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִיא״. בְּ״הַכֶּר״ בִּישְׁרוּהוּ: ״הַכֶּר נָא לְמִי״.

״נָא״. אֵין ״נָא״ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. אָמְרָה לֵיהּ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, הַכֵּר פְּנֵי בּוֹרְאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי.

"וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי". הַיְינוּ דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר — זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ".

יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא — זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה וְאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַתָּה הִצַּלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָּנֶיהָ מִן הָאוּר — חַייֶךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ שְׁלֹשָׁה מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר. מַאן נִינְהוּ — חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

"צָדְקָה מִמֶּנִּי". מְנָא יָדַע? יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים.

"וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ". אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא חֲמוּהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמֵּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמֵּי: כֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ — שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה. כְּתִיב הָכָא: "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ", וּכְתִיב הָתָם: "קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף".

אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוֹ'. וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלָּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ". תָּנָא: אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טְבֶרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ.

לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקָּרֵא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שׂוֹבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה וַיֶּחֱזַק רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר". שְׁקַל סַפְסִירָא בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִבְקַע שְׁאוֹל מִתַּחְתָּיו.

"וַיִּרְגֹּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּית הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי אַבְשָׁלוֹם מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַּחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי. וְהַמֶּלֶךְ לְאַט אֶת פָּנָיו וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי". הֲנֵי תְּמָנְיָא "בְּנִי" לְמָה? שִׁבְעָה דְּאַסְקֵיהּ מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידַּךְ, אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי.

"וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֵּב לוֹ בְּחַיָּיו". מַאי "לָקַח"? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ.

"אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וְגוֹ'", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם,

דף יא.

דִּכְתִיב: "הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ". כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן, דִּכְתִיב: "יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֶךָ".

"כִּי אָמַר אֵין לִי בֵּן". וְלָא הֲווֹ לֵיהּ בָּנִי? וְהָכְתִיב: "וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָּנִים וּבַת אַחַת"! אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן לַמַּלְכוּת. רַב חִסְדָּא אָמַר, גְּמִירִי: כָּל הַשּׁוֹרֵף תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ. וְאֵיהוּ קַלְיֵיהּ לְדִיוֹאָב, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ וַיַּצִּיתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ".

וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מִרֵּישׁ וְכוּ'. מִי דָּמֵי? הָתָם — חָדָא שַׁעְתָּא, הָכָא — שִׁבְעָה יוֹמֵי! אָמַר אַבָּיֵי, אֵימָא: וּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן.

אָמַר לֵיהּ רָבָא: הָא "וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה" קָתָנֵי! אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי: וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, דִּבְאוֹתָהּ מְדָּה, וּלְעוֹלָם מְדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמְּדַּת פּוּרְעָנוּת.

"וַתִּתַּצֵּב אֲחוֹתוֹ מֵרָחוֹק", אָמַר רַבִּי יִצְחָק: פָּסוּק זֶה כּוּלּוֹ עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר: וַתִּתַּצֵּב — דִּכְתִיב: "וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצַּב וְגוֹ'". "אֲחוֹתוֹ" — דִּכְתִיב: "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחוֹתִי אָתְּ". "מֵרָחוֹק" — דִּכְתִיב: "מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי". "לָדַעַת" — דִּכְתִיב: "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'". "מָה" — דִּכְתִיב: "מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ". "יֵעָשֶׂה" — דִּכְתִיב: "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דָּבָר". "לוֹ" — דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר לוֹ ה' שָׁלוֹם".

"וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגוֹ'". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שָׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו. מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ — דִּכְתִיב "חָדָשׁ", וּמַאן דְּאָמַר שָׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו, דְּלָא כְּתִיב "וַיָּמָת וַיִּמְלוֹךְ". "אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף", דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלָא יָדַע לֵיהּ כְּלָל.

"וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". תָּנָא: הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה. הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה — דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה — כְּדִכְתִיב: "וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ".

"הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ". "לָהֶם" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: בֹּאוּ וְנָחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל —

בַּמֶּה נְדוּנֵם? נְדוּנֵם בָּאֵשׁ — כְּתִיב: "כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבֹא", וּכְתִיב: "כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְגוֹ'". בְּחֶרֶב — כְּתִיב: ["וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר"].

אֶלָּא בּוֹאוּ וּנְדוּנֵם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי וְגוֹ'". וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא.

אִי נָמֵי: הוּא אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הֵן בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמִצָּרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ". וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב "כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם" — בִּקְדֵירָה שֶׁבִּישְׁלוּ, בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "זָדוּ" לִישָׁנָא דִּקְדֵירָה הוּא — דִּכְתִיב: "וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד".

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי: שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה: בִּלְעָם, וְאִיּוֹב, וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ — נֶהֱרַג, אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק — נִיסּוּרִין בִּיסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח — זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיִּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִשְׁפְּחוֹת סוֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוּכָתִים הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב", וּכְתִיב: "וּבְנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ'".

"וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ", "וְעָלֵינוּ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא: כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ, וְתוֹלֶה קְלָלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ.

"וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים", "עֲלֵיהֶם" מִיבְּעֵי לֵיהּ! תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מַלְבֵּן וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִישְׂרְאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְנִיס אֲנִי, אָמְרוּ לוֹ: כְּלוּם אִיסְטְנִיס אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה?

"שָׂרֵי מִסִּים", דָּבָר שֶׁמַּשִּׂים (לְבֵנִים).

"לְמַעַן עַנּוֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם", ["עַנּוֹתָם" מִיבְּעֵי לֵיהּ]! לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְפַרְעֹה בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל.

"וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעְלֵיהֶן. וְחַד אָמַר: שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת אֶת בַּעְלֵיהֶן, דְּאָמַר מָר: כָּל הָעוֹסֵק בִּבְנְיָן מִתְמַסְכֵּן.

"אֶת פִּיתוֹם וְאֶת רַעַמְסֵס". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: פִּיתוֹם שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס — שֶׁרֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס. וְחַד אָמַר: רַעַמְסֵס שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם — שֶׁרֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן פִּי תְהוֹם בּוֹלְעוֹ.

"וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרוֹץ". "כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן: "כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרוֹץ". "וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם כְּקוֹצִים.

"וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

דף יא:

בְּפָרֶךְ", רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: בְּפֶה רַךְ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: בִּפְרִיכָה.

"וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ'", אָמַר רָבָא: בַּתְּחִילָּה "בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים", וּלְבַסּוֹף "וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה".

"אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: שֶׁהָיוּ מַחְלִיפִין מְלָאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלָאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. וּלְמַאן דְּאָמַר נָמֵי הָתָם בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי בְּפָרִיכָה.

דָּרֵשׁ רַב עַוִּירָא: בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בְּשָׂעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל חַמִּין וְאַחַת שֶׁל דָּגִים. וּמוֹלִיכוֹת אֵצֶל בַּעְלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן, וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן, וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ'", בִּשְׂכַר "תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם" זָכוּ יִשְׂרָאֵל לִבְיזַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ".

וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלְדֵיהֶן הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ וְגוֹ'".

וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ מַשְׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן, כְּחַיָּה זוֹ שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אוֹתָךְ לֹא כָרַת שָׁרֵךְ וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְגוֹ'". וּמְלַקֵּט לָהֶן שְׁנֵי עִגּוּלִין, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְנַקֵּהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ'".

וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרִים בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשָׂה לָהֶם נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וּמְבִיאִין שְׁוָורִים וְחוֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ'". לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין הָיוּ מְבַצְבְּצִין וְיוֹצְאִין כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ".

וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים", אַל תִּקְרֵי "בַּעֲדִי עֲדָיִים", אֶלָּא "בְּעֶדְרֵי עֲדָרִים".

וּכְשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם, הֵם הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ".

"וַיֹּאמֶר מָלֵךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדוֹת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ'". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר: כֻּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ — יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם, וּמַאן דְּאָמַר כֻּלָּה וַחֲמוֹתָהּ — יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע.

תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא: שִׁפְרָה זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה — שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. דָּבָר אַחֵר: "שִׁפְרָה" — שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ.

"פּוּעָה" — זוֹ מִרְיָם. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "פּוּעָה" שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד. דָּבָר אַחֵר: "פּוּעָה" — שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת: עָתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

"וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ'". מַאי "אָבְנַיִם" — אָמַר רַבִּי חָנָן: סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן. אָמַר לָהֶן: בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹרַעַת לֵילֵד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים.

וְאִית דְּאָמַר, כְּדִכְתִיב: "וְאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנָיִם", מָה יּוֹצֵר זֶה — יֵרֵד מִכָּאן וְיֵרֵד מִכָּאן וְסַדָּן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה — יֵרֵד מִכָּאן וְיֵרֵד מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע.

"אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אוֹתוֹ". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן: בֵּן פָּנָיו לְמַטָּה, בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה.

"וַתִּירָאן הַמְיַלְּדוֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ'". "לָהֶן" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד שֶׁתִּבְעָן לִדְבַר עֲבֵירָה וְלֹא נִתְבָּעוּ.

"וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים". תָּנָא: לֹא דַּיָּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן.

"וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדוֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים וְגוֹ'". מַאי "חָיוֹת"? אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ, אַטּוּ חַיָּה מִי לָא צָרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לְאוּלוֹדַהּ?

אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה: יְהוּדָה — "גּוּר אַרְיֵה", דָּן — "יְהִי דָן נָחָשׁ", "נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה", "יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גָּרֶם", יוֹסֵף — "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ", "בְּנָיָמִין זְאֵב יִטְרָף".

דִּכְתִיב בֵּיהּ — כְּתִיב בֵּיהּ. וּדְלָא כְּתִיב בֵּיהּ — כְּתִיב בֵּיהּ: "מַה אִמְּךְ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה וְגוֹ'".

"וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדוֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה, וְחַד אָמַר: בָּתֵּי מַלְכוּת. מַאן דְּאָמַר בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה — אַהֲרֹן וּמשֶׁה. וּמַאן דְּאָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת — דָּוִד נָמֵי מִמִּרְיָם קָאתֵי, דִּכְתִיב: "וַתִּמְּת עָזוּבָה אֵשֶׁת כָּלֵב וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר". וּכְתִיב: "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ'".

"וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן". בֶּן חֶצְרוֹן? בֶּן יְפֻנֶּה הוּא! בֵּן שֶׁפֻּנָּה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים.

וְאַכְּתִי: בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב: "וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב"! אָמַר רָבָא: חוֹרְגוֹ דִּקְנַז הָוָה.

דף יב.

דַּיְקָא נָמֵי דִּכְתִיב "הַקְּנִזִּי". שְׁמַע מִינַּהּ.

"עֲזוּבָה" — זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֲזוּבָה — שֶׁהַכֹּל עֲזָבוּהָ מִתְּחִילָּתָהּ. "הוֹלִיד" — וַהֲלֹא מִינָסָב הָוָה נָסֵיב לַהּ! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם — מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יָלָדָהּ.

"יְרִיעוֹת" — שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת.

"וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ" — אַל תִּקְרֵי בָּנֶיהָ אֶלָּא "בּוֹנֶיהָ", "יֵשֶׁר" — שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ. "שׁוֹבָב" — שֶׁשִּׁיבֵּב אֶת יְצִרוֹ, "וְאַרְדּוֹן" — שֶׁרָדָה אֶת יְצִרוֹ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: עַל שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לְוֶרֶד.

"וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה". "אַשְׁחוּר" — זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "אַשְׁחוּר" — שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת. "אֲבִי" — שֶׁנַּעֲשָׂה לְהּ כְּאָב, "תְּקוֹעַ" — שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

"הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים" — נַעֲשָׂה מִרְיָם כִּשְׁתֵּי נָשִׁים. "חֶלְאָה וְנַעֲרָה" — לָא חֶלְאָה וְנַעֲרָה הֲוַאי, אֶלָּא בַּתְּחִילָּה חֶלְאָה, וּלְבַסּוֹף נַעֲרָה.

"וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן". "צֶרֶת" — שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ. "צֹהַר" — שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין כַּצָּהֳרַיִם, "אֶתְנָן" — שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ.

"וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת גָּזַר: בַּתְּחִילָּה "אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אוֹתוֹ", וּלְבַסּוֹף "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ", וּלְבַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר.

"וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי". לְהֵיכָן הָלַךְ? אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא: שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ.

תָּנָא: עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר פַּרְעֹה הָרָשָׁע "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ", אָמַר: לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין, עָמַד וְגֵירַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵירְשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.

אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ: אַבָּא, קָשָׁה גְּזֵירָתְךָ יוֹתֵר מִשֶּׁל פַּרְעֹה. שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גָּזַרְתָּ עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵיבוֹת. פַּרְעֹה לָא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּלְעוֹלָם הַבָּא.

פַּרְעֹה הָרָשָׁע — סָפֵק מִתְקַיֶּימֶת גְּזֵירָתוֹ, סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת. אַתָּה צַדִּיק, בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּימֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתִגְזַר אוֹמֶר וְיָקָם לָךְ". עָמַד וְהֶחְזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחְזִירוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.

"וַיִּקַּח". "וַיַּחְזֵר" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא: שֶׁעָשָׂה לוֹ מַעֲשֶׂה לִיקּוּחִין — הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְּרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה".

”אֶת בַּת לֵוִי”. אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָוְיָא וְקָרֵי לַהּ ”בַּת”, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ”אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם” —

לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת.

”וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן”. וְהָא הֲוָת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא! אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא: מַקִּישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ: מָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר — אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר. מִכָּאן לְנָשִׁים צַדְקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בְּפִיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה.

”וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא”. תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: ”טוֹב” שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ”טוֹבִיָּה” שְׁמוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: הָגוּן לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, נִתְמַלְּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר. כְּתִיב הָכָא: ”וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא”, וּכְתִיב הָתָם: ”וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב”.

”וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים” — דְּלָא מְנוֹ מִצְרִים אֶלָּא מִשָּׁעָה דְּאַהְדְּרַהּ, וְהֵיא הֲוָת מִיעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא.

”וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ”. אַמַּאי? תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל! אֶלָּא, כֹּל הֵיכָא דַּהֲווֹ שָׁמְעִי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יָנוֹקָא, מַמְטוּ יָנוֹקֵי הָתָם כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוְּי בַּהֲדַיְהוּ, דִּכְתִיב: ”אֻחֲזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים וְגוֹ’”.

”וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא”. מַאי שְׁנָא גּוֹמֶא? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיכָּן לְצַדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן. וְכָל כָּךְ לָמָּה — לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה.

”וַתַּחְמְרָה בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת”, תָּנָא: חֵמָר מִבִּפְנִים וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע.

”וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף”, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יַם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר:

דף יב:

אֲגַם, כְּדִכְתִיב: ”קָנֶה וְסוּף קָמָלוּ”.

”וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר”, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדָה לִרְחוֹץ מִגִּלּוּלֵי [בֵּית] אָבִיהָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ”אִם רָחַץ ה’ אֶת צוֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוֹ’”.

”וְנַעֲרֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת וְגוֹ’”, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ”הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת”.

"וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּיבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף", כֵּיוָן דַּחֲזוֹ דְּקָא בָּעוּ לְאַצּוֹלֵי לְמֹשֶׁה, אָמְרוּ לָהּ: גְּבִירְתֵּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵירָה, אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ — בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אָבִיךְ? בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בַּקַּרְקַע.

"וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ". רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר: יָדָהּ, וְחַד אָמַר: שִׁפְחָתָהּ.

מַאן דְּאָמַר יָדָהּ — דִּכְתִיב "אֲמָתָהּ". וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ — מִדְּלָא כְּתִיב "יָדָהּ".

וּלְמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, הָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בַּקַּרְקַע! דְּשַׁיֵּיר לַהּ חָדָא, דְּלָאו אוֹרְחַהּ דְּבַת מַלְכָּא לְמֵיקַם לְחוֹדַהּ.

וּלְמַאן דְּאָמַר יָדָהּ, לִיכְתּוֹב "יָדָהּ"! הָא קָא מַשְׁמַע לַן דְּאִישְׁתַּרְבּוֹבֵי אִישְׁתַּרְבּוֹבֵי. דְּאָמַר מָר: וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּשְׁינֵי רְשָׁעִים, דִּכְתִיב: "שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַל תִּיקְרֵי "שִׁבַּרְתָּ", אֶלָּא "שָׁרִיבַּבְתָּה".

"וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד". "וַתֵּרֶא" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שֶׁרָאֲתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ.

"וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה". קָרֵי לֵיהּ "יֶלֶד", וְקָרֵי לֵיהּ "נַעַר". תָּנָא: הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: אִם כֵּן, עֲשֵׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם. אֶלָּא, מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים בַּתֵּיבָה, אָמְרָה: שֶׁמָּא לֹא אָזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ.

"וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה". מְנָא יָדְעָה? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שֶׁרָאֲתָה אוֹתוֹ מָהוּל.

"זֶה". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ — זֶה נוֹפֵל, וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל.

וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב: "וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים": צוֹפִין וְאֵינָם יוֹדְעִין מָה צוֹפִין, מְהַגִּים וְאֵינָן יוֹדְעִים מָה מְהַגִּים.

רָאוּ שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה, עָמְדוּ וְגָזְרוּ: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ". כֵּיוָן דְּשַׁדְיוּהּ לְמֹשֶׁה, אָמְרוּ: תּוּ לָא חָזֵינַן כִּי הָהוּא סִימָנָא, בַּטְּלוּ לְגֵזֵירָתַייְהוּ.

וְהֵם אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעַל מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה.

וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב "הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ" — הֵמָּה שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְטָעוּ. וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה: "שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי וְגוֹ'", אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: בִּשְׁבִילֵי נִצַּלְתֶּם כּוּלְּכֶם.

רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה — יִלָּקֶה בְּיוֹם זֶה?

רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר: אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה — יִלָּקֶה בְּיוֹם זֶה? בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ תְּלָתָא יַרְחֵי. דְּאָמַר מָר: בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן תְּלָתָא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ?

אוֹתָהּ שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה: רוּבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, וְרוּבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן, וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם.

"וַתֹּאמֶר אֶחוֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיּוֹת". וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת?

מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לְמֹשֶׁה עַל כָּל הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן, וְלֹא יָנַק, אָמַר: פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה יִינַק דָּבָר טָמֵא? וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה וְגוֹ'". לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה וּלְמִי יָבִין שְׁמוּעָה — "לִגְמוּלֵי מֵחָלָב וּלְעַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם".

"וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ'". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה בְּזָרִיזוּת כְּעַלְמָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: "הָעַלְמָה" — שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ.

"וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה". אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִתְנַבְּאָה וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מָה מִתְנַבְּאָה, "הֵילִיכִי" — הָא שֶׁלִּיכִי. "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ". אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: לֹא דַּיָּיִן לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחְזִירִין לָהֶן אֲבֵידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן.

"וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן וְגוֹ'". אֲחוֹת אַהֲרֹן וְלֹא אֲחוֹת מֹשֶׁה? אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב: מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן,

דף יג.

וְאוֹמֶרֶת: עָתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלְּאָה כָּל הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר. עָמַד אֲבִיהָ וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ: בִּתִּי, נִתְקַיְּימָה נְבוּאָתִיךְ. וְכֵיוָן שֶׁהִטִּילוּהוּ לַיְאוֹר, עָמַד אֲבִיהָ וּטְפָחָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ: בִּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתִיךְ? וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "וַתֵּתַצַּב אֲחוֹתוֹ מֵרָחוֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ" — לֵידַע מָה יְהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ.

יוֹסֵף זָכָה וְכוּ'. מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא דִּכְתִיב: "וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבוֹר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְע�ֹה וְגוֹ'", וַהֲדַר: "וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו", וּמַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף דִּכְתִיב: "וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו", וַהֲדַר: "וְכָל הָעוֹלִים אִתּוֹ לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו"?

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּתְּחִילָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל — לֹא נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד, וּלְבַסּוֹף שֶׁרָאוּ בִּכְבוֹדָן — נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד.

דִּכְתִיב: ״וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד״, וְכִי גּוֹרֶן יֵשׁ לוֹ לָאָטָד? אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב כְּגוֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיפִים לוֹ אָטָד, שֶׁבָּאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה.

תָּנָא: כּוּלָּם לַמִּלְחָמָה בָּאוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כוּלָּן כִּתְרֵיהֶן וְתָלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא: שִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

״וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד״. תָּנָא: אֲפִילּוּ סוּסִים וַאֲפִילּוּ חֲמוֹרִים.

(מֵאֵילּוּ מֵאֵילּוּ) כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, אֶתָא עֵשָׂו קָא מְעַכֵּב, אָמַר לָהֶן: ״מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן״, וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: קִרְיַת אַרְבַּע — אַרְבַּע זוּגוֹת הָיוּ: אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. אִיהוּ קַבְרֵהּ לְלֵאָה בְּדִידֵיהּ, וְהַאי דְּפַיֵּישׁ — דִּידִי הוּא.

אֲמַרוּ לֵיהּ: זַבֵּינְתֵּהּ. אָמַר לְהוּ: נְהִי דְּזַבֵּינִי בְּכִירוּתָא, פִּשִּׁיטוּתָא מִי זַבֵּינִי? אֲמַרוּ לֵיהּ: אִין, דִּכְתִיב: ״בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי״, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: אֵין ״כִּירָה״ אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁכֵּן בְּכָרְכֵי הַיָּם קוֹרִין לְמְכִירָה ״כִּירָה״.

אָמַר לְהוּ: הַבוּ לִי אִיגַּרְתָּא! אֲמַרוּ לֵיהּ: אִיגַּרְתָּא בָּאַרְעָא דְמִצְרַיִם הִיא. וּמַאן נַיְזִיל — נַיְזִיל נַפְתָּלִי דְּקַלִּיל כִּי אַיָּילְתָּא, דִּכְתִיב: ״נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלוּחָה הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר״, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אַל תִּקְרֵי ״אִמְרֵי שָׁפֶר״, אֶלָּא ״אִמְרֵי סֵפֶר״.

חוּשִׁים בְּרֵיהּ דְּדָן תַּמָּן הֲוָה, וְיַקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ. אָמַר לְהוּ: מַאי הַאי? וְאָמְרוּ לֵיהּ: קָא מְעַכֵּב הַאי עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם. אָמַר לְהוּ: וְעַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם, יְהֵא אֲבִי אַבָּא מוּטָל בְּבִזְיוֹן? שְׁקַל קוּלְפָּא מַחְיֵיהּ אַרִישֵׁיהּ, נָתְרָן עֵינֵיהּ וּנְפַלוּ אַכַּרְעָא דְיַעֲקֹב, פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאַחֵיךְ. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע״.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב: ״לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד״. וְאַף עַל גַּב דְּמִיתָתָן לֹא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי — קְבוּרָתָן מִיהָא בְּיוֹם אֶחָד הֲוַאי.

וְאִי לָא [אִי]עֲסַק בֵּיהּ יוֹסֵף, אֶחָיו לָא הֲווֹ מַעְסְקִי בֵּיהּ? וְהָכְתִיב: ״וַיִּשְׁאוּ אוֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן״? אָמְרוּ: הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמָלְכִים יוֹתֵר מִבְּהֶדְיוֹטוֹת.

מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל כּוּלָּן נִתְעַסְקוּ בַּבִּיזָּה, וְהוּא נִתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וְגוֹ׳״.

וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר? אָמְרוּ: סָרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּירָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר. הָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ: כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר? אָמְרָה לוֹ: אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת עָשׂוּ לוֹ מִצְרַיִם וּקְבָעוּהוּ בְּנִילּוּס הַנָּהָר, כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מֵימָיו. הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל

שְׁפַת נִילוּס, אָמַר לוֹ: יוֹסֵף יוֹסֵף! הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ מוּטָב, אִם לָאו — הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתֶךָ. מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף.

וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאַךְ בַּרְזֶל צָף, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: "וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וְגוֹ' אֲהָהּ אֲדוֹנִי וְהוּא שָׁאוּל. וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצָף הַבַּרְזֶל". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמָה אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה — צָף בַּרְזֶל מִפָּנָיו, מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ — עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בְּקַבַּרְנִיט שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר. הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל קַבַּרְנִיט שֶׁל מְלָכִים, אָמַר: יוֹסֵף, הִגִּיעַ עֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, וְהִגִּיעָה שְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם אַתָּה מַרְאֶה עַצְמְךָ — מוּטָב, וְאִם לָאו — הֲרֵי אָנוּ מְנוּקִין מִשְּׁבוּעָתֶךָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּעְזְעָ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נָטְלוֹ מֹשֶׁה, וֶהֱבִיאוֹ אֶצְלוֹ.

וְכָל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הוֹלְכִין, אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה, מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים: מָה טִיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הוֹלְכוֹת? אָמְרוּ: אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה. וְכִי מָה דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לְהַלֵּךְ עִם שְׁכִינָה? אָמְרוּ:

דף יג:

קַיֶּים זֶה כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה.

וְאִי לָא עָסִיק בֵּיהּ מֹשֶׁה — יִשְׂרָאֵל לָא הֲווֹ מִיעַסְקִי בֵּיהּ? וְהָכְתִיב: "וְאֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם"! וְתוּ: אִי לָא אִיעֲסַקוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל — בָּנָיו לָא הֲווֹ מִיעַסְקִי בֵּיהּ? וְהָכְתִיב: "וַיִּהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה"?!

אָמְרוּ: הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּמָרוּבִּים יוֹתֵר מִבְּמוּעָטִין. וְתוּ אָמְרוּ: הַנִּיחוּ לוֹ, כְּבוֹדוֹ בְּגְדוֹלִים יוֹתֵר מִבְּקָטַנִּים.

"קְבָרוּ בִּשְׁכֶם". מַאי שְׁנָא בִּשְׁכֶם? אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִשְּׁכֶם גְּנָבוּהוּ, וְלִשְׁכֶם נַחֲזִיר אֲבִידָתוֹ.

קְשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי, כְּתִיב: "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", וּכְתִיב: "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'"!

אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: כָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר וְלֹא גְּמָרוֹ, וּבָא אַחֵר וּגְמָרוֹ — מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב עַל שֶׁגְּמָרוֹ כְּאִילּוּ עָשָׂאוֹ.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדוּלָּתוֹ, דִּכְתִיב: "וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה".

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: אַף קוֹבֵר אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, דִּכְתִיב: ״וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וְגוֹ׳״, וּכְתִיב: ״וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן״.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִפְּנֵי מָה נִקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו — מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו, דִּקְאָמְרִי לֵיהּ ״עַבְדְּךָ אָבִינוּ״, וְלָא אָמַר לְהוּ וְלָא מִידֵּי.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִפְּנֵי מָה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם לְאֶחָיו — מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בְּרַבָּנוּת.

״וַיּוֹסֶף הוֹרַד מִצְרַיְמָה״. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַל תִּיקְרֵי ״הוֹרַד״ אֶלָּא ״הוֹרִיד״, שֶׁהוֹרִיד אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָּתָן.

״וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה״, אָמַר רַב: שֶׁקְּנָאוֹ לְעַצְמוֹ. בָּא (גַּבְרִיאֵל) [מִיכָאֵל] וְסֵירְסוֹ, בָּא גַּבְרִיאֵל וּפֵירְעוֹ. מֵעִיקָּרָא כְּתִיב ״פּוֹטִיפַר״, וּלְבַסּוֹף ״פּוֹטִיפָרַע״.

מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה וְכוּ׳. ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶלֵי רַב לְךָ״, אָמַר רַבִּי לֵוִי: בְּ״רַב״ בִּישֵּׁר, בְּ״רַב״ בִּישְׁרוּהוּ. בְּ״רַב״ בִּישֵּׁר — ״רַב לָכֶם״. בְּ״רַב״ בִּישְׁרוּהוּ — ״רַב לְךָ״.

דָּבָר אַחֵר: ״רַב לְךָ״ — רַב יֵשׁ לְךָ, וּמַנּוּ — יְהוֹשֻׁעַ.

דָּבָר אַחֵר: ״רַב לְךָ״, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הָרַב כַּמָּה קָשֶׁה, וְתַלְמִיד כַּמָּה סָרְבָן. וְכָל כָּךְ לָמָּה? תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לְפוּם גַּמְלָא שִׂיחְנָא.

״וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַיּוֹם״: הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי. לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, דִּכְתִיב: ״אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא״.

״לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא״. מַאי ״לָצֵאת וְלָבוֹא״? אִילֵימָא לָצֵאת וְלָבֹא מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב: ״וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמוֹתוֹ לֹא נָס לֵחֹה״, וּכְתִיב: ״וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ״, וְתַנְיָא: שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם, וּפְסָקָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לָצֵאת וְלָבוֹא בְּדִבְרֵי תוֹרָה. מִלַּמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה.

״וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד״. תָּנָא: אוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁל דִּיּוּ זוּגֵי הָיְתָה, נִיטְּלָה רְשׁוּת מִזֶּה, וְנִיתְּנָה לָזֶה.

וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִילְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ. הֵיכָן מֹשֶׁה מֵת — בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, דִּכְתִיב: ״וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ״, וּנְבוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְימָא, דִּכְתִיב: ״וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וְגוֹ׳ וְאֶת נְבוֹ וְגוֹ׳״.

״נְבוֹ״ — שֵׁשֶׁם מֵתוּ שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם.

וְהֵיכָן מֹשֶׁה קְבוּר — בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, דִּכְתִיב: ״וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ וְגוֹ׳״. וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה הָוֵי — אַרְבָּעָה מִילִין. אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין מִי הוֹלִיכוֹ?

מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים: "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר: "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פּוֹעֲלֵי אָוֶן".

וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר", וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", וְרַב נַחְמָן אָמַר: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה וְגוֹ'", סְמַלְיוֹן אָמַר: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל".

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, בַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר: "וַיָּמָת מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא מֵת מֹשֶׁה, כְּתִיב הָכָא: "וַיָּמָת שָׁם", וּכְתִיב הָתָם: "וַיְהִי שָׁם עִם ה'", מָה לְהַלָּן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ, אַף כָּאן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ.

"וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר". אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן, וַאֲפִילּוּ הָכִי: "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ".

וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה אֵצֶל

דף יד.

גַּסְטָרָא שֶׁל בֵּית פְּעוֹר: הַרְאֵנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר. עָמְדוּ לְמַעְלָה — נִדְמָה לָהֶם לְמַטָּה, לְמַטָּה — נִדְמָה לָהֶם לְמַעְלָה. נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִיתוֹת, אוֹתָן שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה — נִדְמָה לָהֶן לְמַטָּה, לְמַטָּה — נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ".

רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן קָבוּר. כְּתִיב הָכָא: "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ", וּכְתִיב הָתָם: "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים". וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִפְּנֵי מָה נִקְבַּר מֹשֶׁה אֵצֶל בֵּית פְּעוֹר — כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר.

וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב: "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ", וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחַר שְׁכִינָה? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא"!

אֶלָּא, לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מָה הוּא מַלְבִּישׁ עֲרוּמִים, דִּכְתִיב: "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם" — אַף אַתָּה הַלְבֵּשׁ עֲרוּמִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּיקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא" — אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִיחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ" — אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב: "וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּי" — אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים.

"כָּתְנוֹת עוֹר". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר, וְחַד אָמַר: דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ.

דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי: תּוֹרָה תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים. תְּחִילָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים — דִּכְתִיב: "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם", וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים — דִּכְתִיב: "וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּי".

דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי: מִפְּנֵי מָה נִתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? וְכִי לֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ?! אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ?! אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה: הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֶכָּנֵס אֲנִי לָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ כּוּלָּן עַל יָדִי.

אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְקַבֵּל שָׂכָר? מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָרַבִּים וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת פּוֹשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ".

"לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָּרַבִּים". יָכוֹל כָּאֲחֵרוֹנִים וְלֹא כָּרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל", כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת. "תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ", שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא וְגוֹ'".

"וְאֶת פּוֹשְׁעִים נִמְנָה" — שֶׁנִּמְנָה עִם מֵתֵי מִדְבָּר. "וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא" — שֶׁכִּיפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל. "וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ" — שֶׁבִּיקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה.

וְאֵין פְּגִיעָה אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי".

הַדַּרָן עָלָךְ הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ

הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ.

כָּל הַמְּנָחוֹת תְּחִילָּתָן וְסוֹפָן בִּכְלִי שָׁרֵת, וְזוֹ תְּחִלָּתָהּ בִּכְפִיפָה מִצְרִית, וְסוֹפָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת.

כָּל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין, וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. מִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין — הֵיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׂ, וְזוֹ בָּאָה קֶמַח. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה, כָּךְ קְרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה.

גְּמָ' תַּנְיָא, אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: [וְכָל כָּךְ לָמָּה —] כְּדֵי לְיַגְּעָהּ, כְּדֵי שֶׁתַּחֲזוֹר בָּהּ. אִם כָּכָה חָסָה תּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, קַל וָחוֹמֶר עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

וּמַאי מִשּׁוּם דְּחָסָה הוּא? דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּימָּחֵק מְגִילָּה! קָסָבַר

דף יד:

מַשְׁקֶה, וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. דְּאִי מִשּׁוּם מְגִילָּה הָא אִימְּחִיקָא לַהּ.
כָּל הַמְּנָחוֹת וְכוּ'. וּרְמִינְהוּ: סֵדֶר מְנָחוֹת, כֵּיצַד? אָדָם מֵבִיא מִנְחָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בְּקֻלָּתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלֵי שָׁרֵת, וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן. וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, וּמַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדַיְּיוֹ.
וּמְסַלֵּק אֶת הַלְּבוֹנָה לְצַד אֶחָד, וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלֵי שָׁרֵת, וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלֵי שָׁרֵת. וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו, וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וּמַעֲלֵהוּ וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת, וּמוֹלְחוֹ, וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִּׁים.
קָרֵב הַקּוֹמֶץ שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, וְרִשְׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכָהּ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ.
קָתָנֵי מִיהָא בִּקֻלָּתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וּבִקֻלָּתוֹת שֶׁל זָהָב! אָמַר רַב פָּפָּא: אֵימָא בִּכְלִים הָרְאוּיִין לִכְלֵי שָׁרֵת.
מִכְּלַל דִּכְפִיפָה מִצְרִית לָא חַזְיָא, כְּמַאן — דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: כְּלֵי שָׁרֵת שֶׁעָשָׂאן שֶׁל עֵץ, רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר.
אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲשׁוּבִין, בִּפְחוּתִין מִי אָמַר? לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ"?!
וְנוֹתְנָהּ לִכְלֵי שָׁרֵת, וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת. שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ — כְּלִי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת? אֵימָא: נוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת.
וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה".
וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, דִּכְתִיב: "וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'".
וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, דִּכְתִיב: "וְהִגִּישָׁהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ".
מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן וְדַיְּיוֹ. מְנָלַן —
דִּכְתִיב: "וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אוֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ", וְתַנְיָא: "לִפְנֵי ה'", יָכוֹל בַּמַּעֲרָב — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ". אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ, יָכוֹל בַּדָּרוֹם — תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִפְנֵי ה'". הָא כֵּיצַד — מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חוּדָּהּ שֶׁל קֶרֶן, וְדַיְּיוֹ.
רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָכוֹל יַגִּישֶׁנָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל קֶרֶן אוֹ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן — אָמְרָתָּ: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת, אֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ, וְאֶחָד מְקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוֹ — מַנִּיחִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵירוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּים

עַצְמוֹ וּמְקַיֵּים חֲבֵירוֹ. כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר "לִפְנֵי ה'" בַּמַּעֲרָב — בְּטַלְתָּה "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" בַּדָּרוֹם, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" בַּדָּרוֹם, קַיֵּימְתָּה "לִפְנֵי ה'" בַּמַּעֲרָב. הָא כֵּיצַד? מַגִּישָׁהּ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן.

וְהֵיכָן קַיֵּימְתָּהּ? אָמַר רַב אָשֵׁי: קָסָבַר הַאי תַּנָּא כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן קָאֵי.

מַאי "וְדַיּוֹ"? אָמַר רַב אָשֵׁי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: תִּיבְעֵי הַגָּשַׁת מִנְחָה גּוּפָהּ, קָמַשְׁמַע לַן.

וְאֵימָא הָכִי נָמֵי? אָמַר קְרָא: "וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְגוֹ' וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ" — מָה הַקְרָבָה אֵצֶל כֹּהֵן בִּכְלִי, אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל מִזְבֵּחַ בִּכְלִי.

וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד. כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּקְמוֹץ בַּהֲדֵי מִנְחָה, כְּדִתְנַן: קֹמֶץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צָרוֹר אוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח אוֹ קוֹרֶט לְבוֹנָה — פָּסוּל.

וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ. מְנָלַן? דִּכְתִיב "מִסָּלְתָהּ וּמִשַּׁמְנָהּ", "מִגְּרִשָּׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ". וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת. לְמָה לִי? הָא קִדְּשָׁהּ חָדָא זִימְנָא! מִידֵּי דְּהַוָּה אַדָּם; דָּם, אַף עַל גַּב דְּקִדֵּישְׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצַוָּאר בְּהֵמָה, הָדַר מְקַדֵּישׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת, הָכָא נָמֵי לָא שְׁנָא.

וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו — דִּכְתִיב: "וְאֶת כָּל הַלְּבוֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה". וּמַעֲלֶהוּ

דף טו.

וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת. בִּכְלִי שָׁרֵת מַקְטִיר לֵיהּ? אֶלָּא אֵימָא: מַעֲלֶהוּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְהַקְטִירוֹ.

וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים, דִּכְתִיב: "וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְגוֹ'".

קָרֵב הַקּוֹמֶץ שְׁיָירֵיהּ נָאֱכָלִין. מְנָלַן — דִּכְתִיב: "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְגוֹ'", וּכְתִיב: "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו".

קָרֵב הַקּוֹמֶץ. לְמָר כִּדְאִית לֵיהּ וּלְמָר כִּדְאִית לֵיהּ. דְּאִיתְּמַר: הַקּוֹמֶץ, מֵאֵימָתַי מַתִּיר שִׁירַיִּים בַּאֲכִילָה? רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מִשֶּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ הָאוּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִשֶּׁתִּיצַּת הָאוּר בְּרוּבּוֹ.

וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "לְמִשְׁחָה" — לְגָדוּלָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין.

וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ, דִּכְתִיב: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אֲפִילּוּ חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ.

כָּל הַמְּנָחוֹת כּוּ'. וְכָל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה? וְהָאִיכָּא מִנְחַת חוֹטֵא, דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה"!

הָכִי קָאָמַר: כָּל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאוֹת מִן הַחִיטִּין, וּבָאוֹת סֹלֶת. מִנְחַת חוֹטֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה — בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת. מִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין — טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וּבָאָה גֶּרֶשׂ. וְזוֹ, אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, וּבָאָה קֶמַח.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה — שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר.

וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא חַטַּאת חֵלֶב טְעוּנָה נְסָכִים, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה — שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר.

אֲבָל חַטַּאתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא. אִינִי? וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגָּעִים בָּאִין וְכוּ'! הָתָם מִנְּגִיעָה הוּא דְּאִיכַּפַּר לֵיהּ, כִּי מַיְיתֵי קָרְבָּן — לְאִשְׁתְּרוֹיֵי בְּקָדְשִׁים הוּא דְּקָא מַיְיתֵי.

אֶלָּא מַעֲתָּה, חַטַּאת נָזִיר תְּהֵא טְעוּנָה נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא! סָבַר לַהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, דְּאָמַר: נָזִיר נָמֵי חוֹטֵא הוּא.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּשֵׁם כּוּ'. תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּה כְּמִין חוֹמֶר.

דף טו:

דְּשַׁמְּעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר: הֵיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם — לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. אָמַר לוֹ: הָתִינַח עֶשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר! אֶלָּא: כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה — כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה.

מַתְנִי' הָיְתָה מֵבִיא פְּיָלִי שֶׁל חֶרֶס וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רְבִיעִית. כְּשֵׁם שֶׁמְּמַעֵט בַּכְּתָב, כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם.

נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ, וּמָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ, וְטַבַּעַת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ, וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ, וְנוֹתֵן כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם".

גְּמָ' תְּנָא: פְּיָלִי שֶׁל חֶרֶס חֲדָשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? גָּמַר "כְּלִי" "כְּלִי" מִמְּצוֹרָע: מָה לְהַלָּן חֶרֶס חֲדָשָׁה — אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה.

וְהָתָם מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים", מָה "מַיִם חַיִּים" — שֶׁלֹּא נֶעֱשְׂתָה בָּהֶן מְלָאכָה, אַף "כְּלִי" — שֶׁלֹּא נֶעֱשְׂתָה בּוֹ מְלָאכָה.

אִי: מָה לְהַלָּן מַיִם חַיִּים, אַף כָּאן מַיִם חַיִּים?!

לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָכִי נָמֵי. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵי כִּיּוֹר, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מֵי מַעְיָן הֵן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִשְׁאָר מֵימוֹת הֵן.

אִיכָּא לְמֵיפְרַךְ: מָה לְמָצוֹרָע, שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלָעַת!

אָמַר רַבָּה, אָמַר קְרָא: "בִּכְלִי חֶרֶס", כְּלִי שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ כְּבָר.

אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו, אֲבָל נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו — פְּסוּלִין. מַאי טַעְמָא, דּוּמְיָא דְּמַיִם: מָה "מַיִם" — שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ, אַף "כְּלִי" — שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה.

בָּעֵי רָבָא: נִתְאַכְּמוּ וְהֶחְזִירָן לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִתְלַבְּנוּ, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאִידְּחוֹ אִידְּחוֹ, אוֹ דִילְמָא כֵּיוָן דַּהֲדוּר הֲדוּר?

תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת שֶׁהִפְשִׁיל בָּהֶן קוּפָּתוֹ לַאֲחוֹרָיו — פְּסוּלִין. וְהָא הָתָם הָדְרִי וּמִפַּשְׁטִי!

הָתָם דְּאִיקְלוּף אִיקְלוּפֵי.

נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וְכוּ'. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר מָר: כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין.

מָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה", יָכוֹל יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס. תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן". אִי "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן", יָכוֹל יַחְפּוֹר בְּקַרְדּוּמוֹת — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה". הָא כֵּיצַד? יֵשׁ שָׁם — הָבֵא, אֵין שָׁם — תֵּן שָׁם.

תַּנְיָא אִידַּךְ: "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ'" — מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְתַקֵּן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס. "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן", אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: לְהָבִיא קַרְקַע

דף טז.

שִׁילֹה נוֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים.

אִיסִי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ: וּמָה בְּטוּמְאָה קַלָּה לֹא חָלַק הַכָּתוּב — בְּטוּמְאַת אֵשֶׁת אִישׁ חֲמוּרָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן" — שֶׁלֹּא יָבִיא מִתּוֹךְ קוּפָּתוֹ.

אִיבַּעְיָא לְהוּ: אֵין שָׁם עָפָר, מַהוּ שֶׁיִּתֵּן אֵפֶר? אַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּאָמְרִי: לֹא מָצִינוּ אֵפֶר שֶׁקָּרוּי "עָפָר".

כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל דְּאָמְרִי: מָצִינוּ אֵפֶר שֶׁקָּרוּי "עָפָר", מַאי? אַף עַל גַּב דְּאִיקְּרִי "עָפָר", הָכָא "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן" כְּתִיב, אוֹ דִילְמָא הַאי "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן" לְכִדְאִיסִי בֶּן יְהוּדָה וּלְכִדְאִיסִי בֶּן מְנַחֵם הוּא דְּאָתֵי?

תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְרָא.

הַתּוֹרָה אָמְרָה בְּ"עָפָר", וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. הַתּוֹרָה אָמְרָה בְּ"תַּעַר", וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. הַתּוֹרָה אָמְרָה "סֵפֶר", וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.

וְאִם אִיתָא — לִיחְשׁוֹב נָמֵי הַאי!

תְּנָא וְשַׁיֵּיר. וּמַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר? שַׁיֵּיר מְצוֹרָע, דְּתַנְיָא: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" — כְּלָל, "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבּוֹת עֵינָיו" — פְּרָט, "וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלַּח" — חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל — אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מָה פְּרָט מְפוֹרָשׁ: מְקוֹם כִּינּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה — אַף כָּל מָקוֹם כִּינּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה.

מָה רַבִּי — רַבִּי שְׂעַר הָרַגְלַיִם. מַאי מִיעֵט — מִיעֵט דְּבֵית הַשְּׁחִי וּדְכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ.

וְהִלְכְתָא: מְגַלֵּחַ כְּדַלֵּעַת. דְּתָנֵן: בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת הַמְצוֹרָע — מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ, וְקָתָנֵי סֵיפָא: וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כִּי קָא חָשֵׁיב, הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקְרָא, הָא עוֹקֶבֶת מִדְּרַבָּנַן הִיא.

רַב פָּפָּא אָמַר: כִּי קָא חָשֵׁיב הֲלָכָה עוֹקֶבֶת וְעוֹקֶרֶת, הָא עוֹקֶבֶת וּמוֹסֶפֶת הִיא.

רַב אָשֵׁי אָמַר: הָא מַתְנִיתָא מַנִּי — רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּדָרֵישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי.

דף טז:

כְּדַלֵּעַת, מַנִּי — רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּדָרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי. דְּתַנְיָא: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" — רִיבָּה. "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבּוֹת עֵינָיו" — מִיעֵט, "וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֶּחַ" — חָזַר וְרִיבָּה. רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה — רִיבָּה הַכֹּל.

מַאי רִיבָּה — רִיבָּה דְּכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ, וּמַאי מִיעֵט — מִיעֵט שִׁיעֵר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטָם.

מַאי הָוֵי עֲלֵיהּ? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר אָשֵׁי אָמַר רַב: אֵין שָׁם עָפָר — מֵבִיא רַקְבּוּבִית יָרָק, וּמְקַדֵּשׁ.

וְלָא הִיא: רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוַאי עָפָר, אֲפָר לָא הֲוַאי עָפָר.

כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם. תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שֶׁיֵּרָאוּ: עֲפַר סוֹטָה, וְאֵפֶר פָּרָה, וְרוֹק יְבָמָה. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף דַּם צִפּוֹר.

מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דִּכְתִיב: "וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפּוֹר וגו'", וְתַנְיָא: "בְּדַם", יָכוֹל בְּדַם וְלֹא בְּמַיִם — תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּמַיִם". אִי מַיִם, יָכוֹל בְּמַיִם וְלֹא בְּדָם — תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּדַם". הָא כֵּיצַד? מֵבִיא מַיִם שֶׁדַּם צִיפּוֹר נִיכָּר בָּהֶן, וְכַמָּה — רְבִיעִית.

וְרַבָּנַן: הַהוּא לְגוּפֵיהּ, דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: אִטְבֵּיל בְּדָם וּבְמַיִם.

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "וְטָבַל בָּהֶם", "בְּדַם וּבְמַיִם" לְמָה לִי — לְנִיכָּר.

וְרַבָּנַן: אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וְטָבַל בָּהֶם", הֲוָה אָמֵינָא: הַאי לְחוֹדֵיהּ וְהַאי לְחוֹדֵיהּ, כְּתַב רַחֲמָנָא: "בְּדַם וּבְמַיִם" — לְעָרְבָן.

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְעֶרְבָן קָרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב: "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת וְגוֹ'".
וְרַבָּנַן: אִי מֵהָהוּא הֲוָה אָמֵינָא: לִישְׁחֵטֵיהּ סָמוּךְ לְמָנָא וְנִינְקְטִינְהוּ לִוְורִידִין, וּלְקַבְּלֵיהּ לְדָם בְּמָנָא אַחֲרִינָא, קָא מַשְׁמַע לַן.
בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: גְּדוֹלָה וּמַדְחֶה אֶת הַמַּיִם, קְטַנָּה וְנִדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם, מַהוּ?
אֲמַר לֵיהּ: לָאו אָמֵינָא לָךְ לָא תַּפֵּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהֵילְכְתָא, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שִׁיעֲרוּ רַבָּנַן. אֵין לְךָ גְּדוֹלָה שֶׁמַּדַּחַת אֶת הַמַּיִם, וְאֵין לְךָ קְטַנָּה שֶׁנִּדַּחַת מִפְּנֵי הַמַּיִם.
תָּנוּ רַבָּנַן: הַקְּדִים עָפָר לַמַּיִם — פָּסוּל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן — דִּכְתִיב: "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵיפַת הַחַטָּאת", וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי עָפָר הוּא? וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא! שִׁינָּה הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ לָדוּן הֵימֶנּוּ גְּזֵירָה שָׁוָה. נֶאֱמַר כָּאן "עָפָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָפָר". מָה לְהַלָּן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם — אַף כָּאן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם.
וּמָה כָּאן הַקְּדִים עָפָר לַמַּיִם — כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן הַקְּדִים עָפָר לַמַּיִם — כָּשֵׁר.
וְהָתָם מְנָלַן? תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי. כְּתִיב "עָלָיו", אֹלְמָא אֵפֶר בְּרֵישָׁא, וּכְתִיב "מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי", אֹלְמָא מַיִם בְּרֵישָׁא. הָא כֵּיצַד? רָצָה — זֶה נוֹתֵן, רָצָה — זֶה נוֹתֵן.
וְרַבָּנַן: "אֶל כֶּלִי" — דַּוְקָא, "עָלָיו" — לְעֶרְבָן.
וְאֵימָא: "עָלָיו" — דַּוְקָא, "אֶל כֶּלִי" — שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בִּכְלִי!
מָה מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם מַכְשִׁיר לְמַעְלָה, אַף כָּאן מַכְשִׁיר לְמַעְלָה.

דף יז.

מַתְנִי' בָּא לוֹ לִכְתּוֹב אֶת הַמְּגִילָּה, מֵאֵיזֶה מָקוֹם הוּא כוֹתֵב?
מִ"וְאִם לֹא שָׁכַב אִישׁ וְגוֹ' וְאָתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ",
וְאֵינוֹ כוֹתֵב "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה". וְכוֹתֵב: "יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ". וְאֵינוֹ כוֹתֵב "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן".
רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא הָיָה מַפְסִיק.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל עַצְמוֹ אֵינוֹ כוֹתֵב אֶלָּא "יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה וְגוֹ' וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ וְגוֹ'". וְאֵינוֹ כוֹתֵב "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן".
גְּמָ' בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי: "וְכָתַב אֶת הָאָלוֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר".
רַבִּי מֵאִיר סָבַר: "אָלוֹת" — אָלוֹת מַמָּשׁ. "הָאָלוֹת" — לְרַבּוֹת קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת.
"אֵלֶּה" — לְמַעוֹטֵי קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה. "הָאֵלֶּה" — לְמַעוֹטֵי צַוּוֹאוֹת וְקַבָּלוֹת אָמֵן.
וְרַבִּי יוֹסֵי: כּוּלְּהוּ כִּדְקָאָמְרַתְּ, "אֶת" — לְרַבּוֹת צַוּוֹאוֹת וְקַבָּלוֹת.

וְרַבִּי מֵאִיר — אָתִים לָא דָּרֵישׁ.
וְרַבִּי יְהוּדָה — כּוּלְּהוּ בְּמִיעוּטֵי דָּרֵישׁ לְהוּ. "אָלוֹת" — אָלוֹת מַמָּשׁ. "הָאָלוֹת" — לְמַעוּטֵי קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת. "אֵלֶּה" — לְמַעוּטֵי קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. "הָאֵלֶּה" — לְמַעוּטֵי צַוּוֹאוֹת וְקַבָּלוֹת.
וְרַבִּי מֵאִיר, מַאי שְׁנָא הַאי הֵי דִּמְרַבֵּי בֵּיהּ, וּמַאי שְׁנָא הַאי הֵי דְּמַעֵיט בֵּיהּ?
הֵי דְּגַבֵּי(ה ד)רִיבּוּיָא — רִיבּוּיָא (היא), הֵי דְּגַבֵּי(ה ד)מִיעוּטָא — מִיעוּטָא.
וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן?
אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: "הִנָּקֵי" כְּתִיב.
דָּרֵישׁ רַבִּי עֲקִיבָא: אִישׁ וְאִשָּׁה זָכוּ — שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶן. לֹא זָכוּ — אֵשׁ אוֹכַלְתָּן.
אָמַר רָבָא: וּדְאִשָּׁה עֲדִיפָא מִדְּאִישׁ, מַאי טַעְמָא — הַאי מְצָרֵף, וְהַאי לָא מְצָרֵף.
אָמַר רָבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא עָפָר לְסוֹטָה? זָכְתָה — יוֹצֵא מִמֶּנָּה בֵּן כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ "עָפָר וָאֵפֶר", לֹא זָכְתָה — תַּחְזוֹר לַעֲפָרָהּ.
דָּרֵישׁ רָבָא: בְּשָׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת, אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה.
וְהָאִיכָּא נָמֵי עֲפַר כִּיסּוּי הַדָּם!
הָתָם הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הֲנָאָה לֵיכָּא.
דָּרֵשׁ רָבָא: בְּשָׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ "אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת: חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת וּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין.
בְּשִׁלְמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, דִּכְתִיב: "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ", וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ.
אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מָה נִשְׁתַּנְּתָה תְּכֵלֶת מִכָּל מִינֵי צְבָעוֹנִין?
מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד — שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר", וּכְתִיב: "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא".
מַתְנִי' אֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא עַל הַלּוּחַ, וְלֹא עַל הַנְּיָיר, וְלֹא עַל

דף יז:

הַדִּיפְתְּרָא, אֶלָּא עַל הַמְּגִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסֵּפֶר".
וְאֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוֹס וְלֹא בְּקַנְקַנְתּוֹם, וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁרוֹשֵׁם, אֶלָּא בְּדְיוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָחָה", כְּתָב שֶׁיָּכוֹל לִמָּחוֹת.

גְּמָ׳ אָמַר רָבָא: מְגִילַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ בַּלַּיְלָה — פְּסוּלָה. מַאי טַעְמָא — אָתְיָא ״תּוֹרָה״ ״תּוֹרָה״. כְּתִיב הָכָא: ״וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת״, וּכְתִיב הָתָם: ״עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּהוּ וְעַל הַמִּשְׁפָּט״, מָה מִּשְׁפָּט בַּיּוֹם — אַף מְגִילַּת סוֹטָה בַּיּוֹם.

כְּתָבָהּ לְמַפְרֵעַ — פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: ״וְכָתַב אֶת הָאָלוֹת הָאֵלֶּה״, כִּי דִּכְתִיבָא.

כְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה — פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהִשְׁבִּיעַ״, וְאַחַר כָּךְ ״וְכָתַב״.

כְּתָבָהּ אִיגֶּרֶת — פְּסוּלָה. ״בַּסֵּפֶר״ אָמַר רַחֲמָנָא.

דף יח.

כְּתָבָהּ עַל שְׁנֵי דַּפִּין — פְּסוּלָה. ״סֵפֶר״ אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים.

כָּתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת, וְכָתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת — פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: ״וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת״.

בָּעֵי רָבָא: כָּתַב שְׁתֵּי מְגִילּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת, וּמְחָקָן לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד, מַהוּ? כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן, וְהָאֵיכָּא, אוֹ דִילְמָא בָּעֵינַן נָמֵי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ?

וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר בָּעֵינַן נָמֵי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ, מְחָקָן בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת וְחָזַר וְעֵירְבָן, מַהוּ? מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן, וְהָאֵיכָּא, אוֹ דִילְמָא הָא לָאו דִּידַהּ קָא שָׁתְיָא וְהָא לָאו דִּידַהּ קָא שָׁתְיָא?

וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר הָא לָאו דִּידַהּ קָא שָׁתְיָא וְהָא לָאו דִּידַהּ קָא שָׁתְיָא, חָזַר וְחִלְּקָן, מַהוּ? יֵשׁ בְּרֵירָה, אוֹ אֵין בְּרֵירָה? תֵּיקוּ.

בָּעֵי רָבָא: הִשְׁקָהּ בְּסֵיב, מַהוּ? בִּשְׁפוֹפֶרֶת, מַהוּ? דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ, אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ? תֵּיקוּ.

בָּעֵי רַב אָשֵׁי: נִשְׁפְּכוּ מֵהֶן וְנִשְׁתַּיְּירוּ מֵהֶן, מַהוּ? תֵּיקוּ.

אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב: שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּסּוֹטָה. לָמָּה? אַחַת קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה.

מַתְקֵיף לַהּ רָבָא: תַּרְוַיְיהוּ קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה כְּתִיבָן? אֶלָּא אָמַר רָבָא: אַחַת שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה, וְאַחַת שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה.

הֵיכִי דָּמֵי שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה? אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב: ״מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ״.

אָמַר רָבָא: אָלָה לְחוֹדָהּ קָיְימָא וּשְׁבוּעָה לְחוֹדָהּ קָיְימָא! אֶלָּא אָמַר רָבָא: ״מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ״.

אָמַר רַב אָשֵׁי: אָלָה — אִיכָּא, שְׁבוּעָה — לֵיכָּא! אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי: ״מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בִיךְ״.

מַתְנִי' עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת "אָמֵן" "אָמֵן" — אָמֵן עַל הָאָלָה, אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה. אָמֵן מֵאִישׁ זֶה, אָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר. אָמֵן שֶׁלֹּא שָׂטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה

דף יח:

וְשׂוֹמֶרֶת יָבָם, וּכְנוּסָה. אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי, וְאִם נִטְמֵאתִי — יָבוֹאוּ בִּי.
רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי, אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטְמֵא.
הַכֹּל שָׁוִין שֶׁאֵין מַתְנֶה עִמָּהּ, לֹא עַל קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ.
נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת, וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ — לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ.
זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁתִּבָּעֵל וְלֹא הָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ — לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ.

גְּמָ' אָמַר רַב הַמְנוּנָא: שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁזִּינְּתָה — אֲסוּרָה לִיבָמָהּ. מַמַּאי — מִדְּקָתָנֵי שׂוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה.
אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֲסִירָה — מִשּׁוּם הָכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לָא אֲסִירָה — הֵיכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ? וְהָתְנַן, זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵילּוּ תִּיבָּעֵל וְלֹא תְּהֵא אֲסוּרָה לוֹ — לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ!
אָמְרִי בְּמַעְרָבָא: לֵית הִילְכְתָא כְּרַב הַמְנוּנָא.
אֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי "שׂוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה" — הָא מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין, וּמְשַׁוֵּי לַהּ כִּי עֶרְוָה.
בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: מַהוּ שֶׁיְּתַנֶּה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים, עַל נִישׂוּאֵי אָחִיו, מַהוּ?
תָּא שְׁמַע, זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁתִּיבָּעֵל וְלֹא תְּהֵא אֲסוּרָה לוֹ — לֹא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ. הָא אֲסִירָה — הָכִי נָמֵי דְּמַתְנֶה. שְׁמַע מִינַּהּ.
רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי וְכוּ'. תַּנְיָא: לֹא כְּשֶׁאָמַר רַבִּי מֵאִיר אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטְמֵא שֶׁאִם תִּטְמֵא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁיו, אֶלָּא: לְכְשֶׁתִּטְמֵא — מַיִם מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּבוֹדְקִין אוֹתָהּ.
בָּעֵי רַב אָשֵׁי: מַהוּ שֶׁיְּתַנֶּה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָאַחֲרוֹנִים? הַשְׁתָּא מִיהָא לָא אֲסִירָה לֵיהּ, אוֹ דִילְמָא זִימְנִין דְּמִגְרַשׁ לַהּ וַהֲדַר מַהְדַּר לַהּ?
תָּא שְׁמַע: הַכֹּל שָׁוִין שֶׁלֹּא הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ לֹא עַל קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס, וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ. נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת, וְאַחַר כָּךְ יַחְזִירֶנָּה — לֹא הָיָה מַתְנֶה. הָא יַחְזִירֶנָּה וְתִיטָּמֵא, הָכִי נָמֵי דְּמַתְנֵי. שְׁמַע מִינַּהּ.
תָּנוּ רַבָּנָן: "זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת", מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׂוֹנָה.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ״זֹאת״, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה וְהֵעִיד לְפָנֵינוּ נְחוּנְיָא חוֹפֵר שֶׁיִּחִין שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, וְקִיבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים.

וְתַנָּא קַמָּא נָמֵי, הָכְתִיב ״זֹאת״! וְרַבָּנַן בָּתְרָאֵי נָמֵי, הָא כְתִיב ״תּוֹרַת״!

אָמַר רָבָא: בְּאִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד — דְּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה,

דף יט.

דִּכְתִיב: ״זֹאת״. בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין — דְּכוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, דִּכְתִיב: ״תּוֹרַת״.

כִּי פְּלִיגִי בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין, בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד.

תַּנָּא קַמָּא סָבַר: ״תּוֹרַת״ — לְרַבּוֹיֵי כּוּלְהִי, ״זֹאת״ — לְמַעוֹטֵי אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד.

וְרַבָּנַן בָּתְרָאֵי סָבְרִי: ״זֹאת״ — לְמַעוֹטֵי כּוּלְהִי, ״תּוֹרַת״ — לְרַבּוֹיֵי שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין.

וְרַבִּי יְהוּדָה: ״זֹאת״ — לְמַעוֹטֵי תַּרְתֵּי, ״תּוֹרַת״ — לְרַבּוֹת תַּרְתֵּי. ״זֹאת״ לְמַעוֹטֵי תַּרְתֵּי — אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד, אִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין, ״תּוֹרַת״ — לְרַבּוֹיֵי תַּרְתֵּי, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין.

הֲדַרַן עֲלָךְ הָיָה מֵבִיא

הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית, וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ, וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ וּמְנִיפָהּ. הֲנִיף וְהִגִּישׁ, קָמַץ וְהִקְטִיר, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים.

הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם״. אִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ — כְּשֵׁרָה.

גְּמָ׳ אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ: לָא תֵּיתֵב אַכַּרְעָךְ עַד דְּמָפְרְשַׁתְּ לָהּ לְהָא מִילְתָא: מִנַּיִן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה? מְנָא לַן?! ״וְהֵנִיף״ כְּתִיב בַּהּ! בְּבַעֲלִים, מְנָלַן? אָתְיָא ״יָד״ ״יָד״ מִשְּׁלָמִים. כְּתִיב הָכָא: ״וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה״, וּכְתִיב הָתָם: ״יָדָיו תְּבִיאֶינָה״.

מָה כָּאן כֹּהֵן — אַף לְהַלָּן כֹּהֵן, וּמָה לְהַלָּן בְּעָלִים — אַף כָּאן בְּעָלִים. הָא כֵּיצַד? מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף.

הֲנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְכוּ׳. הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. הָא אַקְרְבָהּ!
הָכִי קָאָמַר: סֵדֶר מְנָחוֹת כֵּיצַד? הֲנִיף וְהִגִּישׁ, קָמַץ וְהִקְטִיר, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים.
וּבְהַשְׁקָאָה גּוּפַהּ פְּלִיגִי רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן. דְּרַבָּנָן סָבְרִי: מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאַחַר יַשְׁקֶה״.
וְאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ — כְּשֵׁרָה.

דף יט:

תָּנוּ רַבָּנָן: ״וְהִשְׁקָה״ מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ״וְהִשְׁקָהּ״! שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאוֹמֶרֶת ״אֵינִי שׁוֹתָה״ — מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: ״וְאַחַר יַשְׁקֶה״ מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ״וְהִשְׁקָהּ״! אֶלָּא, לְאַחַר כָּל מַעֲשִׂים כּוּלָּן הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה. מַגִּיד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִעַכְבִין בָּהּ: עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, וְעַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָּה, וְעַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה.
עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ. רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה.
עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָּה. אֶלָּא מַאי מַשְׁקֶה לַהּ? אָמַר רַב אָשֵׁי: לֹא נִצְרְכָה לְשֶׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר.
עַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה. מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שְׁתֵי, הָא מִיכְתַּב כָּתְבִי לַהּ, וְהָאָמַר רָבָא:
מְגִילַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה — לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם! כְּדֵי נַסָּבַהּ.
בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: ״וְהִשְׁקָה״ קַמָּא, ״וְאַחַר יַשְׁקֶה״, ״וְהִשְׁקָהּ״ בָּתְרָא.
רַבָּנַן סָבְרִי: ״וְהִשְׁקָה״ קַמָּא — לְגוּפוֹ, שֶׁמַּשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. ״וְאַחַר יַשְׁקֶה״ — מִיבָּעֵי לֵיהּ לְשֶׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר. ״וְהִשְׁקָהּ״ בָּתְרָא — שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאוֹמֶרֶת ״אֵינִי שׁוֹתָה״, מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.
וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: ״וְאַחַר יַשְׁקֶה״ — לְגוּפוֹ, שֶׁמַּקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה. ״וְהִשְׁקָה״ קַמָּא — שֶׁאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה. ״וְהִשְׁקָהּ״ בָּתְרָא — שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאָמְרָה ״אֵינִי שׁוֹתָה״, מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.
וְרַבָּנַן — בְּדִיעֲבַד לָא פָּתַח קְרָא.
וְסָבַר רַבִּי עֲקִיבָא מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כַּלְבּוֹס שֶׁל בַּרְזֶל מְטִילִין לְתוֹךְ פִּיהָ, שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאָמְרָה ״אֵינִי שׁוֹתָה״ — מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא לְבוֹדְקָהּ, וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת!
אֶלָּא: עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ — יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ — אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ.
וְלִיטַעְמֵיךְ, תִּיקְשֵׁי לָךְ הֵיא גּוּפַהּ: מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ? וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת!
לָא קַשְׁיָא: הָא — דִּקְהָדְרָא בַּהּ מֵחֲמַת רְתִיתָא, וְהָא — דִּקְהָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא.

וְהָכִי קָאָמַר: כָּל מַחֲמַת בְּרִיּוּתָא — כְּלָל כְּלָל לָא שָׁתְיָא. מַחֲמַת רְתִיתָא עַד שֶׁלֹּא קָרֵב הַקּוֹמֶץ, דְּאַכַּתִּי לָא אִמְּחוּק מְגִילָּה, אִי נָמֵי אִמְּחוּק מְגִילָּה, דְּשֶׁלֹּא כְּדִין עֲבוּד כֹּהֲנִים דְּמַחֲקִי — מָצְיָ[א] הָדְרָא בָּהּ. מִשֶּׁקָּרֵב הַקּוֹמֶץ, דִּבְדִין עֲבוּד כֹּהֲנִים דְּמָחֲקִי — לָא מָצֵי הָדְרָא בָּהּ.

דף כ.

קַשְׁיָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא אַדְּרַבִּי עֲקִיבָא: הָתָם אָמַר מְחִיקָה מְעַכְּבָא, וְהָכָא אָמַר קוֹמֶץ מְעַכֵּב! תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא.

אִיבַּעְיָא לְהוּ: אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מַחֲמַת בְּרִיּוּתָא, וְחָזְרָה וְאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי, מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה — טְמֵאָה אֲנִי קָאָמְרָה, וְכֵיוָן דְּאַחְזִיק נַפְשֵׁהּ בְּטוּמְאָה, לָא מָצְיָא הָדְרָה בָּהּ. אוֹ דִילְמָא כֵּיוָן דְּאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי — גַּלְיָא דַּעְתַּהּ דְּמַחֲמַת בְּרִיָּתוּתָא הוּא דְּאָמְרָה. תֵּיקוּ.

אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם. מַאי טַעְמָא — דְּאָמַר קְרָא: "מֵי הַמָּרִים", שֶׁמָּרִים כְּבָר.

מַתְנִי' עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִילָּה אָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" — מְגִילָּתָהּ נִגְנֶזֶת, וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל הַדֶּשֶׁן, וְאֵין מְגִילָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. נִמְחֲקָה הַמְּגִילָּה וְאָמְרָה "טְמֵאָה אֲנִי" — הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין, וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. נִמְחֲקָה הַמְּגִילָּה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" — מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ, וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.

אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת, וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין. וְהֵם אוֹמְרִים: הוֹצִיאוּהָ [הוֹצִיאוּהָ] שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הָעֲזָרָה.

אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת — הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ. יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַייֵב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְלַמֵּד בִּתּוֹ תּוֹרָה — (כְּאִילּוּ) לִוְמָדָהּ תִּפְלוּת.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה, וְרָשָׁע עָרוּם, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה, וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין — הֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם.

גְּמ' אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, הָיִיתִי מֵטִיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לִי: בְּנִי מָה מְלַאכְתְּךָ? אָמַרְתִּי לוֹ: לַבְלָר אֲנִי. אָמַר לִי: בְּנִי, הֱוֵי זָהִיר, שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא, שֶׁמָּא תַּחְסִיר אוֹת אַחַת אוֹ תּוֹתִיר אוֹת אַחַת, נִמְצֵאתָ אַתָּה מַחְרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

אָמַרְתִּי לוֹ: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מֵטִיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ. אָמַר לִי: וְכִי מְטִילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ? הַתּוֹרָה אָמְרָה "וּמָחָה", כְּתָב שֶׁיּוּכַל לִמְחוֹת!

מַאי קָאָמַר לֵיהּ וּמַאי קָא מַהֲדַּר לֵיהּ?

הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לָא מִבַּעְיָא בַּחֲסֵירוֹת וִיתֵירוֹת דְּבָקֵי אֲנָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמֵיחַשׁ לִזְבוּב דְּדִילְמָא אָתֵי וְיָתֵיב אַתְּגִיהּ דְּדֶלֶת וּמָחֵיק לֵיהּ וּמְשַׁוֵּי לֵיהּ רֵישׁ — דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מֵטִיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ.

אִינִי? וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיִיתִי מֵטִיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא אָסְרָה עָלַי!

קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ. קַשְׁיָא אָסְרָה אַאָסְרָה!

בְּשִׁלְמָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ לָא קַשְׁיָא: מֵעִיקָּרָא אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא. כֵּיוָן דְּלָא מָצֵי (קָם) [לְמֵיקָם] אֲלִיבֵּיהּ, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וּגְמַר גְּמָרָא. הֲדַר אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר סְבָרָא.

אֶלָּא אָסְרָה אַאָסְרָה קַשְׁיָא! קַשְׁיָא.

תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: לַכֹּל מְטִילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ,

דף כ:

חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה בִּלְבַד. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁל מִקְדָּשׁ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לְמָחוֹק לָהּ מִן הַתּוֹרָה אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ.

וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי. דְּתַנְיָא: אֵין מְגִילָּתָהּ כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: מְגִילָּתָהּ כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת.

אָמַר רַב פָּפָּא, דֵּילְמָא לָא הֵיא: עַד כָּאן לָא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא הָתָם, אֶלָּא כֵּיוָן דְּאִינְתִּיק לְשׁוּם רָחֵל — לָא הָדְרָא מִינַּתְקָא לְשׁוּם לֵאָה, אֲבָל תּוֹרָה, דְּסָתְמָא כְּתִיבָה — הָכִי נָמֵי דְּמָחֲקִינַן.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דֵּילְמָא לָא הֵיא, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה הָתָם אֶלָּא בְּמְגִילָּה, דְּאִיכְּתוּב לְשׁוּם אָלוֹת בָּעוֹלָם. אֲבָל תּוֹרָה, דְּלְהִתְלַמֵּד כְּתִיבָה, הָכִי נָמֵי דְּלָא מָחֲקִינַן.

וְרַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה לֵית לֵיהּ כָּתַב לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ, מְצָאוֹ בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁמִי כְּשִׁמְךָ, וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתְּךָ — פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ?

אָמְרִי: הָתָם "וְכָתַב לָהּ" אָמַר רַחֲמָנָא, בָּעִינַן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ: הָכָא נָמֵי "וְעָשָׂה לָהּ"! מַאי עֲשָׂיָיה — מְחִיקָה.

אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ [כוי]. מַנִּי — רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ. דְּכַמָּה דְּלָא קָרְבָה מִנְחָתָהּ — לָא בָּדְקִי לַהּ מַיָּא, דִּכְתִיב: "מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן",

אֵימָא סֵיפָא: יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ, אֲתָאן לְרַבָּנַן, דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר: אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים!

אָמַר רַב חִסְדָּא: הָא מַנִּי — רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ, וּבְזְכוּת סָבַר לַהּ כְּרַבָּנַן.

וְהֵם אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ'. מַאי טַעְמָא — דְּדִילְמָא מֵתָה. לְמֵימְרָא דְּמֵת אָסוּר בְּמַחֲנֶה לְוִיָּה?

וְהָתַנְיָא: טָמֵא מֵת מוּתָּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה. וְלֹא טָמֵא מֵת בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", עִמּוֹ בִּמְחִיצָתוֹ!

אָמַר אַבָּיֵי: שָׁמָּא תִּפְרוֹס נִדָּה. לְמֵימְרָא דְּבִיעֲתוּתָא מְרַפְיָא? אֵין, דִּכְתִיב: "וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד", וְאָמַר רַב: שֶׁפֵּירְסָה נִדָּה. וְהָא אֲנַן תְּנַן: חֲרָדָה מְסַלֶּקֶת דָּמִים! פַּחְדָּא צָמֵית, בִּיעֲתוּתָא מְרַפְיָא.

יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה וְכוּ'. מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, וְלָא רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.

דְּתַנְיָא: אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה לָהּ שִׁלְשָׁה חֲדָשִׁים, כְּדֵי הַכָּרַת הָעוּבָּר, דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר: תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יִסָּפֵר", זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר — זֶכֶר לַדָּבָר, דִּכְתִיב: "לָהֵן מַלְכָּא מִלְכִּי יִשְׁפַּר עֲלַיִךְ וַחֲטָיְךְ בְּצִדְקָה פְּרֻק וַעֲוָיָתְךְ בְּמָחַן עֲנָיִן

דף כא.

הֵן תֶּהֱוֵי אַרְכָא לִשְׁלֵוָתָךְ", וּכְתִיב: "כֹּלְּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא", וּכְתִיב: "לְקֵצָת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר"!

לְעוֹלָם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאַשְׁכַּח קְרָא דְּאָמַר וְתָנֵי, דִּכְתִיב: "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם",

וּמַאי אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר? דִּלְמָא שְׁאנֵי גּוֹיִם, דְּלָא מִפְקִיד דִּינָא עֲלַיְיהוּ.

וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים כּוי. זְכוּת דְּמַאי? אִילֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה — הָא אֵינָהּ מְצָוָה וְעוֹשָׂה הִיא! אֶלָּא זְכוּת דְּמִצְוָה.

זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְּנָא כּוּלֵי הַאי? וְהָתַנְיָא: אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי: "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", תָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר. אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, לוֹמַר לָךְ: מָה נֵר אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה — אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה.

וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, לוֹמַר לָךְ: מָה אוֹר מֵגִין לָעוֹלָם, אַף תּוֹרָה מְגִינָּה לָעוֹלָם. וְאוֹמֵר: "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ וְגוֹ'". "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ" — זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה. "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ" — זוֹ מִיתָה. "וְהָקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ" — לָעֲתִיד לָבֹא.

מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵילָה, וּמִתְיָירֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים, וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִין, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ.

נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוּר — נִיצַל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים, וְעָדַיִן מִתְיָירֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִין, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלְתָה עַמּוּד הַשַּׁחַר — נִיצַל מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִין, וְעָדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. הִגִּיעַ לְפָרַשַּׁת דְּרָכִים — נִיצַל מִכּוּלָּם.

דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה".

אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ — מַגְּנָא וּמַצְּלָא, בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ — אַגּוֹנֵי מַגְּנָא, אַצּוֹלֵי לָא מַצְּלָא. תּוֹרָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ וּבֵין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ — מַגְּנָא וּמַצְּלָא.

מַתְקֵיף לַהּ רַבָּה: אֶלָּא מֵעַתָּה, דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל מִי לָא עָסְקִי בְּתוֹרָה? אַמַּאי לָא הֱגִינָּה עֲלַיְיהוּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: תּוֹרָה בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ — מַגְּנָא וּמַצְּלָא, בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ — אַגּוֹנֵי מַגְּנָא, אַצּוֹלֵי לָא מַצְּלָא. מִצְוָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ — אַגּוֹנֵי מַגְּנָא, אַצּוֹלֵי לָא מַצְּלָא.

רַבִּינָא אָמַר: לְעוֹלָם זְכוּת תּוֹרָה, וּדְקָאָמְרַתְּ אֵינָהּ מְצָוָה וְעוֹשֶׂה נָהֵי דִּפְקוֹדֵי לָא מִפַּקְּדָא, בְּאַגְרָא דְּמַקְּרֵין וּמַתְנֵיין בְּנֵיהוּ וְנָטְרָן לְהוּ לְגַבְרַיְיהוּ עַד דְּאָתוּ מִבֵּי מִדְרְשָׁא, מִי לָא פָּלְגָאן בַּהֲדַיְיהוּ?

מַאי פָּרָשַׁת דְּרָכִים? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם מִיתָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיִרְאַת חֵטְא. מָר זוּטְרָא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם דְּסָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא.

דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: דַּרְשֵׁיהּ רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי לְהַאי קְרָא כִּי סִינַי, וְאֵילְמָלֵא דַּרְשׁוּהּ דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל הָכִי לָא רָדְפוּ בָּתַר דָּוִד, דִּכְתִיב: "לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוֹ וְגוֹ'".

מַאי דִּרוּשׁ — ״וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר וְגוֹ׳״, וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה.

מַאי ״בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ״? אָמַר עוּלָּא: לָא כְּשִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה, וְלָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה, אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשַׁבְנָא. דְּכִי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר: הִלֵּל וְשַׁבְנָא אַחֵי הֲווֹ. הִלֵּל עָסַק בַּתּוֹרָה, שַׁבְנָא עָבַד עִיסְקָא. לְסוֹף, אֲמַר לֵיהּ: תָּא נַעֲרוֹב וְלִיפְלוֹג! יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: ״אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ וְגוֹ׳״.

דף כא:

אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת וְכוּ׳. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה — מְלַמְּדָהּ תִּיפְלוּת. תִּיפְלוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כְּאִילּוּ לִמְּדָהּ תִּיפְלוּת.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּכְתִיב: ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה חָכְמָה בְּאָדָם — נִכְנְסָה עִמּוֹ עַרְמוּמִית.

וְרַבָּנַן, הַאי ״אֲנִי חָכְמָה״ מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמַּעֲמִיד עַצְמוֹ עָרוֹם עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּמִיתִין עַצְמָן כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא״.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצֶה אִשָּׁה וְכוּ׳. מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת עִמּוֹ, מִתִּשְׁעַת קַבִּין וּפְרִישׁוּת.

הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה כּוּ׳. הֵיכִי דָּמֵי חָסִיד שׁוֹטֶה? כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִיתְּתָא בְּנַהֲרָא, וְאָמַר: לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוֹלֵי בַּהּ וְאַצּוֹלָהּ.

הֵיכִי דָּמֵי רָשָׁע עָרוּם? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּין קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ. רַבִּי אֲבָהוּ אוֹמֵר: זֶה הַנּוֹתֵן דִּינָר לְעָנִי לְהַשְׁלִים לוֹ מָאתַיִם זוּז. דִּתְנַן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז — לֹא יִטּוֹל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר עָנִי. הָיָה לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר, אֲפִילּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת — הֲרֵי זֶה יִטּוֹל.

רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בְּנָכְסִים מוּעָטִין. דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יְתוֹמִים שֶׁקִּדְּמוּ וּמָכְרוּ בְּנָכְסִים מוּעָטִין — מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ.

אַבָּיֵי אָמַר: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בְּנָכְסִים כְּרֵבֶן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא: ״נִכְסֵי לְךָ, וְאַחֲרֶיךָ לְפִלּוֹנִי״, וְיָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְאָכַל — הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁייֵר רִאשׁוֹן.

רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו. רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַב הוּנָא: זֶה הַמֵּיקֵל לְעַצְמוֹ וּמַחְמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא אָמַר: זֶה

דף כב.

שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁימֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.
אִתְּמַר: קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁימֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה עַם הָאָרֶץ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: הֲרֵי זֶה בּוּר. רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה כּוּתִי.
רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה מָגוּשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: רְטִין מָגוּשָׁא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר, תְּנֵי תַּנָּא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר.
תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ? כֹּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּבִרְכוֹתֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִילִּין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כֹּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר: כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְלִמּוּד תּוֹרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְלֹא שִׁימֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים — זֶהוּ עַם הָאָרֶץ.
קָרָא וְלֹא שָׁנָה — הֲרֵי זֶה בּוּר, לֹא קָרָא וְלֹא שָׁנָה — עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה".
"זֶרַע אֶת ה' בְּנֵי וָמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרֶב", אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנִים הֲלָכוֹת. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא — שׁוֹנִין בְּחֵטְא, וְכִדְרַב הוּנָא. דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ — הוּתְּרָה לוֹ, קָא מַשְׁמַע לַן.
תָּנָא: הַתַּנָּאִים — מְבַלֵּי עוֹלָם. מְבַלֵּי עוֹלָם סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אָמַר רָבִינָא: שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי מְבַלֵּי עוֹלָם הֵן? וַהֲלֹא מְיַישְּׁבֵי עוֹלָם הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ"! אֶלָּא, שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן.
אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: בְּתוּלָה צַלְיָנִית, וְאַלְמָנָה שׁוֹבָבִית, וְקַטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו — הֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם.
אִינִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמַדְנוּ יְרֵאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, וְקִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. יְרֵאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה — דְּרַבִּי יוֹחָנָן שַׁמְעַהּ לְהַהִיא בְּתוּלָה דְּנָפְלָה אַאַפּוּהּ וְקָאָמְרָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ גַּן עֵדֶן וּבָרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים וּבָרָאתָ רְשָׁעִים. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם.
קִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה — דְּהַהִיא אַלְמָנָה דַּהֲוַאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא בְּשִׁבְעָה בְּשִׁבְעוּתַהּ. כָּל יוֹמָא הֲוָת אָתְיָא וּמְצַלְּיָא בֵּי מִדְרְשֵׁיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אָמַר לַהּ: בִּתִּי, לֹא בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשִׁבְעוּתֵיךְ? אָמְרָה לֵיהּ: רַבִּי, וְלֹא שְׂכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ לִי?
כִּי קָאָמַר, כְּגוֹן יוֹחָנִי בַּת רְטִיבִי.
מַאי "קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו"? הָכָא תַּרְגִּימוּ: זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַמְבַעֵט בְּרַבּוֹתָיו.

רַבִּי אַבָּא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה. דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ". "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה" — זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה. "וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ" — זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה.

דף כב:

וְעַד כַּמָּה — עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין. אִינִי? וְהָא רַבָּה אוֹרִי! בְּשָׁוִין.

וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן, שִׁבְעָה פְּרוּשִׁין הֵן: פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי, פָּרוּשׁ נְקִפִּי, פָּרוּשׁ קִיזַּאי, פָּרוּשׁ מְדוּכְיָא, פָּרוּשׁ "מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה", פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה.

פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי — זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שְׁכֶם. פָּרוּשׁ נְקִפִּי — זֶה הַמְנַקֵּיף אֶת רַגְלָיו. פָּרוּשׁ קִיזַּאי — אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זֶה הַמַּקִּיז דָּם לַכָּתָלִים. פָּרוּשׁ מְדוּכְיָא — אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: דְּמְשַׁפֵּא כִּי מְדוּכְיָא.

פָּרוּשׁ "מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה". הָא מְעַלְיוּתָא הֵיא! אֶלָּא דְּאָמַר "מָה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה".

פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה. אָמְרוּ לֵיהּ אַבָּיֵי וְרָבָא לְתַנָּא: לָא תֵּיתְנֵי פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּמִשַּׁמְרָא מִטַּמְרָא, וּדְמִגַּלְיָא מִגַּלְיָא, בֵּי דִינָא רַבָּה לִיתְפְּרַע מֵהָנֵי דְּחָפוּ גּוּנְדֵי. אָמַר לֵיהּ יַנַּאי מַלְכָּא לְדֵבֵיתֵיהּ: אַל תִּתְיָרְאִי מִן הַפְּרוּשִׁין, וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁין, אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִין שֶׁדּוֹמִין לִפְרוּשִׁין, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶן כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁין שָׂכָר כְּפִינְחָס.

מַתְנִי' רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בְּמַיִם הַמָּרִים. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְאָרְרִין — מַדָּהֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת. וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ, שֶׁאוֹמְרִים: טְמֵאוֹת הֵן, אֶלָּא שֶׁתְּלָתָה לָהֶן זְכוּת. רַבִּי אוֹמֵר: הַזְּכוּת תּוֹלָה בְּמַיִם הַמְאָרְרִים, וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת, אֶלָּא מִתְנַוְּונָה וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה.

נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה בִּכְלִי — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתִפָּדֶה. וְאִם מִשֶּׁקָּרְבָה בִּכְלִי — הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתִשָּׂרֵף. וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת:

דף כג.

הָאוֹמֶרֶת "טְמֵאָה אֲנִי לָךְ", וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה", וְשֶׁבַּעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ,
וְכָל הַנִּשּׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים — מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן — מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת, וְכֹהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל — מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת.
מָה בֵּין כֹּהֵן לְכֹהֶנֶת? מִנְחַת כֹּהֶנֶת נֶאֱכֶלֶת, וּמִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת. כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת, וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל.
כֹּהֶנֶת מְטַמְּאָה לְמֵתִים, וְאֵין כֹּהֵן מְטַמֵּא לְמֵתִים. כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וְאֵין כֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים.
מָה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה: הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר, וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ.
הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ. הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ. הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָה. הָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית. הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵיבָתוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵיבָתָהּ.
גְּמָ' תְּנוּ רַבָּנָן: כָּל הַנִּשּׂוּאוֹת לַכְּהוּנָּה מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. כֵּיצַד? כֹּהֶנֶת לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן — אֵין מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בָּהּ. וְאֵינָהּ עוֹלָה כָּלִיל — מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ. אֶלָּא — הַקּוֹמֶץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ, וְהַשִּׁירַיִם קְרֵיבִין בְּעַצְמָן.
אִיקְּרִי כָּאן: כֹּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים — הֲרֵי הוּא בְּ"בַל תַּקְטִירוּ"! אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי: דְּמַסֵּיק לְהוּ לְשׁוּם עֵצִים, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶיהוּ לְשׁוּם עֵצִים.
הָנְיָחָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא, אֶלָּא לְרַבָּנַן דְּלֵית לְהוּ הַאי סְבָרָא, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּעָבְדִי לְהוּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַקּוֹמֶץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ, וְהַשִּׁירַיִם מִתְפַּזְּרִים עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן.

דף כג:

וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן לָא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים, דְּבַת הַקְרָבָה הִיא. אֲבָל בְּהָא, אֲפִילּוּ רַבָּנַן מוֹדוּ.
בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה וְכוּ'. מַאי טַעְמָא — דְּאָמַר קְרָא: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל". כֹּהֵן וְלֹא כֹּהֶנֶת.

כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת, כֹּהֵן אֵין מִתְחַלֵּל. מְנָלַן — דְּאָמַר קְרָא: ״וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו״. זַרְעוֹ מִתְחַלֵּל, וְהוּא אֵינוֹ מִתְחַלֵּל.

כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה כּוּ׳. מַאי טַעְמָא — אָמַר קְרָא: ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן״. בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בָּנוֹת אַהֲרֹן.

כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, דִּכְתִיב: ״כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה״.

וּמָה בֵּין אִישׁ כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן: ״אִישׁ״ — אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ. אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ״ — הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם,

אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִישׁ״ — לְעָנְיַן שֶׁלְּמַטָּה, אִישׁ פּוֹרֵעַ וְכוּ׳.

הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר, וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר: הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו, וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר.

הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ — דִּכְתִיב: ״אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה״. הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ — דִּכְתִיב: ״וְכִי יִמְכּוֹר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ״.

הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם כּוּ׳. מַאי טַעְמָא — ״וְרָגְמוּ אוֹתוֹ״. מַאי ״אוֹתוֹ״? אִילֵימָא אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ, וְהָכְתִיב ״וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא״! אֶלָּא: אוֹתוֹ בְּלֹא כְּסוּתוֹ, וְלֹא אוֹתָהּ בְּלֹא כְּסוּתָהּ.

הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין כּוּ׳. מַאי טַעְמָא — אָמַר קְרָא: ״וְתָלִיתָ אוֹתוֹ עַל עֵץ״, אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ.

הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵיבָתוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵיבָתָהּ. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא: ״וְנִמְכַּר בִּגְנֵיבָתוֹ״, בִּגְנֵיבָתוֹ וְלֹא בִּגְנֵיבָתָהּ.

הֲדַרַן עֲלָךְ הָיָה נוֹטֵל

אַרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ״, פָּרַט לַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם.

אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת

דף כד.

וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, וּבַת יִשְׂרְאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה.

וְאֵלּוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה: הָאוֹמֶרֶת ״טְמֵאָה אֲנִי״, וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת ״אֵינִי שׁוֹתָה״.

אָמַר בַּעְלָהּ ״אֵינִי מַשְׁקֶהָ״, וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ — נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת.

מֵתוּ בַּעְלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּתָן.

מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמְנִיקַת חֲבֵירוֹ — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ וּלְהַחְזִירָהּ לְאַחַר זְמַן.

אַיְילוֹנִית וּזְקֵנָה, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד — לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לִישָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה.

וּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים — אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה. אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה — וּמוּתֶרֶת לְבַעְלָהּ. אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה.

עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מְקַנְּין, חוּץ מִן הַקָּטָן וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ.

וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ, אֶלָּא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ. לְכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין יַשְׁקֶנָּה.

גְּמָ׳ מֵישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא, הָא קַנּוֹיֵ[י] מְקַנֵּי לַהּ: מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ״ — לְרַבּוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִינּוּי.

וּמַתְנִיתִין מַנִּי — רַבִּי יוֹנָתָן הִיא. דְּתַנְיָא: ״תַּחַת אִישֵׁהּ״, פְּרָט לַאֲרוּסָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף שׁוֹמֶרֶת יָבָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אִישׁ אִישׁ״, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה.

רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: ״תַּחַת אִישֵׁהּ״ — פְּרָט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. אוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם וְלֹא אוֹצִיא אֶת אֲרוּסָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ״ — פְּרָט לַאֲרוּסָה.

מָר אָמַר לֵיהּ אֲרוּסָה, דְּקִידּוּשֵׁי דִּידֵיהּ, וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ.

וּמָר אָמַר לֵיהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דְּלָא מִיחַסְּרָא מְסִירָה לְחוּפָּה.

וְרַבִּי יוֹנָתָן, הַאי ״אִישׁ אִישׁ״ מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת

דף כד:

שַׁעֲמוּם. וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה, הַאי ״תַּחַת אִישָׁהּ״ מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ.

אֶלָּא, טַעְמָא דִּכְתִיבִי הָנֵי קְרָאֵי, הָא לָאו הָכִי, הֲוָה אָמֵינָא אֲרוּסָה שָׁתְיָא? וְהָא כִּי אֲתָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדְּרוֹמָא, אֲתָא וְאַיְיתִי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: ״מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ״, מְשֻׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לַבּוֹעֵל, וְלֹא שֻׁקְּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל.

אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא: מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ — כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ.

דִּכְוָותַהּ גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם — כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם בְּבֵית חָמִיהָ. הָא שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לַהּ? אִשְׁתּוֹ מְעַלַּיְיתָא הִיא, דְּהָאָמַר רַב: קָנָה לַכֹּל!

כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא לְדָבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה.

אִי הָכִי, לֵימָא רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי יִאשִׁיָּה וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹנָתָן? אָמַר לָךְ רַב: אֲנָא דַּאֲמַרִי — אָפִילּוּ לְרַבִּי יוֹנָתָן. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוֹטַהּ — מִכְּלַל דְּאִשְׁתּוֹ מְעַלַּיְיתָא הִיא.

דף כה.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲנָא דַּאֲמַרִי — אָפִילּוּ לְרַבִּי יִאשִׁיָּה. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוֹתַיהּ — מִכְּלָל דְּלָאו אִשְׁתּוֹ הִיא כְּלָל.

אִיבַּעְיָא לְהוּ: עוֹבֶרֶת עַל דָּת צָרִיכָה הַתְרָאָה לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ, אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּעוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא — לָא בָּעְיָא הַתְרָאָה, אוֹ דִלְמָא תִּיבְעֵי הַתְרָאָה, דְּאִי הָדְרָה בָּהּ תִּיהְדַּר בַּהּ?

תָּא שְׁמַע: אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה. מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא, הָא קָנוּיֵי מְקַנֵּי לַהּ. לְמַאי? לָאו לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ?

אָמַר אַבָּיֵי: לָא, לְאוֹסָרָהּ עָלָיו. רַב פָּפָּא אָמַר: לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוֹאָה. כִּדְתַנְיָא: אֵין מְקַנִּין לְאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, אֲבָל מְקַנִּין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוֹאָה.

אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, בַּת יִשְׂרְאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה.

מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא, הָא קָנוּיֵי מְקַנֵּי לְהוּ. וּלְמַאי? אִי לְאוֹסָרָן עָלָיו — הָא אֲסִירָן וְקָיְימָן, אֶלָּא לָאו: לְהַפְסִידָן כְּתוּבָּתָן?

אָמַר רַב יְהוּדָה מִדְּיסְקָרְתָּא: לָא, לְאוֹסָרָהּ לַבּוֹעֵל כַּבַּעַל. דִּתְנַן: כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל — כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל.

אָמַר רַב חֲנִינָא מִסּוּרָא: תָּא שְׁמַע, וְאִלּוּ שֶׁבְּבֵית דִּין מְקַנִּין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. וְלֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ, אֶלָּא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. שְׁמַע מִינַּהּ בָּעֵי הַתְרָאָה. שְׁמַע מִינַּהּ.

וְכוּלְּהוּ, מַאי טַעְמָא לָא אָמְרִי מֵהָא! דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּלֵית לַהּ אֵימְתָא דְּבַעַל כְּלָל.

אִיבַּעְיָא לְהוּ: עוֹבֶרֶת עַל דָּת וְרָצָה בַּעַל לְקַיְּימָהּ, מְקַיְּימָהּ אוֹ אֵינוֹ מְקַיְּימָהּ? מִי אָמְרִינַן בְּקִפְּידָה דְּבַעַל תְּלָא רַחֲמָנָא, וְהָא לָא קָפֵיד. אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּקָפֵיד — קָפֵיד?

תָּא שְׁמַע, וְאֶלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. וְאִי אָמְרַתְּ רָצָה בַּעַל לְקַיְּימָהּ מְקַיְּימָהּ, עָבְדִי בֵּית דִּין מִידֵּי דְּדִלְמָא לָא נִיחָא לֵיהּ לְבַעַל? סְתָמָא דְּמִילְתָא: כֵּיוָן דְּעוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא — מֵינָח נִיחָא לֵיהּ.

אִיבַּעְיָא לְהוּ: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ — קִינּוּיוֹ מָחוּל, אוֹ אֵינוֹ מָחוּל? מִי אָמְרִינַן בְּקִינּוּי דְּבַעַל תְּלָא רַחֲמָנָא, וּבַעַל הָא מָחֵיל לֵיהּ לְקִינּוּיוֹ, אוֹ דִלְמָא: כֵּיוָן דְּקַנְּי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא — לָא מָצֵי מָחֵיל לֵיהּ?

תָּא שְׁמַע, וְאֶלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ — קִינּוּיוֹ מָחוּל, עָבְדִינַן מִידֵּי דְּאָתֵי בַּעַל מָחֵיל לֵיהּ? סְתָמָא דְּמִילְתָא, אָדָם מַסְכִּים עַל דַּעַת בֵּית דִּין.

תָּא שְׁמַע: וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדָּרָךְ. וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ — קִינּוּיוֹ מָחוּל, לַחְלֵיהּ לְקִינּוּיֵהּ וְלִבְעוֹל!

מַאי שְׁנָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים — דִּגְמִירִי, דְּאִי בָּעֵי לְמִיבְעַל, אָמְרִי לֵיהּ: אַחֲלֵיהּ לְקִינּוּיָיךְ וּבַעְלָהּ.

תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: שִׁלְשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעֵירָא מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ — קִינּוּיוֹ מָחוּל, וְזָקֵן מַמְרֶא שֶׁרָצוּ בֵּית דִּין לְמָחוֹל לוֹ — מוֹחֲלִין לוֹ, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁרָצוּ אָבִיו וְאִמּוֹ לְמָחוֹל לוֹ — מוֹחֲלִין לוֹ.

וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵירַי שֶׁבַּדָּרוֹם, עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לִי, וְעַל זָקֵן מַמְרֶא לֹא הוֹדוּ לִי — שֶׁלֹּא יְרִבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. שְׁמַע מִינַּהּ: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ — קִינּוּיוֹ מָחוּל. שְׁמַע מִינַּהּ.

פְּלִיגִי בַּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא. חַד אָמַר: קוֹדֶם סְתִירָה — מָחוּל, לְאַחַר סְתִירָה — אֵינוֹ מָחוּל. וְחַד אָמַר: לְאַחַר סְתִירָה, נָמֵי מָחוּל. וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ מָחוּל,

מַמַּאי — מִדְּקָא מְהַדְּרִי רַבָּנַן לְרַבִּי יוֹסֵי. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, מִקֹּל וָחוֹמֶר: וּמָה נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת — בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לֹא — כָּל שֶׁכֵּן?

אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה — שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה — שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר.

וְאִי אָמְרַתְּ לְאַחַר סְתִירָה מָחוּל לָהּ, מִשְׁכַּחַתְּ לַהּ דְּיֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, דְּאִי בָּעֵי מָחֵיל לֵיהּ לְקִינּוּיֵהּ וּבָעֵיל. אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל. שְׁמַע מִינַּהּ.

מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי כּוּ'. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בֵּית שַׁמַּאי סָבְרִי: שְׁטָר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת — כְּגֶבוּי דָּמֵי.

דף כה:

וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: שְׁטָר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת — לָאו כְּגָבוּי דָּמֵי.
מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ כּוּ'. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַחְלוֹקֶת בַּעֲקָרָה וּזְקֵינָה.
אֲבָל אַיְילוֹנִית — דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", מִי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ, יָצְאָה זוֹ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ.
מֵיתִיבִי: הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא כָּנָסָהּ נִסְתָּרָה — לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ.

דף כו.

מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ — לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.
שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יִשָּׂא אָדָם מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ, וְאִם נָשָׂא — יוֹצִיא וְלֹא יַחְזִיר עוֹלָמִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יוֹצִיא, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לִכָּנוֹס — יִכָּנוֹס.
וְהָרוֹבֶא שֶׁנִּשָּׂא עֲקָרָה וּזְקֵינָה, וְאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים מֵעִיקָּרָא — לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לִישָּׂא אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה.
אֲבָל הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, וּמְשֻׁכְּנָסָה נִסְתָּרָה — אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. מְעוּבֶּרֶת וּמֵינֶקֶת עַצְמוֹ — אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ. הָרוֹבֶא שֶׁנִּשָּׂא עֲקָרָה וּזְקֵינָה, וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים — אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה.
אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר, וְאֵשֶׁת נָתִין לְנָתִין, וְאֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר, וְאַיְילוֹנִית — אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. קָתָנֵי מִיהָא אַיְילוֹנִית, תִּיובְתֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן!
אָמַר לְךָ רַב נַחְמָן: תַּנָּאֵי הִיא, וְאָנָא דַּאֲמַרִי כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַיְילוֹנִית — לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" — מִי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ. יָצְאָתָה זוֹ — שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ.
וְרַבָּנַן, הַאי "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לְהוּ לְכִדְתַנְיָא: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה [זָרַע]", שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה נִפְקֶדֶת, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִם כֵּן, יִסָּתְרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת וְיִפָּקְדוּ, וְזוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נִסְתָּרָה הִפְסִידָה?!
אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר — יוֹלֶדֶת בְּרֶיוַח, נְקֵבוֹת — יוֹלֶדֶת זְכָרִים, קְצָרִים — יוֹלֶדֶת אֲרוּכִּים, שְׁחוֹרִים — יוֹלֶדֶת לְבָנִים.
אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: אַפּוֹשֵׁי פְּסוּלִין לָא לַיפֵּשׁ, קָא מַשְׁמַע לַן.
אֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְאַיְילוֹנִית. פְּשִׁיטָא?

מַהוּ דְּתֵימָא: ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, וְלֹא גֵּרִים, קָא מַשְׁמַע לַן. וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! ״וְאָמַרְתָּ״ — רַבּוּיָא הוּא.

אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה כּוּ׳. אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה — פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: ״וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה״ — אֲסוּרָה, הָא נִתְפָּשָׂה — מוּתֶּרֶת. וְזוֹ, הוֹאִיל וְנִתְפָּשָׂה אֲסוּרָה — אֵימָא לָא תִּשְׁתֵּה, קָא מַשְׁמַע לַן.

וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. פְּשִׁיטָא! אָמַר רַב הוּנָא: בְּמִתְנַוְּונָה. מִתְנַוְּונָה — הָא בַּדְקוּהָ מַיָּא! בְּמִתְנַוְּונָה דֶּרֶךְ אֲבָרִים. מַהוּ דְּתֵימָא: הָא זַנּוּיֵי זַנְאי, וְהָא דְּלָא בַּדְקוּהָ מַיָּא כִּי אוֹרַחַיְהּ[וּ] — מְשׁוּם דְּבָאוֹנָס זַנְאי, וּלְגַבֵּי כֹּהֵן אֲסִירָא, קָא מַשְׁמַע לַן.

אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: ״מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בַּר הָכִי הוּא, קָא מַשְׁמַע לַן.

עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מְקַנְּין. פְּשִׁיטָא!

דף כו:

מַהוּ דְּתֵימָא: ״נִטְמְאָה״ ״נִטְמְאָה״ שְׁנֵי פְּעָמִים: אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל. הֵיכָא דְּקָא מִיתַּסְרָא בְּהָא זְנוּת, אֲבָל הָא הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקָיְימָא, אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לַן.

חוּץ מִן הַקָּטָן וְכוּ׳. ״אִישׁ״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא קָטָן וְשֶׁאֵינוֹ אִישׁ. לְמַעוֹטֵי מַאי? אִילֵּימָא לְמַעוֹטֵי שָׁחוּף, וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: שָׁחוּף מְקַנְּין עַל יָדוֹ, וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה!

מְקַנְּין עַל יָדוֹ, פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: ״וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע״ אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָאו בַּר הָכִי הוּא, קָא מַשְׁמַע לַן.

וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: ״לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ״ אָמַר רַחֲמָנָא: דְּאִית לֵיהּ זֶרַע — לִיחַלֵּל, דְּלֵית לֵיהּ זֶרַע — לָא לִיחַלֵּל, קָא מַשְׁמַע לַן.

וְאֶלָּא לְמַעוֹטֵי נָכְרִי? וְהָאָמַר רַב הַמְנוּנָא: נָכְרִי מְקַנְּין עַל יָדוֹ וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה.

מְקַנְּין עַל יָדוֹ — פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא ״נִטְמְאָה״ ״נִטְמְאָה״ שְׁתֵּי פְּעָמִים: אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, הֵיכָא דְּקָמִיתַּסְרָא בְּהָא זְנוּת, אֲבָל הָא הוֹאִיל וַאֲסִירָא וְקָיְימָא, אֵימָא לָא, קָמַשְׁמַע לַן.

וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה — פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: ״וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר״ אָמַר רַחֲמָנָא: דְּבַר הֲוָיָה — אִין, דְּלָאו בַּר הֲוָיָה — לָא, קָמַשְׁמַע לַן דְּפָסֵיל מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן,

דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִנַּיִן לְנָכְרִי וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁפְּסָלוּהָ — שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה״. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמְנוּת וְגֵירוּשִׁין בָּהּ, יָצְאוּ נָכְרִי וְעֶבֶד, שֶׁאֵין לוֹ אַלְמְנוּת וְגֵירוּשִׁין בָּהּ.

וְאֶלָּא לְמַעוֹטֵי מַאי? אָמַר רַב פָּפָּא: לְמַעוֹטֵי בְּהֵמָה, דְּאֵין זְנוּת בִּבְהֵמָה.

אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפַּרְזִקְיָא לְרַב אָשֵׁי: מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן אֵין זְנוּת בִּבְהֵמָה, דִּכְתִיב: "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב וְגוֹ'".

וְתַנְיָא: אֶתְנַן כֶּלֶב וּמְחִיר זוֹנָה — מוּתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם שְׁנֵיהֶם", שְׁנַיִם וְלֹא אַרְבָּעָה.

וְאֶלָּא "שִׂכְבַת זֶרַע", לְמָה לִי? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "שִׂכְבַת זֶרַע" — פָּרָט לְדָבָר אַחֵר.

מַאי "דָּבָר אַחֵר"? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: פָּרָט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא: שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה" כְּתִיב!

אֶלָּא אָמַר רָבָא: פָּרָט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: פְּרִיצוּתָא בְּעָלְמָא הִיא, וּפְרִיצוּתָא מִי אָסַר רַחֲמָנָא.

אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: פָּרָט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ בִּנְשִׁיקָה. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה, אֶבָל נְשִׁיקָה — וְלֹא כְּלוּם הִיא, הַיְינוּ דְּאָתֵי קְרָא לְמַעוֹטֵי נְשִׁיקָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ נְשִׁיקָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?

לְעוֹלָם — לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים. וּמַהוּ דְּתֵימָא בִּקְפִידָא דְּבַעַל תַּלְיָא רַחֲמָנָא, וּבַעַל הָא קָא קָפִיד, קָמַשְׁמַע לַן.

אָמַר שְׁמוּאֵל: יִשָּׂא אָדָם

דף כז.

דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא בַּת דּוּמָה. שֶׁזּוֹ בָּאָה מִטִּיפָּה כְּשֵׁרָה, וְזוֹ בָּאָה מִטִּיפָּה פְּסוּלָה.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה. שֶׁזּוֹ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת, וְזוֹ אֵינָהּ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת.

מֵיתִיבִי: נוֹשֵׂא אָדָם דּוּמָה! אָמַר רָבָא: וְתִסְבְּרָא נוֹשֵׂא לְכַתְּחִלָּה?! אֶלָּא: אִם נָשָׂא, תְּנִי נָמֵי: "בַּת דּוּמָה".

וְהִלְכְתָא: יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה. דְּתָנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעְרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ: אִשָּׁה מְזַנָּה — בָּנֶיהָ כְּשֵׁרִין, רוֹב בְּעִילוֹת אַחַר הַבַּעַל.

בָּעֵי רַב עַמְרָם: הָיְתָה פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר, מַהוּ? אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְוִוסְתָּהּ — לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּלָא יָדַע בַּהּ וְלָא מְנַסַּר לַהּ.

כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְטִבִּילָתָהּ, מַאי? כֵּיוָן דְּיָדַע בָּהּ, נְטוֹרֵי מְנַסַּר לָהּ, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דִּפְרוּצָה בְּיוֹתֵר — לָא? תֵּיקוּ.

וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין כּוֹפִין. תָּנוּ רַבָּנַן: "אִישׁ", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" — לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת שַׁעֲמוּם, וְשֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין — שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן לְפוֹסְלָן מִכְּתוּבָּתָן.

יָכוֹל אַף לְהַשְׁקוֹתָן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְלִכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאָסוּרִין יַשְׁקֶנָּה.

בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי, רַבָּנַן סָבְרִי: בָּעֵינַן "וְקִנֵּא ... וְהֵבִיא", וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: לָא בָּעֵינַן "וְקִנֵּא ... וְהֵבִיא".

תָּנוּ רַבָּנַן: "אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ", לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ. לְמַאי הִלְכְתָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּשֵׁם שֶׁאִם הוּא סוֹמֵא לֹא הָיְתָה מַשְׁקָהּ, דִּכְתִיב: "וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ", כָּךְ הִיא, אִם הָיְתָה סוֹמָא — לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. רַב אָשֵׁי אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁחִיגֶּרֶת וְגִידֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, דִּכְתִיב:

דף כז:

"וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' ... וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ" — כָּךְ הוּא — אִם הָיְתָה חִיגֶּרֶת אוֹ גִידֶּמֶת, לֹא הָיְתָה מַשְׁקָהּ. מָר בַּר רַב אָשֵׁי אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁאִילֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, דִּכְתִיב: "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן", כָּךְ הוּא — אִם הָיְתָה אִילֶּמֶת, לֹא הָיְתָה מַשְׁקָהּ.

הֲדַרַן עָלָךְ אֲרוּסָה

כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ" "וּבָאוּ".

כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל — כָּךְ אָסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִטְמָאָה" "וְנִטְמָאָה", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב, רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה "נִטְמָאָה" "וְנִטְמָאָה" — אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", אֵינוֹ אוֹמֵר "טָמֵא" אֶלָּא "יִטְמָא", לְטַמֵּא אֲחֵרִים. לְמֵד עַל כָּכָר שֵׁנִי שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר: עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֵר כָּכָר שְׁלִישִׁי, שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, וַהֲלֹא רַבִּי עֲקִיבָא תַּלְמִידְךָ מֵבִיא לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא".

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "וּמִדְּתָם מִחוּץ לָעִיר אֶת פִּאַת קֶדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְגוֹ'", וּמִקְרָא אַחֵר אוֹמֵר: "מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב".

אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלֶף אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אַלְפַּיִם אַמָּה. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אַלְפַּיִם אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אֶלֶף אַמָּה. הָא כֵּיצַד? אֶלֶף אַמָּה מִגְרָשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה תְּחוּם הַשַּׁבָּת.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֶלֶף אַמָּה מִגְרָשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה שָׂדוֹת וּכְרָמִים.
בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר", וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר"? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר כְּקוֹרְאִין אֶת [הַ]הַלֵּל: ("אָשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה".) לְכָךְ נֶאֱמַר "לֵאמֹר".
רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, וְלֹא כְּקוֹרִין אֶת [הַ]הַלֵּל.
בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס: לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל". וַעֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל: לוֹ אֲנִי מְצַפֶּה, אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה — תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד אֶגְוָע לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי", מְלַמֵּד שֶׁמַּאֲהֲבָה עָשָׂה.
אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יִגַּלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע", וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ לְמַד שֶׁמַּאֲהֲבָה עָשָׂה.
גְּמָ' "אוֹתוֹ" לְמַאן? אִילֵימָא לְבַעַל — בַּעַל מַאי עֲבֵיד? וְכִי תֵּימָא

דף כח.

דְּאִי אִית בֵּיהּ עָוֹן בָּדְקִי לֵיהּ מַיָּא, כִּי אִית בֵּיהּ עָוֹן בְּדִידֵיהּ מִי בָּדְקִי לַהּ מַיָּא לְדִידַהּ? וְהָא תַּנְיָא: "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ". בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן — הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן — אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ!
וְאֶלָּא לְבוֹעֵל, לֵיתְנֵי כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: כְּשֵׁם שֶׁאָסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל!
לְעוֹלָם לַבּוֹעֵל, וְרֵישָׁא — אַיְידֵי דִּתְנָא "אוֹתָהּ", תָּנֵי "אוֹתוֹ". סֵיפָא — אַיְידֵי דִּתְנָא "בַּעַל", תְּנָא "בּוֹעֵל".
שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ" "וּבָאוּ". אִיבַּעְיָא לְהוּ: "בָּאוּ" "וּבָאוּ" קָאָמַר, אוֹ "וּבָאוּ" "וּבָאוּ" קָאָמַר? תָּא שְׁמַע: כְּשֵׁם שֶׁאָסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה".
וַעֲדַיִן תִּיבְּעֵי: "נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" קָאָמַר, אוֹ "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה" קָאָמַר? תָּא שְׁמַע מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה "וְנִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה" — אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל. מִכְּלָל דְּרַבִּי עֲקִיבָא וָוֵי קָדְרֵישׁ.
הִלְכָךְ לְרַבִּי עֲקִיבָא שִׁיתָּא קְרָאֵי כְּתִיבִי:
חַד לְצַוּאָה דִּידַהּ, וְחַד לְצַוּאָה דִּידֵיהּ.
חַד לַעֲשָׂיָיה דִּידַהּ, וְחַד לַעֲשָׂיָיה דִּידֵיהּ.
חַד לִידִיעָה דִּידַהּ, וְחַד לִידִיעָה דִּידֵיהּ.
וְרַבִּי, תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד — לְצַוּאָה, וְחַד — לַעֲשָׂיָיה, וְחַד — לִידִיעָה.

וְרַבִּי, כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, מְנָא לֵיהּ?
נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא: ״לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ״, בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אַתָּה אוֹמֵר בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ״, הֲרֵי בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים ״לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ״ — בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל.
וְאִידַּךְ, הַהוּא דְּמוֹדַע לַהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הַמַּיִם הַמָּרִים.
וְאִידַּךְ: אִם כֵּן, לִכְתּוֹב קְרָא ״בִּטְנָהּ וִירֵכָהּ״, מַאי ״בֶּטֶן״ וְ״יָרֵךְ״? שְׁמַע מִינַּהּ לְבוֹעֵל.
וְאֵימָא (כולי) [כּוּלֵּיהּ] לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? אִם כֵּן, לִכְתּוֹב ״בִּטְנוֹ״ וְ״יֵרֵכוֹ״. מַאי ״בֶּטֶן״ וְ״יָרֵךְ״? שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי.
אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה כּוּ׳.
תָּנוּ רַבָּנָן: שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים הָאֱמוּרִין בַּפָּרָשָׁה ״אִם נִטְמְאָה״, ״נִטְמָאָה״, ״וְנִטְמָאָה״, לָמָּה? אֶחָד לַבַּעַל, וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, וְאֶחָד לְתִרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.
אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל וָחוֹמֶר: וּמָה גְּרוּשָׁה שֶׁמּוּתֶּרֶת לְתִרוּמָה — אֲסוּרָה לְכְהוּנָּה, זוֹ שֶׁאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה — אֵינוֹ דִּין שֶׁאֲסוּרָה לְכְהוּנָּה?
מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהִיא נִטְמָאָה״, ״וְהִיא לֹא נִטְמָאָה״ — אִם נִטְמְאָה לָמָּה שׁוֹתָה? אִם לֹא נִטְמְאָה לָמָּה מַשְׁקֶה? מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַסָּפֵק אֲסוּרָה.
מִכָּאן אַתָּה דָן לְשֶׁרֶץ: וּמָה סוֹטָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן — עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי, שֶׁרֶץ, שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן — אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ סָפֵק

דף כח:

כְּוַדַּאי.
וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ: מָה סוֹטָה רְשׁוּת הַיָּחִיד — אַף שֶׁרֶץ רְשׁוּת הַיָּחִיד.
וּמָה סוֹטָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל — אַף שֶׁרֶץ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל.
וּמִכָּאן אָמְרוּ: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד — סְפֵיקוֹ טָמֵא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — סְפֵיקוֹ טָהוֹר. וְשֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — סְפֵיקוֹ טָהוֹר.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא תְּרוּמָה, וּמַהְדַּר לֵיהּ אֵיהוּ כְּהוּנָּה?
וְתוּ: לְרַבִּי עֲקִיבָא, כְּהוּנָּה מְנָא לֵיהּ? וְכִי תֵּימָא כְּהוּנָּה לָא צְרִיכָא קְרָא,

דף כט.

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה. תְּרוּמָה נָמֵי לָא תִּיבְּעֵי קְרָא, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה!

אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר? דְּיָלְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ לִכְהוּנָּה, וּתְרוּמָה שַׁרְיָא!
אָמַר לָךְ: מִסְתַּבְּרָא דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל. מָה בַּעַל וּבוֹעֵל מֵחַיִּים — אַף תְּרוּמָה נָמֵי מֵחַיִּים, לְאַפּוֹקֵי כְּהוּנָּה דְּלְאַחַר מִיתָה.
וְרַבִּי עֲקִיבָא, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ.
וְאִי נָמֵי אִית לֵיהּ, מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וְחוֹמֶר טָרַח וְכָתֵב לַהּ קְרָא.
אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל מֵהַאי קְרָא נָפְקָא: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל"; וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר — יֵאָכֵל.
אֵימָא סֵיפָא: "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר"; וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר — לֹא יֹאכַל.
אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: כָּאן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל, כָּאן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל.
וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמֵימַר מִסּוֹטָה. דְּאִי מִדְּרַב, הָוָה אָמֵינָא — בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִיצְטְרִיךְ לְמֵימַר מִסּוֹטָה.
וְאִי מִסּוֹטָה, הָוָה אָמֵינָא — עַד דְּאִיכָּא דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ, צְרִיכָא.
בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכָל כְּלֵי חֶרֶשׂ כּוּ'.
וּמַאַחַר דְּאֵין לוֹ, לָמָּה טָמֵא?
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ, מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ. וּמָה טְבוּל יוֹם שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין — פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה, כְּכָךְ שֶׁנִּי שֶׁפָּסוּל בְּחוּלִּין — אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה?
אִיכָּא לְמֵיפְרַךְ: מָה לְטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה!
תֵּיתֵי

דף כט:

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ!
מָה לְטְבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן בְּמִינוֹ אַב הַטּוּמְאָה!
כְּלֵי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ.
מָה לִכְלֵי חֶרֶשׂ — שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ!
טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ.

וְחוֹזֵר הַדִּין. לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה. הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין, וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה: כָּל שֶׁכֵּן כֹּהֵן שֶׁנִּי שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין — דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה.

וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ: מָה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן — שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר.

וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, צַד חָמוּר לָא פָּרֵיךְ.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִנַּיִן לְרַבִּיעִי בַּקּוֹדֶשׁ שֶׁפָּסוּל?

וְדִין הוּא: מָה מְחוּסַר כִּיפּוּרִים, שֶׁמּוּתָּר בַּתְּרוּמָה — פָּסוּל בַּקּוֹדֶשׁ. שְׁלִישִׁי, שֶׁפָּסוּל בַּתְּרוּמָה — אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיִּפָּסֵל רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ?

וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לַקּוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּרְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר.

שְׁלִישִׁי לַקּוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מְנָלַן — דִּכְתִיב: ״וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל״. מִי לָא עָסְקִינַן דְּנָגַע בְּשֵׁנִי — וְאָמַר רַחֲמָנָא ״לֹא יֵאָכֵל״. רְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר — כְּדַאֲמַרַן.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טַעַם בְּרִיבִּי אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ.

דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: טְבוּל יוֹם תְּחִילָּה לַקּוֹדֶשׁ, לְטַמֵּא שְׁנַיִם, וְלִפְסוֹל אֶחָד.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְטַמֵּא אֶחָד, וּפוֹסֵל אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה — כָּךְ פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ!

מַתְקֵיף לַהּ רַב פָּפָּא: מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד!

אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, לְיִיתֵיהּ לְרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם.

וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם, דְּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין — אָמְרִתְּ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ, אוֹכֶל

דף ל.

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין — אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ: מָה לִטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה — הָא אַיְיתֵינַהּ מִמְּחוּסַר כִּיפּוּרִים, וְלָא פָּרֵכִיהּ!

אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבָּה בַּר אִיסִי אָמַר רַב: רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר — כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין.

רַבִּי מֵאִיר — דְּתָנַן: כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר בַּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר.

רַבִּי יוֹסֵי — הָא דַּאֲמַרַן. דְּאִם אִיתֵיהּ — לְיִיתֵיהּ לְרְבִיעִי בִּתְרוּמָה, וַחֲמִישִׁי בַּקּוֹדֶשׁ.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ — דְּתַנַּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֵׁנִי — שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי — שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֶל שֵׁנִי — שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי — שֵׁנִי בַּקּוֹדֶשׁ, וְאֵין שֵׁנִי בַּתְּרוּמָה.

בְּחוּלִּין שֶׁנֶּעֶשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה.

עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה — אִין, עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ — לָא.

אַלְמָא קָסָבַר: אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין.

רַבִּי אֶלְעָזָר — דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין, הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּקּוֹדֶשׁ וְשֶׁבַּחוּלִּין וְשֶׁבַּתְּרוּמָה —

מְטַמֵּא שְׁנַיִם, וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקּוֹדֶשׁ,

מְטַמֵּא אֶחָד, וּפוֹסֵל אֶחָד בַּתְּרוּמָה,

וּפוֹסֵל אֶחָד בַּחוּלִּין.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנַּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, כֵּיצַד? שְׁתֵּי עִיסּוֹת אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִיסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה בָּאֶמְצַע כְּדֵי לִיטּוֹל מִן הַמּוּקָף.

דף ל:

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

וְתַנְיָא כְּבֵיצָה.

סַבְרוּהּ אִידֵּי וְאִידֵּי בְּעִיסָּה רִאשׁוֹנָה, וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לָא כְּחַלָּה דָּמוּ.

מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין,

וּמָר סָבַר: שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין.

אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: כְּחַלָּה דָּמוּ, וּמָר סָבַר: לָא כְּחַלָּה דָּמוּ.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לָא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפַּלְגִי.

מָר סָבַר: מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמָר סָבַר: אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ'.

בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא, וּמָר סָבַר: דְּרַבָּנַן.

תָּנוּ רַבָּנַן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה — כְּנֶגְדּוֹל הַמַּקְרֶא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים. מֹשֶׁה

אָמַר "אָשִׁירָה לַה'", וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה'".

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מָה שֶׁהוּא אוֹמֵר. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה'" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה", וְהֵן אוֹמְרִים "כִּי גָאֹה גָּאָה".

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו.

בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי — רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: "לֵאמֹר", אֲמִילְתָא קַמִּייתָא.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: "לֵאמֹר" — אַכֹּל מִילְתָא וּמִילְתָא, וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר: "וַיֹּאמְרוּ" — דַּאֲמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, "לֵאמֹר" — דִּפְתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.

תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה — עוֹלֶל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֶל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז".

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה — שֶׁנֶּאֱמַר:

דף לא.

"בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל".

וְהָא לָא חָזוּ? אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: כָּרֵס נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב כּוּ'. וְלִיחְזֵי הַאי "לֹא", אִי בְּלָמֶד אָלֶף כְּתִיב — "לֹא" הוּא, אִי בְּלָמֶד וָיו כְּתִיב — "לוֹ" הוּא?

וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶד אָלֶף, "לֹא" הוּא? אֶלָּא מֵעַתָּה "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר", דִּכְתִיב בְּלָמֶד אָלֶף, הָכִי נָמֵי דְּ"לֹא" הוּא?

וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי, וְהָכְתִיב "וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם"! אֶלָּא לָאו, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי.

תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר "יֵרֵא אֱלֹהִים" בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאַבְרָהָם, מָה "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם — מֵאַהֲבָה, אַף "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאִיּוֹב — מֵאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלַן — דִּכְתִיב "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי".

מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר. וְזֶה תָּלוּי לְאַלְפִּים דּוֹר.

הָכָא כְּתִיב: "לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי", וְהָתָם כְּתִיב: "וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר".

הָתָם נָמֵי כְּתִיב "לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר"!
הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ.
הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווֹ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ אַקְרִיוֹן בְּחֶלְמַאי: "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ", וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוֹן בְּחֶלְמַאי "וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ". אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנַן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן. מָר מֵאַהֲבָה, וּמָר מִיִּרְאָה.

הֲדַרַן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מִי שֶׁקִּינֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה, אֲפִילּוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ — יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה.
אָמַר עַד אֶחָד "אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת" — לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד אֲפִילּוּ שִׁפְחָה — הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ.
חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ וּבַת בַּעְלָהּ — הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְלֹא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה.
שְׁהָיָה בַּדִּין: וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה, שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה, שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.
וְקַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה אִם

דף לא:

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּימֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם — אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים ... יָקוּם דָּבָר", מָה לְהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם — אַף כָּאן פִּי שְׁנַיִם.
עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וְעֵד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "נִטְמֵאת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא נִטְמֵאת" — הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה.
אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" — הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" — לֹא הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה.

גְּמָ' הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר",
תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ" — בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה מִיבָּעֵי לֵיהּ!
הָכִי נָמֵי קָאָמַר: תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ" — בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה.
וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה, דִּלְמָא מְהֵימַן עַד אֶחָד מִנָּלַן? נֶאֱמַר כָּאן "דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דָּבָר". מָה לְהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים — אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים.
עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת. טַעְמָא דְּקָא מַכְחֵישׁ לֵיהּ, הָא לָא קָא מַכְחֵישׁ לֵיהּ — עַד אֶחָד מְהֵימַן,
מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְעֵד אֵין בָּהּ" — בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר.
אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד — תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ וְגוֹ'".
מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד" — זֶה בְּנָה אָב: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" — הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיִּפָּרוֹט לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד".
וְאָמַר רַחֲמָנָא: תְּרֵי לֵית בַּהּ אֶלָּא חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה" — אָסוּרָה.
וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עַד אֶחָד מְהֵימַן, אִידַּךְ הֵיכִי מַצֵּי מַכְחֵישׁ לֵיהּ? וְהָא אָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם!
אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, תְּנִי: לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר: הָיְתָה שׁוֹתָה.
לְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא. לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּבַת אַחַת. כָּאן בְּזֶה אַחַר זֶה.
תְּנַן: עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" — הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא חַד וְחַד — לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא!
אָמַר לְךָ רַבִּי חִיָּיא: וְלִיטַעְמָיךְ, אֵימָא סֵיפָא: שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" — לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא חַד וְחַד — הָיְתָה שׁוֹתָה.
אֶלָּא, כּוּלַּהּ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְרַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד — הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד.
וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד כֶּשֵׁר מֵעִיקָּרָא — אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נָמֵי כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין.

דף לב.

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא.
וְתָרְצָה לִדְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד — הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּיעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד. אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד — כִּי פְּלָגָא וּפַלְגָא דָּמֵי.

וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת לְמָה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּיעוֹת לְחוּמְרָא, אֲבָל לְקוּלָּא לָא אָזְלִינַן, קָא מַשְׁמַע לַן.

הֲדַרַן עֲלָךְ מִי שֶׁקִּינֵּא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּוִידּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּיקָּדוֹן.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים, וַחֲלִיצָה, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם.

מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד? ״וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ״. מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ — אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

חֲלִיצָה כֵּיצַד? ״וְעָנְתָה וְאָמְרָה״, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ״. מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ — אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ״וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה״ — עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלְּשׁוֹן הַזֶּה.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבִּשּׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: ״הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ׳״, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה״. מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן — שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן — שְׁכֶם.

שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ׳״.

הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה: ״בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יֵעָשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה״, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין ״אָמֵן״. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: ״אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה״, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין ״אָמֵן״, עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.

וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּאֵר הֵיטֵב״. וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ

דף לב:

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן.

גְּמָ׳ פְּרִשַׁת סוֹטָה מְנָלָן? — דִּכְתִיב: ״וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה״ — בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.

תָּנוּ רַבָּנָן: מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמָּה הִיא שׁוֹתָה. עַל מָה נִטְמֵאת, וּבַמָּה הִיא נִטְמֵאת.

עַל מָה הִיא שׁוֹתָה — עַל עִסְקֵי קִינּוּי וְסִתְרָה, וּבַמָּה הִיא שׁוֹתָה — בְּמִקְיְדָה שֶׁל חֶרֶשׁ.

עַל מָה נִטְמֵאת — עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת. וּבַמָּה הִיא נִטְמֵאת — בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן. וְכָל כָּךְ לָמָּה — שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים.

וִידּוּי מַעֲשֶׂר מְנָלָן? דִּכְתִיב: ״וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת״, וְיֵלֵיף אֲמִירָה מִסּוֹטָה — בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.

אֲמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבָּיֵי, וְלֵילַף אֲמִירָה מִלְּוִים: מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ — אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ!

דָּנִין ״אֲמִירָה״ גְּרִידְתָּא מֵ״אֲמִירָה״ גְּרִידְתָּא, וְאֵין דָּנִין ״אֲמִירָה״ גְּרִידְתָּא, מֵ״עֲנָיָיה״ וַ״אֲמִירָה״.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם.

שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ — מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר. גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם — מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים.

וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם?! וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה!

לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ. כִּדְתַנְיָא: ״וְטָמֵא יִקְרָא״ — צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ — שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה.

וְלָא? וְהָא אִיכָּא דְּמִים: דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה, וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה! הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדֵע.

וְהָאִיכָּא: חַטָּאת נְקֵבָה, עוֹלָה זָכָר! הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה.

תִּינַח כִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם אִיהוּ דְּקָא מַיכְסֵיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִיבְּעִי לֵיהּ לְאֵיתוֹיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה.

חַטָּאת דַּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם, נִיכְסֵיף וְנֵיזִיל כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ.

קְרִיַת שְׁמַע מְנָלַן? דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.
תָּנוּ רַבָּנַן: קְרִיַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לָשׁוֹן.
מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" — בַּהֲווּיְיתָן יְהוּ.
וְרַבָּנַן? אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.
וְרַבָּנַן נָמֵי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"! הַהוּא שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ.
וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מְנָלֵיהּ? נָפְקָא לַהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים". וְרַבָּנַן, "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לָא מַשְׁמַע לְהוּ.
וְרַבִּי נָמֵי, הָכְתִיב "שְׁמַע"! הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ: לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מָה שֶׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ.
וְרַבָּנַן סָבְרִי לַהּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ — יָצָא.
לֵימָא קָסָבַר רַבִּי

דף לג.

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, "וְהָיוּ" דִּכְתַב רַחֲמָנָא, לְמָה לִי?
אִיצְטְרִיךְ, מִשּׁוּם דִּכְתִיב "שְׁמַע".
לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנַן כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּכָל לָשׁוֹן — "שְׁמַע" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי?
אִיצְטְרִיךְ, מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהָיוּ".
תְּפִלָּה: רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי מְצַלֵּי.
וּתְפִלָּה בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי — אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי!
לָא קַשְׁיָא: הָא — בְּיָחִיד, הָא — בְּצִבּוּר.
וְאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נְצַחוּ טָלְיָא דַּאֲזָלוּ לַאֲגָחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דַּאֲמַר שָׁנְאָה לְאַיְיתָאָה עַל הֵיכְלָא וְנָהֲרַג גַּסְקַלְגָּס וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו. וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִיוְונוּ. וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה אוֹמֵר!
אִי בָּעֵית אֵימָא: בַּת קוֹל שָׁאנֵי, דִּלְאַשְׁמוֹעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הֲוָה. דְּאָמַר מָר: בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן.
בִּרְכַּת הַמָּזוֹן — דִּכְתִיב: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" — בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ.

שְׁבוּעַת הָעֵדוּת — דִּכְתִיב: ״וְנָפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה״ — בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת.

שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן — אָתְיָא ״תֶּחְטָא״ ״תֶּחְטָא״ מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כּוּ', עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד ״וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ״, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר ״וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל״, מָה ״עֲנִיָּיה״ הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ — אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ מְנָלַן? אָתְיָא ״קוֹל״ ״קוֹל״ מִמִּשֶׁה. כְּתִיב הָכָא ״קוֹל רָם״, וּכְתִיב הָתָם: ״מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל״, מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

חֲלִיצָה כֵּיצַד וְכוּ'. וְרַבָּנָן, הַאי ״כָּכָה״ מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לְהוּ, לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב.

וְרַבִּי יְהוּדָה מִ״כֹּה״, ״כָּכָה״. וְרַבָּנַן, ״כֹּה״ ״כָּכָה״ לָא מַשְׁמַע לְהוּ.

דף לג:

וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי ״וְעָנְתָה וְאָמְרָה״, מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוֹרֵי לִלְוִיִּם, דִּבְלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

וְלֵילַף ״קוֹל״ מִמֹּשֶׁה? ״עֲנִיָּיה״ ״עֲנִיָּיה״ גְּמִיר, ״קוֹל״ ״קוֹל״ לָא גְּמִיר.

תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״כֹּה״, ״כָּכָה״, ״עֲנִיָּיה״, וַ״אֲמִירָה״ — אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ״כֹּה״ — ״כֹּה תְבָרְכוּ״. ״כָּכָה״ דַּחֲלִיצָה. ״עֲנִיָּיה״ וַ״אֲמִירָה״ דִּלְוִיִּם.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: ״הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן״, מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. ״אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ״ — מְקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת.

״בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה״ — אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. ״מוּל הַגִּלְגָּל״ — סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, ״אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה״ — שְׁכֶם. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה״, מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן — שְׁכֶם, אַף כָּאן — שְׁכֶם.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זִייַפְתִּי סִפְרֵי כוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זִייַפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם, וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתֶּם?

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: ״הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן״ — סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב: ״וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן״.

"אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" — מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת. "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא! "הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה" — וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין! "מוּל הַגִּלְגָּל" — וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל!

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" — בַּדֶּרֶךְ לֵכוּ, וְלֹא בְּשָׁדוֹת וּכְרָמִים. "הַיּוֹשֵׁב" — בַּיִּשּׁוּב לֵכוּ, וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת. "בָּעֲרָבָה" — בַּעֲרָבָה לֵכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת.

תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דָגָלִים, וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' וְגוֹ'".

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נְשָׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וּכְשֶׁהֵסִיבּוּ אֶת יְרִיחוֹ, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.

דף לד.

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְּבְלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם, חָזְרוּ הַמַּיִם לְאַחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְבוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד". וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם — שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל, אוֹ מַיִם קַלִּים? הֲוֵי אוֹמֵר: מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן!

אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף וְגוֹ'", וּכְתִיב: "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד וְגוֹ'".

עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן — עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְגוֹ'". אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן — מוּטָב. וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. מַאי "אוֹתְיכֶם" — אוֹתִי וְאֶתְכֶם.

עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: ״הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״, וּכְתִיב: ״לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם וְגוֹ׳״, סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן.

עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: ״שְׁאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה וְגוֹ׳״. יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן — תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה״.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים, וְשִׁיעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דְּטָעוּנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ — תֵּילְתָּא דְּטָעוּנֵיהּ הָוֵי.

מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאִשְׁכּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּשְׂאֻהוּ בַּמּוֹט בִּשְׁנָיִם״. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר ״בַּמּוֹט״, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם? מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״בִּשְׁנָיִם״ — בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: טוּרְטָנֵי, וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי, הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם. אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה.

פְּלִיגִי בַּהּ רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא. חַד אָמַר: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה —

דף לד:

כַּחֲנִייָתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן — בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ.

וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר כַּחֲנִייָתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים.

״שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים״, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: ״שְׁלַח לְךָ״ — מִדַּעְתְּךָ. וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: ״וַייטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר״. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: ״בְּעֵינַי״, וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.

״וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ״, אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא: מְרַגְּלִים לֹא נִתְכַּוְונוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: ״וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ״, וּכְתִיב הָתָם: ״וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה וְגוֹ׳״.

״וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר״, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ. וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: ״סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל״, ״סְתוּר״ — שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ״מִיכָאֵל״ — שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר: ״נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי״, ״נַחְבִּי״ — שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ״וָפְסִי״ — שֶׁפִּיסַּע עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

"וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" — "וַיָּבֹאוּ" מִבָּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפֵּירֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת. אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים.

יְהוֹשֻׁעַ כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ", יְהוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וְגוֹ'".

"וְשֶׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ'", "אֲחִימַן" — מְיוּמָן שֶׁבְּאֶחָיו, "שֵׁשַׁי" — שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כְּשִׁחְתּוֹת, "תַּלְמַי" — שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים.

דָּבָר אַחֵר: אֲחִימַן בָּנָה עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה אָלֹשׁ, תַּלְמַי בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" — שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן.

"וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה". מַאי "נִבְנְתָה"? אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וְגוֹ'".

אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, מִשּׁוּם דְּקָבְרֵי בָּהּ שֵׁיכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלֶּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְאֵין לְךָ מְעוּלֶּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן.

וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הֲוַי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא וְגוֹ'", וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא, אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן! מִינַּהּ, אַיְידֵי דְּקִלִּישָׁא אַרְעָא, עָבְדָה רְעָיָא וְשַׁמִּן קְנֵיָינָא.

"וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ

דף לה.

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מָה בִּיאָה — בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה — בְּעֵצָה רָעָה.

"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ וְגוֹ'", וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֱמֶת לְבַדּוֹ לְוָיָה) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרַע שֶׁאֵין בּוֹ דִּבֵּר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ — אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ.

"וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה", אָמַר רַבָּה: שֶׁהִסִּיתָן בְּדִבָּרִים.

פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ, דִּקָּא מִשְׁתַּעֵי אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֵאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל?

אָמַר: אִי מִשְׁתַּעֵינָא — אָמְרִי בֵּי מִילְתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סְבָרִי בְּנִוּתֵיהּ קָא מִשְׁתַּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ.

אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּכָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עֲלֵה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ וְגוֹ'".

"וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל וְגוֹ'". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ", אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ", אֶלָּא "מִמֵּנּוּ" — כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם.

"אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא", דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה — דְּכָל הֵיכָא דִּמְטוֹ, מִת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ כִּי הֵיכִי דְּנִיטַרְדוּ וְלָא לְשַׁאֲלוּ אַבָּתְרַיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּדָא, הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא".

"וַנִּהְיֶה בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ וְגוֹ'", אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: מְרַגְּלִים שִׁקְרֵי הֲווֹ, בִּשְׁלָמָא "וַנִּהְיֶה בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" — לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְעֵינֵיהֶם", מְנָא הֲווֹ יָדְעִי?

וְלָא הִיא, כִּי הֲווֹ מַבְרֵי אֲבֵילֵי — תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווֹ מַבְרֵי, וְכִי חָזִינְהוּ, סְלִקוּ יָתְבֵי בְּאֵילָנֵי, שְׁמְעִי דְּקָאָמְרִי: קְחָזִינַן אִינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאֵילָנֵי.

"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ", אָמַר רָבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.

"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגֹּום אֹתָם בָּאֲבָנִים", וּכְתִיב: "וְכָבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה.

"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שָׁמְּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם. וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ.

וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו",

נִמְצָא אֲרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד. נָשָׂא אֲרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם".

וְעַל דָּבָר זֶה נֶאֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּבְאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן!

"וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל וְגוֹ'". רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוּ. וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו.

"וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" — מָה אֲרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא.

"וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרֹץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מַעַתָּה כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר", הָכִי נָמֵי?! הָתָם כְּתִיב "אַף", הָכָא לָא כְּתִיב "אַף". דָּרֵשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד — מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי".

אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ", אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ וְגוֹ'", וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בַּעֲגָלְתָא.

"וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ" אֱלֹהִים? רַבִּי אֲבָהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נָמֵי אֲמוּר.

דף לה:

מַאן אַמְרֵיךְ (לְהָא) דְּאִימְּרִיתְּ וּמַאן אָתָא עָלָךְ דְּאִיפַּיַּיסְתְּ.

"וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ", רַבִּי אֲבָהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר: חֲמִשִּׁים אֶלֶף הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.

"וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא", וּכְתִיב "שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים". אָמַר רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.

אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אִם כֵּן, מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת! אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת — שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת — שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.

כְּתִיב "כִּידֹן", וּכְתִיב "נָכוֹן". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּתְּחִלָּה כִּידוֹן, וּלְבַסּוֹף נָכוֹן.

נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר שִׁלְשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ: אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר וְגוֹ'", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְגוֹ'", וְאָתְיָא "בֵּאֵר" "בֵּאֵר".

וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ וְגוֹ'".

תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְגוֹ'", וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד.

אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם תּוֹרָה? אָמַר לוֹ: בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׁיאוּהָ. וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶן לְמַטָּה "יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל וְגוֹ'".

הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם הָיוּ חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה — הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן.

אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב: "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד" — עַל עִסְקֵי סִיד.

וְרַבִּי יְהוּדָה: כִּי סִיד, מָה סִיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה — אַף אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה.

כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא "וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ" — לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן?

דף לו.

כְּמַאן — כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יֶתֶר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מֵיָּד נִתְרָז, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְגוֹ'".

וְאוֹמֵר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד ... עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" — זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ" — זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה.

אֲמוֹר מֵעַתָּה: רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא.

וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב",

וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ וְשָׂמְחוּ, וּבֵרְכוּ וְקִלְּלוּ, וְקִיפְּלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן".

יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בּוֹ הַלָּיְלָה", וּכְתִיב: "וְאֶת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ וְגוֹ'".

תָּנָא: צְרָעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם. וְלָא? וְהָא כְּתִיב: "וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ".

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עַל שְׁפַת יַרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶן מָרָה. וְסִימָתָה עֵינֵיהֶן מִלְמַעְלָה, וְסִירְסָתָן מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרְשָׁיו מִתָּחַת וְגוֹ'".

רַב פָּפָּא אָמַר: שְׁתֵּי צָרָעוֹת הָוֵאי, חָדָא דְּמשֶׁה וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ. דְּמשֶׁה לָא עָבַר, דִּיהוֹשֻׁעַ עָבַר.

שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים כּוּ'. מַאי "וְהַחֲצִיוֹ"? אָמַר רַב כָּהֲנָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין כָּאן — כָּךְ חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד.

מֵיתִיבִי: שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵיפָיו, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְגוֹ'".

שְׁנֵיָּה כְּתוֹלְדוֹתָם, וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם — מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם. וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ.

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

דף לו:

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים, חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוֹמֶשׁ שֵׁנִי.

כֵּיצַד? בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן, בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בָּאֶמְצַע.

וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים "כְּתוֹלְדֹתָם" — כִּשְׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן, וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה. "רְאוּבֵן", וְלֹא "רְאוּבֵנִי", "שִׁמְעוֹן", וְלֹא "שִׁמְעוֹנִי", "דָּן" וְלֹא "הַדָּנִי", "גָּד" וְלֹא "הַגְּדִי". תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא! תְּיוּבְתָּא.

וְאֶלָּא מַאי "וְהַחֲצִיוֹ"? תְּנָא: — חֲצִיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים מְרוּבֶּה מֵחֲצִיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה.

אַדְּרַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה בָּצְרִי לְהוּ! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה — בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב ... וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה".

אָמַר לָהֶן: לְכוּ וְהַחְבִּיאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עֵין הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ: זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף לָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן", וְאָמַר רַבִּי אָבָהוּ: אַל תְּהִי קוֹרֵא "עֲלֵי עָיִן", אֶלָּא "עוֹלֵי עָיִן".

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא: "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", מָה דָּגִים שֶׁבַּיָּם — מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף — אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן.

הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת? חֲמִשִּׁים נָכֵי חָדָא הָוְיִין! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: יוֹסֵף הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם".

מַתְקֵיף לַהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "כְּתוֹלְדֹתָם" בָּעֵינַן! אֶלָּא: כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ "בִּנְיָמִן" כְּתִיב, וְהָכָא "בִּנְיָמִין" שָׁלֵם, כְּדִכְתִיב: "וְאַבְיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין".

אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר — הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהוּדָה שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא — נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

יוֹסֵף מַאי הִיא — דִּכְתִיב: "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵירָה נִתְכַּוְונוּ. "וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס.

"וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת וְגוֹ'", אֶפְשָׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן חוֹלָה הִיא, אָמְרָה: אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּיזְקָק לִי יוֹסֵף כַּיּוֹם הַזֶּה.

"וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר וְגוֹ'", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאָתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ יוֹסֵף! עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת? דִּכְתִיב: "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יֹאבֵד הוֹן".

מִיָּד — "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנָהּ. "וַיָּפֹזּוּ זְרוֹעֵי יָדָיו" — נָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו.

"מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב", מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיֵּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד — אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל", מִשָּׁם זָכָה וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף".

תַּנְיָא: הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף", אֶלָּא שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן, יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל וְגוֹ'".

"בֶּלַע" — שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאוּמּוֹת, "וָבֶכֶר" — בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, "וְאַשְׁבֵּל" — שֶׁשָּׁבָאוּ אֵל, "גֵּרָא" — שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת,

"וְנַעֲמָן" — שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, "אֲחִי וְרֹאשׁ" — אָחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, "מֻפִּים וְחֻפִּים" — הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, "וָאָרְדָּ" — שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: "וָאָרְדָּ" — שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לָוָורֶד.

אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף "וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְגוֹ'", אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גְּנוּבֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ.

אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהֵא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן! בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לְשׁוֹן. לָא הֲוָה קָנְמַר. הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע". וּלְמָחָר, כֹּל לִישָׁנָא דְּאִישְׁתַּעִי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהְדַּר לֵיהּ.

אִישְׁתַּעִי אִיהוּ בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, לָא הֲוָה קָא יָדַע מַאי הֲוָה אָמַר. אֲמַר לֵיהּ: אַגְמַרִי. אַגְמְרֵיהּ וְלָא גְּמַר. אֲמַר לֵיהּ: אִישְׁתְּבַע לִי דְּלָא מְגַלֵּית. אִישְׁתְּבַע לוֹ.

כִּי אֲמַר לֵיהּ "אֲבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר", אֲמַר לֵיהּ: זִיל אִיתְּשֵׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ. אֲמַר לֵיהּ: וְאִיתְּשֵׁיל נָמֵי אַדִּידְךָ. וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִיחָא לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ".

יְהוּדָה מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קֻפַּץ

דף לז.

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם בִּנְיָמִין צָעִיר רֹדֵם", אַל תִּקְרֵי "רֹדֵם" אֶלָּא "רָד יָם". וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם".

לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן".

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קֻפַּץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל".

וְעָלָיו מְפָרֵשׁ בַּקַּבָּלָה: "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ ... טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד וגו'", "אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וגו'".

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְדִידַי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי?! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! וּמָה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ. וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ וגו'".

לְפִיכָךְ, זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו", מָה טַעַם "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו" — מִשּׁוּם דְּ"הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס".

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לֵוִי לְמַטָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה.

הָא כֵּיצַד? זְקֵנֵי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הָרְאוּי לְשֶׁרֶת לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה.

רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ וְאֵלּוּ לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה. מַאי "עַל" — עַל בָּסָמוּךְ.

כִּדְתַנְיָא: "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה", רַבִּי אוֹמֵר: "עַל" — בָּסָמוּךְ. אַתָּה אוֹמֵר "עַל" בָּסָמוּךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן", הֲוֵי אוֹמֵר "עַל" בָּסָמוּךְ. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה כוּ', תָּנוּ רַבָּנָן: "בָּרוּךְ" בִּכְלָל, "בָּרוּךְ" בִּפְרָט. "אָרוּר" בִּכְלָל, "אָרוּר" בִּפְרָט, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

דף לז:

אַרְבַּע, אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנֶה, שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה הֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ', וּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'". נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר.

וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי וּפָרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפָרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

וְאֵין לְךָ כָּל דָּבָר מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים.

אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. נִמְצָא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים.

מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: עֲרָבָא וְעֲרָבָא דְּעָרְבָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.

דָּרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נְחֶמְנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת,

"אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'", בְּ"אָרוּר" סַגֵּי לֵיהּ? אֶלָּא: זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד בֵּן, וְהָלַךְ לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה. אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּפַךְ גָּרְמוּ לוֹ.

תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנָתַתָּ אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה וְגוֹ'", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת

הָעָם עַל הַר גְּרִזִּים", וּכְתִיב "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל"! אֶלָּא לְהַקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה.

יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרָכָה" וּ"קְלָלָה" — בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.

וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לָךְ: מָה קְלָלָה בִּלְוִיִּם, אַף בְּרָכָה בִּלְוִיִּם. וּמָה קְלָלָה בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמָה קְלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמָה קְלָלָה בְּכָלָל וּפְרָט, אַף בְּרָכָה בְּכָלָל וּפְרָט. וּמָה קְלָלָה — אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן", אַף בְּרָכָה — אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן".

מַתְנִי' בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד? בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם

דף לח.

כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה בְּכִינּוּיוֹ. בַּמְּדִינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶן כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן. חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם".

גְּמָ' תְּנוּ רַבָּנָן: "כֹּה תְבָרְכוּ" — בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָל לָשׁוֹן? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם". מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כֹּה" — עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה.

תַּנְיָא אִידַּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" — בַּעֲמִידָה. אַתָּה אוֹמֵר בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּישִׁיבָה? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ". מָה לְהַלָּן בַּעֲמִידָה — אַף כָּאן בַּעֲמִידָה.

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לִשְׁרֹתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ". מָה מְשָׁרֵת בַּעֲמִידָה, אַף מְבָרֵךְ בַּעֲמִידָה. וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ מְנַלַּן — דִּכְתִיב: "לַעֲמֹד לְשָׁרֵת".

תַּנְיָא אִידַּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" — בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. אַתָּה אוֹמֵר בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם". מָה לְהַלָּן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם — אַף כָּאן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם.

קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן: אִי מָה לְהַלָּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר, אַף כָּאן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר?

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", מַקִּישׁ בָּנָיו לוֹ: מָה הוּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם — אַף בָּנָיו בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. וּכְתִיב: "כָּל הַיָּמִים". וְאִיתַּקַּשׁ בְּרָכָה לְשֵׁירוּת. וְתַנְיָא אִידַּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" — בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי" — שְׁמִי הַמְיוּחָד לִי.

יָכוֹל אַף בַּגְּבוּלִין כֵּן — נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם". מָה לְהַלָּן — בֵּית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן בְּבֵית הַבְּחִירָה.

רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ". בְּכָל מָקוֹם סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא מִקְרָא זֶה מְסוֹרָס הוּא: בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ — שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי. וְהֵיכָן אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ — בְּבֵית הַבְּחִירָה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי — בְּבֵית הַבְּחִירָה.

תַּנְיָא אִידַּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גֵּרִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם", לְכוּלָּהוּ.

תַּנְיָא אִידַּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" — פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים. אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּנִים כְּנֶגֶד עוֹרֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם", כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ.

תַּנְיָא אִידַּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" — בְּקוֹל רָם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלַחַשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" — כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ.

אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינַן, לִשְׁנַיִם קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וּלְאֶחָד אֵינוֹ קוֹרֵא "כֹּהֵן", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" — לִשְׁנַיִם. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: נָקְטִינַן, כֹּהֵן קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וְאֵין יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם", אֲמִירָה

דף לח:

מִשֶּׁלָּהֶם תְּהֵא. וְהֵילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי, וְלֵית הֵילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא.

(סִימָן: מִתְאַוֶּה לִבְרָכָה דּוּכָן בַּעֲבוֹדָה כּוֹס מַכִּיר נֶהֱנָה בְּעֶגְלָה).

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִבְרָכַת כֹּהֲנִים — שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ — מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ — אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ".

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה: "כֹּה תְבָרְכוּ", "אָמוֹר לָהֶם", "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי".

רַב אָמַר: חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה הוּא.

וְלָא פְּלִיגִי, הָא — דְּסָלֵיק לִפְרָקִים, הָא — דְּלָא סָלֵיק לִפְרָקִים.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בָּעֲבוֹדָה, שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים״, מָה לְהַלָּן — בַּעֲבוֹדָה, אַף כָּאן — בַּעֲבוֹדָה.

אִינִי? וְהָא רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי סָלְקִי! רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי מֵעִיקָּרָא הֲווֹ עָקְרֵי כַּרְעֵיהוּ, מִמְטָא לָא הֲוָה מָטוּ הָתָם. וְכִדְתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו, אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו — עוֹלֶה.

וּתְנַן נָמֵי — אִם הִבְטִיחָתוּ שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לְתְפִלָּתוֹ — רַשַּׁאי. וְהָוֵינַן בַּהּ: הָא לְאַ עָקַר? אֶלָּא דְּנָד פּוּרְתָּא, הָכָא נָמֵי דְּעָקַר פּוּרְתָּא.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ אֶלָּא לְטוֹב עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל״, אַל תִּיקְרֵי ״יְבֹרָךְ״ אֶלָּא ״יְבֹרָךְ״.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מְנַיִן שֶׁאָפִילּוּ עוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן — שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף״.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו — שֶׁנֶּאֱמַר: ״אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עַיִן וְגוֹ׳ כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ וְגוֹ׳״. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, ״אַל תִּלְחַם״, ״וְאַל תִּתְאָו״.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל צָרֵי הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה״. וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא, לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ. לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה.

אָמַר אַדָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים — כּוּלָּן עוֹלִין לַדּוּכָן. לְמִי מְבָרְכִין? אָמַר רַבִּי זֵירָא: לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשְּׂדוֹת.

אִינִי? וְהָתְנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא: עַם שֶׁאֲחוֹרֵי כֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה! לָא קַשְׁיָא, הָא — דַּאֲנִיסִי, הָא — דְּלָא אֲנִיסִי.

וְהָתְנֵי רַב שִׁימִי מִבִּירְתָא דְּשִׁיחוֹרִי: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים — מְקַצָּתָן עוֹלִין, וּמְקַצָּתָן עוֹנִין ״אָמֵן״!

לָא קַשְׁיָא: הָא — דְּאִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה, הָא — דְּלָא אִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה.

גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא: עַם שֶׁאֲחוֹרֵי כֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה.

פְּשִׁיטָא, אֲרִיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי לָא מַפְסְקִי. תֵּיבָה — לָא מַפְסְקָא. מְחִיצָה מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲפִילּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

אִיבַּעְיָא לְהוּ: צָדְדִין מַהוּ? אָמַר אַבָּא מָר בַּר רַב אָשֵׁי: תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן: נִתְכַּוְּון לְהַזּוֹת לְפָנָיו

דף לט.

וְהִזָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו — הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. לְפָנָיו וְהִזָּה עַל צְדָדִין שֶׁבְּפָנָיו — הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה.

אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִילּוּ בְּדָבָר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָּל הָעָם", וְאֵין עֲמִידָה אֶלָּא שְׁתִיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹחַלְתִּי כִּי לֹא יַדְבְּרוּ כִּי עָמְדוּ לֹא עָנוּ עוֹד". רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, מֵהָכָא: "וְאָזְנִי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה".

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו — לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'".

שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶן: מִימַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפֶּנְדַּרְיָא, וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קוֹדֶשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי בְּלֹא בְּרָכָה.

מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדוּשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה".

כִּי עָקַר כַּרְעֵיהּ מַאי אָמַר? יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן. וְכִי מַהְדַּר אַפֵּיהּ מִצִּיבּוּרָא מַאי אָמַר? אַדְּבָרֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא וּדְרַשׁ: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ

דף לט:

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ. הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּגוֹ'".

אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לָכוֹף קִישְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיַּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת "כֹּהֲנִים" עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר,

וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה עַד שֶׁיִּכְלֶה דִּיבּוּר מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת "אָמֵן" עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר.

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר עַד שֶׁיִּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּ"שִׂים שָׁלוֹם", וְאֵינָן רַשָּׁאִין לְעָקוֹר רַגְלֵיהֶם וְלֵילֵךְ עַד שֶׁיְּגַמּוֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר "שִׂים שָׁלוֹם".

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת "אָמֵן" עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַמְתַרְגֵּם

רַשַׁאי לְהַתְחִיל בַּתַּרְגּוּם עַד שֶׁיִּכְלֶה פָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר עַד שֶׁיִּכְלֶה תַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם.

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּפְטִיר בִּנָּבִיא, צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה, וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַמַּפְטִיר רַשַׁאי לְהַפְטִיר בַּנָּבִיא עַד שֶׁיִּגָּלֵל סֵפֶר תּוֹרָה.

וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּיבָה בַּצִּבּוּר, מִפְּנֵי כְּבוֹד צִבּוּר.

וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת, עַד שֶׁיְּנַטֵּל סֵפֶר תּוֹרָה וְיָנִיחַ בְּמְקוֹמוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיֵּצֵא.

וְלָא פְּלִיגִי: הָא — דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא. הָא — דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא. אָמַר רָבָא, בַּר אֲהִינָא אַסְבָּרָהּ לִי: "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ".

בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מָה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ וְגוֹ'", "בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ", "בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'".

בְּמוּסְפֵי דְשַׁבְּתָא, מָה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר רַבִּי אַסִּי: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' וְגוֹ' שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'", "בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ".

וְלֵימָא נָמֵי "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן", דִּכְתִיב בְּהָהוּא עִנְיָינָא! אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי: מִתּוֹךְ שֶׁהִתְחִיל בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסַיֵּים בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

בְּמִנְחָתָא דְתַעֲנִיתָא מַאי אָמְרִי? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: "אִם עָוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ", "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה תִּהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וְגוֹ'", "לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ וְגוֹ'".

דף מ.

בְּנָעִילָה דְּיוֹמָא דְכִיפּוּרֵי מַאי אָמַר? אָמַר מָר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא: "הִנֵּה כִּי כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יְרֵא ה'". "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלַם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". "וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל".

הֵיכָן אוֹמְרָן? רַב יוֹסֵף אָמַר: בֵּין כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם.

פְּלִיגִי בַּהּ רַב מָרִי וְרַב זְבִיד. חַד אָמַר: פְּסוּקָא לְקֶבֶל פְּסוּקָא, וְחַד אָמַר: אַכֹּל פְּסוּקָא אָמַר לְהוּ לְכוּלְהוּ.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: כָּל הָאוֹמְרָן בַּגְּבוּלִין — אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: תִּדַּע דִּבְמִקְדָּשׁ נָמֵי לָא מִיבְּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ, כְּלוּם יֵשׁ לְךָ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ מַאֲזִין? אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: תִּדַּע דִּבְגְבוּלִין נָמֵי מִיבְּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵין מַסְבִּיר פָּנִים? אָמַר רַבִּי אֶבָּהוּ: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמֵינָא לְהוּ, כֵּיוָן דַּחֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמָן עַכּוֹ דְּלָא אָמַר לְהוּ — אֲנָא נָמֵי לָא אָמֵינָא לְהוּ.

וְאָמַר רַבִּי אֶבָּהוּ: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמֵינָא עִינְוָתָנָא אֲנָא. כֵּיוָן דַּחֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמָן עַכּוֹ דְּאָמַר אִיהוּ חַד טַעְמָא וְאָמַר אָמוֹרֵיהּ חַד טַעְמָא וְלָא קָפֵיד — אָמֵינָא לָאו עִינְוָתָנָא אֲנָא. וּמַאי עִינְוָותָנוּתֵיהּ דְּרַבִּי אֶבָּהוּ? דַּאֲמַרָה לַהּ דְּבֵיתְהוּ דְּאָמוֹרֵיהּ דְּרַבִּי אֶבָּהוּ לְדַבֵּיתֵיהּ דְּרַבִּי אֶבָּהוּ: הָא דִּידַן לָא צָרִיךְ לֵיהּ לְדִידָךְ, וְהַאי דְּגָחִין וְזָקִיף עֲלֵיהּ — יְקָרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבֵיד לֵיהּ. אֲזָלָא דְּבֵיתְהוּ וַאֲמַרָה לֵיהּ לְרַבִּי אֶבָּהוּ. אָמַר לַהּ: וּמַאי נָפְקָא לִיךְ מִינַּהּ? מִינִי וּמִינֵּיהּ יִתְקַלַּס עִילָּאָה.

וְתוּ, רַבִּי אֶבָּהוּ אִימְּנוֹ רַבָּנָן עֲלֵיהּ לְמִמְנְיֵיהּ בְּרֵישָׁא, כֵּיוָן דְּחַזְיֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמָן עַכּוֹ דְּנָפִישִׁי לֵיהּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת, אֲמַר לְהוּ: אִיכָּא רַבָּה.

רַבִּי אֶבָּהוּ וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אִיקְּלַעוּ לְהָהוּא אַתְרָא, רַבִּי אֶבָּהוּ דְּרַשׁ בְּאַגַּדְתָּא, רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא דְּרַשׁ בִּשְׁמַעְתָּא. שַׁבְקוּהּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, וַאֲזוּל לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי אֶבָּהוּ. חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: אֶמְשׁוֹל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה: לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֶחָד מוֹכֵר אֲבָנִים טוֹבוֹת וְאֶחָד מוֹכֵר מִינֵי סִידְקִית, עַל מִי קוֹפְצִין — לֹא עַל זֶה שֶׁמּוֹכֵר מִינֵי סִידְקִית? כָּל יוֹמָא: הֲוָה מַלְוֵה רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אֶבָּהוּ עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ מִשּׁוּם יְקָרָא דְּבֵי קֵיסָר. הָהוּא יוֹמָא אַלְוֵיהּ רַבִּי אֶבָּהוּ לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ, וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא אִיתּוֹתַב דַּעְתֵּיהּ מִינֵּיהּ.

בְּזְמַן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר מוֹדִים, הָעָם מָה הֵם אוֹמְרִים? אָמַר רַב: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לְךָ". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר: "יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". נְהַרְדְּעֵי אָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי סִימַאי: "בָּרְכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מְסַיֵּים בַּהּ הָכִי: "כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנְנֵנוּ, וּתְקַבְּצֵנוּ, וְתֶאֱסוֹף גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמוֹר חוּקֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ".

אָמַר רַב פָּפָּא: הֵילְכָךְ נֵימְרִינְהוּ לְכוּלְּהוּ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת צִבּוּר עָלֶיךָ, שֶׁהֲרֵי כֹּהֲנִים פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם וַאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה.

רַב נַחְמָן אָמַר: מֵהָכָא: ״וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי״. אִם ״אַחַי״ לָמָּה ״עַמִּי״, וְאִם ״עַמִּי״ לָמָּה ״אַחַי״? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם, שׁוֹמְעִין לִי — אַחַי אַתֶּם, וְאִם לָאו — עַמִּי אַתֶּם, וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל.

רַבָּנַן אָמְרִי מֵהָכָא: דְּאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת בְּסַנְדְּלֵיהֶן לַדּוּכָן. וְזֶהוּ אַחַת מִתִּשַׁע תַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. מַאי טַעְמָא — לָאו מִשּׁוּם כְּבוֹד צִבּוּר? אָמַר רַב אָשֵׁי: לָא, הָתָם שֶׁמָּא נִפְסְקָה לוֹ רְצוּעָה בְּסַנְדָּלוֹ וַהֲדַר אָזֵיל לְמִיקְטַרֵיהּ, וְאָמְרִי: בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא.

וּבְמִקְדֵּשׁ בְּרָכָה אַחַת כּוּ׳.

דף מ:

וְכָל כָּךְ לָמָּה — לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין ״אָמֵן״ בַּמִּקְדָּשׁ.

תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹנִין ״אָמֵן״ בַּמִּקְדָּשׁ — שֶׁנֶּאֱמַר: ״קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם״. וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תְּהִלָּה — שֶׁנֶּאֱמַר: ״וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה״. עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תֵּן לוֹ תְּהִלָּה.

מַתְנִי׳ בִּרְכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד? חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל,

וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְקוֹרֵא ״אַחֲרֵי מוֹת״, וְ״אַךְ בֶּעָשׂוֹר״. וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ, וְאוֹמֵר: יָתֵר מִמַּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן. ״וּבֶעָשׂוֹר״ שֶׁבְּחוֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה.

וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָיָה, וְעַל מְחִילַת הֶעָוֹן, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יִשְׂרָאֵל, וְעַל הַכֹּהֲנִים, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהַשְּׁאָר תְּפִלָּה.

גְּמָ׳ שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמָקוֹם הֶרֶב.

אָמַר אַבָּיֵי: כּוּלַּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הוּא.

וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא וְכוּ׳. ״עוֹמֵד״ — מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב הוּא? וְהָאָמַר מָר: אֵין יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה׳ וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי וְגוֹ׳״!

כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים, הָכָא נָמֵי בְּעֶזְרַת נָשִׁים.

מֵיתִיבִי: וְהֵיכָן קוֹרִין בּוֹ — בָּעֲזָרָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר:

דף מא.

"וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם"! אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעָזְרַת נָשִׁים.
וְקוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר". וּרְמִינְהִי: מְדַלְּגִין בְּנָבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה!
אָמַר אַבָּיֵי, לָא קַשְׁיָא: כָּאן — בִּכְדֵי שֶׁיִּפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן, כָּאן — בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן.
וְהָא עֲלָה קָתָנֵי: מְדַלְּגִין בְּנָבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה. וְעַד כַּמָּה מְדַלְּגִין — עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. מִכְלָל דְּבַתּוֹרָה כְּלָל כְּלָל לָא!
אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּעִנְיָן אֶחָד, כָּאן בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין.
וְהָתַנְיָא: מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבְנָבִיא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְכָאן וְכָאן בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן.
וְאֵין מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לְנָבִיא. וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַלֵּג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתְחִילָתוֹ.
וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ כּוּ'. וְכָל כָּךְ לָמָּה — שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל סֵפֶר תּוֹרָה.
"וּבָעֲשׂוֹר שֶׁבַּחוֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה". וְלִיכְרְכֵיהּ לְסֵפֶר וְלִיקְרֵי! אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בַּצִּבּוּר.
וְלַיְתֵי סֵפֶר תּוֹרָה אַחֲרִינָא וְלִיקְרֵי! רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר: מִשּׁוּם פְּגָמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה.
וּמִי חָיְישִׁינַן לִפְגָמָא? וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא: רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת מֵבִיא שָׁלֹשׁ תּוֹרוֹת וְקוֹרֵא: אַחַת מֵעֲנִיֵּינוֹ שֶׁל יוֹם, וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַת בְּשֶׁל חֲנוּכָּה!
תְּלָתָא גַּבְרֵי בִּתְלָתָא סִיפְרֵי — לֵיכָּא פְּגָמָא, חַד גַּבְרָא בִּתְרֵי סִיפְרֵי — אִיכָּא פְּגָמָא.
וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: [מְבָרְכִין] עַל הַתּוֹרָה כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָאָה, וְעַל מְחִילַת עָוֹן — כְּתִיקָנָן. עַל הַמִּקְדָּשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל הַכֹּהֲנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, עַל יִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בִּפְנֵי עַצְמָהּ.
וְהַשְּׁאָר תְּפִלָּה. תָּנוּ רַבָּנָן: הַשְּׁאָר תְּפִלָּה תְּחִנָּה רִנָּה וּבַקָּשָׁה שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִיוּשַׁע.
וְחוֹתֵם בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. מִכָּאן וְאֵילָךְ — כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ. וְכָל כָּךְ לָמָּה — כְּדֵי לְהַרְאוֹת חָזוּתוֹ לְרַבִּים.

מַתְנִי' פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ בֵּיצַד? מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, בַּשְּׁמִינִי בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ בִּימָה שֶׁל עֵץ בָּעֲזָרָה וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד וְגוֹ'".
חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לְסָגָן, וְהַסָּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנָהּ לַמֶּלֶךְ. וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב.

אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי", זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת. אָמְרוּ לוֹ: אַל תִּתְיָרֵא אַגְרִיפַּס, אָחֵינוּ אַתָּה, אָחִינוּ אַתָּה!
וְקוֹרֵא מִתְּחִילַת "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", עַד "שְׁמַע", וּ"שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", "עַשֵׂר תְּעַשֵּׂר", "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר", וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה.
בְּרָכוֹת שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן — הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן שֶׁל רְגָלִים תַּחַת מְחִילַת הֶעָוֹן.

גְּמָ' בַּשְׁמִינִי סְלְקָא דַּעְתָּךְ? אֵימָא: בַּשְׁמִינִית.
וְכָל הָנֵי לְמָה לִי?
צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "מִקֵּץ" — הָוֶה אָמֵינָא נִימְנוֹ מֵהַשְׁתָּא, וְאַף עַל גַּב דְּלָא מִתְרְמֵי בְּשְׁמִיטָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא "שְׁמִטָּה".
וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "שְׁמִטָּה" — הָוֶה אָמֵינָא בְּסוֹף שְׁמִיטָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּמֹעֵד".
וְאִי כְּתַב "בְּמֹעֵד" — הָוֶה אָמֵינָא מֵרֵישׁ שַׁתָּא, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּחַג הַסֻּכּוֹת".
וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּחַג הַסֻּכּוֹת" — הָוֶה אָמֵינָא אֲפִילּוּ יוֹם טוֹב אַחֲרוֹן, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל".

דף מא:

מֵאַתַּחְלְתָּא דְּמוֹעֵד.
וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת. שָׁמַעְתָּ מִינַּהּ חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב! אָמַר אַבָּיֵי: כּוּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּמָלֵךְ.
וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב. אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִיבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד. עוֹמֵד מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב? וְהָאָמַר מָר: אֵין יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר וגו'"! כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים, הָכָא נָמֵי בְּעֶזְרַת נָשִׁים.
וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. שִׁבְּחוּהוּ, מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עֲבַד? הָאָמַר רַב אַשֵׁי: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר נָשִׂיא שָׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מֶלֶךְ שָׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ — אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ!
מִצְוָה שָׁאנֵי.
וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת". תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל כְּלָיָיה — שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ לְאַגְרִיפַּס.
אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: מִיּוֹם שֶׁגָּבַר אֶגְרוֹפָּהּ שֶׁל חֲנוּפָּה — נִתְעַוְּותוּ הַדִּינִין, וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵירוֹ "מַעֲשֶׂיךָ גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ".

דָּרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר מַעְרָבָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי: מוּתָּר לְהַחְנִיף לִרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ", מִכְּלָל דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שְׁרֵי.
רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, מֵהָכָא: "כִּרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי".
וּפְלִינָא דְּרַבִּי לֵוִי. דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל שֶׁל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁזִּימֵּן אֶת חֲבֵירוֹ וְהִכִּיר בּוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהוֹרְגוֹ, אָמַר לוֹ: טְעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. אָמַר: יָדַע לֵיהּ מַלְכָּא, מִיסְתְּפֵי וְלָא קָטֵיל לֵיהּ.
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָּה מֵבִיא אַף לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַנְפֵי לֵב יָשִׂימוּ אָף", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי אָסָרָם".
(סימן: אַף עוּבָּר גִּיהִנָּם בְּיָדוֹ נִיזָּה גּוֹלָה).
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָּה — אֲפִילּוּ עוּבָּרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן מְקַלְקְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יְקֻבָּהוּ עַמִּים יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים", וְאֵין "קוֹב" אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא קָבֹה אֵל", וְאֵין "לְאוֹם" אֶלָּא עוּבָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְאֹם מִלְּאֹם יֵאָמֵץ".
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָּה נוֹפֵל בְּגֵיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹי הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע וְגוֹ'", מָה כְּתִיב אַחֲרָיו: "לָכֵן כָּאֳכַל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה יִרְפֶּה וְגוֹ'".
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּחְנִיף לַחֲבֵירוֹ — סוֹף נוֹפֵל בְּיָדוֹ, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיָדוֹ — נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו — נוֹפֵל בְּיַד בֶּן בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא [לַחֲנַנְיָה] אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה' יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ", וּכְתִיב:

דף מב.

"וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן וְשָׁם בַּעַל פְּקֻדֹת וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה בֶּן שֶׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נֹפֵל. וַיֹּאמֶר לוֹ יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אֵינֶנִּי נֹפֵל אֶל הַכַּשְׂדִּים וְגוֹ'", וּכְתִיב: "וְיִתְפֹּשׂ יִרְמְיָהוּ וְיָבִאֵהוּ אֶל הַשָּׂרִים".
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָּה — מְאוּסָה כְּנִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד", שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לְנִדָּה גַּלְמוּדָה. מַאי "גַּלְמוּדָה" — גְּמוּלָה מִבַּעְלָהּ.
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָּה — לְסוֹף גּוֹלָה, כְּתִיב הָכָא: "כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד", וּכְתִיב הָתָם: "וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה וְסוּרָה וְגוֹ'".
אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: אַרְבַּע כִּיתּוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה: כַּת לֵיצִים, וְכַת חֲנֵיפִים, וְכַת שַׁקְרִים, וְכַת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע.
כַּת לֵיצִים — דִּכְתִיב: "מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לֹצְצִים". כַּת חֲנֵיפִים — דִּכְתִיב: "כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא". כַּת שַׁקְרִים — דִּכְתִיב: "דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי".

כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע — דִּכְתִיב: "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע", צַדִּיק אַתָּה ה' — לֹא יָגוּר בִּמְגוּרְךָ רָע.

הֲדַרַן עֲלָךְ אֵלּוּ נֶאֱמָרִין

מְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׂעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם — בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" — זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, "וְדִבֶּר אֶל הָעָם" — בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

"וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' עַל אוֹיְבֵיכֶם" — וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם, לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן וְלָא שִׁמְעוֹן עַל בִּנְיָמִין. שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל וַיַּלְבִּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֻכּוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֶצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן וְגוֹ'". עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם אֵין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם.

"אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְגוֹ'". "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם" — מִפְּנֵי צָהֳלַת סוּסִים וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת, "אַל תִּירְאוּ" — מִפְּנֵי הַגַּפַּת תְּרִיסִין וְשִׁפְעַת הַקַּלְגַּסִּין, "אַל תַּחְפְּזוּ" — מִקּוֹל קְרָנוֹת, "אַל תַּעַרְצוּ" — מִפְּנֵי קוֹל צְווּחוֹת.

"כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם". הֵם בָּאִין בִּנְצָחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בִּנְצָחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בִּנְצָחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, מָה הָיָה סוֹפוֹ — לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בִּנְצָחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ, מָה הָיָה סוֹפוֹ — לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן, "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם וְגוֹ'" — זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן.

גְּמָ' מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: שֶׁנֶּאֱמַר "וְדִבֶּר", וּלְהַלָּן אוֹמֵר "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל", מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ — אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל הָעָם". יָכוֹל כָּל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים", מָה שׁוֹטְרִים בְּמִמּוּנֶּה, אַף כֹּהֵן בְּמִמּוּנֶּה. וְאֵימָא כֹּהֵן גָּדוֹל? דּוּמְיָא דְּשׁוֹטֵר, מָה שׁוֹטֵר שֶׁיֵּשׁ מְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו — אַף כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ מְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו.

כֹּהֵן גָּדוֹל נָמֵי, הָאִיכָּא מֶלֶךְ עַל גַּבָּיו! בַּעֲבוּדָתוֹ קָאָמַר. וְאֵימָא סְגָן! סְגָן לָאו מְמוּנֶּה הוּא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים: לָמָּה סְגָן מְמוּנֶּה — שֶׁאִם אֵירַע בּוֹ פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל, נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו.

"וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל". מַאי שְׁנָא "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אֲפִילּוּ לֹא קִיַּימְתֶּם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית — אִי אַתֶּם נִמְסָרִין בְּיָדָם.

"אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ כוּ'". תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעֲמַיִים מְדַבֵּר עִמָּם, אַחַת בַּסְּפָר, וְאַחַת בַּמִּלְחָמָה. בַּסְּפָר מַה הוּא אוֹמֵר —

דף מב:

שִׁמְעוּ דִּבְרֵי מַעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה, וְחִזְרוּ. בַּמִּלְחָמָה מָה הוּא אוֹמֵר: "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ". כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין: מְגִיפִין, וּמְרִיעִין, צוֹוְחִין, וְרוֹמְסִין.

פִּלְשְׁתִּים בָּאוּ בְּנַצָּחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת כּוּ'. גָּלְיָת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁעָמַד בְּגִילּוּי פָּנִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי", וְאֵין "אִישׁ" אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֲרֵינִי מַפִּילוֹ עַל יַד בֶּן אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה".

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לְכָדוֹ פִּיו לְאוֹתוֹ רָשָׁע. אֶחָד: "בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי", וְאִידָךְ: "אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכָּנִי וְגוֹ'". וְאִידָךְ, דְּקָאָמַר לֵיהּ לְדָוִד: "הֲכֶלֶב אָנֹכִי כִּי אַתָּה בָא אֵלַי בַּמַּקְלוֹת". דָּוִד נָמֵי אֲמַר לֵיהּ "אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן"! הֲדַר אֲמַר לֵיהּ: "וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי (יִשְׂרָאֵל) מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ".

"וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּדֵי לְבַטְּלָן מִקְּרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית. "וַיִּתְיַצַּב אַרְבָּעִים יוֹם", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בָּהֶן תּוֹרָה.

"וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּינַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְגוֹ'". מַאי "בֵּינַיִם"? אָמַר רַב: שֶׁמְּבוּוָּה מִכָּל מוּם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בֵּינוֹנִי שֶׁבְּאֶחָיו. דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא אָמַר: שֶׁהוּא עָשׂוּי כְּבִנְיַן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בַּר מְאָה פָּפֵי וַחֲדָא נָאנָאי.

"וְגָלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין אֶת אִמּוֹ כְּגַת. כְּתִיב "מַעֲרוֹת", וְקָרֵינַן "מַעֲרכוֹת". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהַכֹּל הֶעֱרוּ בְּאִמּוֹ.

כְּתִיב "הָרָפָה", וּכְתִיב "עָרְפָּה", רַב וּשְׁמוּאֵל חַד אָמַר: "הָרָפָה" שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "עָרְפָּה" — שֶׁהַכֹּל עוֹרְפִין אוֹתָהּ מֵאַחֲרֶיהָ, וְחַד אָמַר: "עָרְפָּה" שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "הָרָפָה" — שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין אוֹתָהּ כְּהָרִיפוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וְתִפְרֹשׂ הַמָּסָךְ

עַל פְּנֵי הַבְּאֵר וַתִּשְׁטַח עָלָיו הָרִפּוֹת". וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "אִם תִּכְתּוֹשׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמַּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בַּעֲלִי".

"וְאֶת אַרְבַּעַת אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְהָרָפָה בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו". מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב חִסְדָּא: סַף וּמָדוֹן גָּלְיָת וְיִשְׁבִּי בְּנוֹב.

"וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו", דִּכְתִיב: "וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹאוּ בְּנֵי הַנְּשׁוּקָה, וְיִפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי הַדְּבוּקָה. דָּרַשׁ רָבָא: בְּשָׂכַר אַרְבַּע דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִידָה עָרְפָּה עַל חֲמוֹתָהּ — זָכְתָה וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה אַרְבָּעָה גִּבּוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּשֶּׂנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד",

כְּתִיב: "חֵץ חֲנִיתוֹ", וְקָרֵינַן "עֵץ חֲנִיתוֹ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲדַיִין לֹא הִגִּיעָנוּ לַחֲצִי שִׁבְחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע. מִכָּאן שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רְשָׁעִים. וְלָא לִפְתַח בֵּיהּ כְּלָל! לְאוֹדוֹעֵי שִׁבְחֵיהּ דְּדָוִד.

"בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבַךְ כּוּ'". כְּתִיב "שׁוֹבַךְ", וּכְתִיב "שׁוֹפָךְ". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: "שׁוֹפָךְ" שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "שׁוֹבַךְ" — שֶׁעָשׂוּי כְּשׁוֹבָךְ. וְחַד אָמַר: שׁוֹבַךְ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "שׁוֹפָךְ" — שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ נִשְׁפָּךְ לְפָנָיו כְּקִיתוֹן.

"אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים". רַב וּשְׁמוּאֵל, וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁזּוֹרְקִין חֵץ עוֹשִׂין אַשְׁפַּתּוֹת אַשְׁפַּתּוֹת שֶׁל חֲלָלִים, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר שֶׁאוּמָּנִין בַּקֶּרֶב — תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֻּלָּם גִּבּוֹרִים". וְחַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צוֹרְכֵיהֶן עוֹשִׂין אַשְׁפַּתּוֹת אַשְׁפַּתּוֹת שֶׁל זֶבֶל, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר מִפְּנֵי שֶׁחוֹלֵי מֵעַיִים הֵם — תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֻּלָּם גִּבּוֹרִים".

אָמַר רַב מָרִי, שְׁמַע מִינַּהּ: הַאי מַאן דִּנְפִישׁ זִיבְלֵיהּ, חוֹלֵי מֵעַיִים הוּא. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לִיטְרַח בְּנַפְשֵׁיהּ.

"דְּאָנָה בָּלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה", רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי חַד אָמַר: יַשְׁחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ, וְחַד אָמַר: יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים.

"וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן כּוּ'", וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם וְכָל כִּינּוּיָו

דף מג.

מוּנָּחִין בָּאָרוֹן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס". "אֹתָם" — אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, "פִּינְחָס" — זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, "וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ" — זֶה אָרוֹן וְלוּחוֹת שֶׁבּוֹ, "וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה" — אֵלּוּ הַשּׁוֹפָרוֹת.

תָּנָא: לֹא לְחִנָּם הָלַךְ פִּינְחָס לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא לִיפְרַע דִּין אֲבִי אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם וְגוֹ'". לְמֵימְרָא דְּפִינְחָס מִיּוֹסֵף אָתֵי? וְהָא כְּתִיב: "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח

לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה". מַאי לָאו, דְּאָתֵי מִיתְרוֹ שֶׁפִּיטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה? לָא, מִיּוֹסֵף שֶׁפִּיטְפֵּט בְּיִצְרוֹ.

וַהֲלֹא שְׁבָטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ: רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה, בֵּן שֶׁפִּיטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה, יַהֲרוֹג נָשִׂיא מִיִּשְׂרָאֵל! אֶלָּא: אִי אֲבוּהּ דְּאִימֵּיהּ מִיּוֹסֵף — אִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ מִיִּתְרוֹ, וְאִי אִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ מִיּוֹסֵף — אֲבוּהּ דְּאִימֵּיהּ מִיִּתְרוֹ. דַּיְקָא נָמֵי, דִּכְתִיב: "מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל", תְּרֵי מַשְׁמַע. שְׁמַע מִינַּהּ.

מַתְנִי' "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְגוֹ'". אֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית הַתֶּבֶן, בֵּית הַבָּקָר, בֵּית הָעֲצִים, בֵּית הָאוֹצָרוֹת. אֶחָד הַבּוֹנֶה, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ מַתָּנָה.

"וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ וְגוֹ'" — אֶחָד הַנּוֹטֵעַ כֶּרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹטֵעַ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל, וַאֲפִילּוּ מֵחֲמִשָּׁה הַמִּינִין. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ מַתָּנָה.

"וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְגוֹ'", אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה. אֲפִילּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, וַאֲפִילּוּ שָׁמַע שֶׁמֵּת אָחִיו בַּמִּלְחָמָה — חוֹזֵר וּבָא לוֹ. כָּל אֵלּוּ וְאֵלּוּ שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי כֹהֵן מַעֲרֵכִי מִלְחָמָה, וְחוֹזְרִין. וּמְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים.

וְאֵלּוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר, אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת, הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָ[ה] אִילָנֵי מַאֲכָל וַחֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק, הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין — לֹא הָיָה חוֹזֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַבּוֹנֶה בֵּית עַל מְכוֹנוֹ — לֹא הָיָה חוֹזֵר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבֵינִים בַּשָּׁרוֹן — לֹא הָיָה חוֹזֵר.

אֵלּוּ שֶׁאֵין זָזִין מִמְּקוֹמָן: בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ, נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ, הַנּוֹשֵׂא אֶת אֲרוּסָתוֹ, הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת". "לְבֵיתוֹ" — זֶה בֵּיתוֹ, "יִהְיֶה" — זֶה כַּרְמוֹ, "וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ" — זוֹ אִשְׁתּוֹ, "אֲשֶׁר לָקָח" — לְהָבִיא אֶת יְבִמְתּוֹ. אֵין מַסְפִּיקִין לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן, וְאֵין מְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים.

גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנָן: "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים", יָכוֹל דְּבָרִים שֶׁל עַצְמָן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים" — הֲרֵי דְּבָרִים שֶׁל עַצְמָן אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים" — בְּדִבְרֵי מְשׁוּחַ מִלְחָמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא כֵּיצַד? — כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ.

תָּנֵי חֲדָא: כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ, וְתַנְיָא אִידָךְ: כֹּהֵן מְדַבֵּר וְכֹהֵן מַשְׁמִיעַ, וְתַנְיָא אִידָךְ: שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. אָמַר אַבָּיֵי: הָא כֵּיצַד? מ"וְנִגַּשׁ" וְעַד "וְדִבְּרוּ" — כֹּהֵן מְדַבֵּר

וְכֹהֵן מַשְׁמִיעַ, מִ"וְדִבְּרוּ" עַד "וְיִסְפּוּ" — כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ, מִ"וְיִסְפּוּ" וְאֵילָךְ — שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ.

"מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ כּוּ'". תָּנוּ רַבָּנָן: "אֲשֶׁר בָּנָה", אֵין לִי אֶלָּא אֲשֶׁר בָּנָה. לָקַח וְיָרַשׁ וְנִיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מִנַּיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה".

"בַּיִת", אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת. מִנַּיִן לְרַבּוֹת בֵּית הַתֶּבֶן, וּבֵית הַבָּקָר, וּבֵית הָעֲצִים, וּבֵית הָאוֹצָרוֹת — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּנָה", מִכָּל מָקוֹם. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיִת", מָה בַּיִת הָרָאוּי לְדִירָה — אַף כֹּל הָרָאוּי לְדִירָה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: "בַּיִת" כְּמַשְׁמָעוֹ. "לֹא חָנַךְ", "וְלֹא חֲנָכוֹ" — פָּרַט לְגָזְלָן. לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָא אָמַר: "וְרַךְ הַלֵּבָב", זֶה הַמִּתְיָירֵא

דף מג:

מֵעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדוֹ!

אָפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כְּגוֹן דַּעֲבַד תְּשׁוּבָה וִיהַב דְּמֵי. אִי הָכִי, הָוֶה לֵיהּ לוֹקֵחַ וְלֶיהְדַּר! כֵּיוָן דְּמַעִיקְּרָא בְּתוֹרַת גְּזֵילָה אֲתָא לִידֵיהּ — לָא.

"וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם כּוּ'". תָּנוּ רַבָּנָן: "אֲשֶׁר נָטַע" — אֵין לִי אֶלָּא נָטַע. לָקַח וְיָרַשׁ וְנִיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, מִנַּיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע".

"כֶּרֶם" — אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל וַאֲפִילּוּ מִשְׁאָר מִינִין — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר נָטַע". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל וַחֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֶּרֶם".

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: "כֶּרֶם" כְּמַשְׁמָעוֹ. "לֹא חִלְּלוֹ", "וְלֹא חִלְּלוֹ" — פָּרַט לְמַבְרִיךְ וּלְמַרְכִּיב. וְהָא אֲנַן תְּנַן: אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב! אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּהַרְכָּבַת אִיסּוּר, כָּאן בְּהַרְכָּבַת הֶיתֵּר.

הַאי הַרְכָּבַת הֶיתֵּר הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא יַלְדָּה בְּיַלְדָּה — תִּיפּוֹק לֵיהּ דְּבָעֵי מֶיהְדַּר מִשּׁוּם יַלְדָּה רִאשׁוֹנָה! אֶלָּא יַלְדָּה בִּזְקֵינָה. וְהָאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: יַלְדָּה שֶׁסִּיבְּכָה בִּזְקֵינָה, בָּטְלָה יַלְדָּה בִּזְקֵינָה, וְאֵין בָּהּ דִּין עָרְלָה!

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לְעוֹלָם יַלְדָּה בְּיַלְדָּה, וּכְגוֹן דִּנְטַע לְהָךְ קַמַּיְיתָא לִסְיָיג וּלְקוֹרוֹת. דִּתְנַן: הַנּוֹטֵעַ לִסְיָיג וּלְקוֹרוֹת — פָּטוּר מִן הָעָרְלָה.

וּמַאי שְׁנָא יַלְדָּה בִּזְקֵינָה דְּבָטְלָה, וּמַאי שְׁנָא יַלְדָּה בְּיַלְדָּה דְּלָא בָּטְלָה?

הָתָם אִי מִיתְּלִיךְ עָלַהּ — לָאו בַּת מֶיהְדַּר הִיא, הָכָא אִי מִיתְּלִיךְ עָלַהּ — בַּת מֶיהְדַּר הִיא [דְּהָא מַעִיקָּרָא לְפֵירֵי קָיְימָא]. מִידֵּי דְּהָוֶה אַעֲלוּ מֵאֵילֵיהֶן, דִּתְנַן: עָלוּ מֵאֵילֵיהֶן — חַיָּיבִין בְּעָרְלָה.

וְלוֹקְמַהּ בְּכֶרֶם שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין, דְּהַאי הָדַר אַדִּידֵיהּ וְהַאי הָדַר אַדִּידֵיהּ? אָמַר רַב פָּפָּא, זֹאת אוֹמֶרֶת: כֶּרֶם שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין — אֵין חוֹזְרִין עָלָיו מֵעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה.

וּמַאי שְׁנָא מֵחֲמִשָּׁה אַחִין וּמֵת אֶחָד מֵהֶן בַּמִּלְחָמָה, דְּכוּלָּן חוֹזְרִין? הָתָם — כָּל חַד וְחַד קָרֵינָא בֵּיהּ "אִשְׁתּוֹ", הָכָא — כָּל חַד וְחַד לָא קָרֵינָא בַּיהּ "כַּרְמוֹ".

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּמַבְרִיךְ אִילָן בְּיָרָק, וְהַאי תַּנָּא הוּא דְּתַנְיָא: הַמַּבְרִיךְ אִילָן בְּיָרָק, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גַּמְדָּא אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָא מַנִּי — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא. לָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הָתָם "כֶּרֶם" כְּמַשְׁמָעוֹ? הָכָא נָמֵי "נָטַע" כְּמַשְׁמָעוֹ: נוֹטֵעַ אִין, מַבְרִיךְ וּמַרְכִּיב לָא.

כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: יַלְדָּה פְּחוּתָה מִטָּפַח — חַיֶּיבֶת בְּעָרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ, דְּמִתְחַזְיָא כִּבְנַת שַׁתָּא. וְהֲנֵי מִילֵּי שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב. אֲבָל כּוּלֵּיהּ כֶּרֶם — קָלָא אִית לֵיהּ.

כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: מֵת תּוֹפֵס אַרְבַּע אַמּוֹת לִקְרִיאַת שְׁמַע, דִּכְתִיב: "לֹעֵג לָרֹשׁ חֶרֶף עֹשֵׂהוּ".

אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: חוּרְגְּתָא הַגְּדִילָה בֵּין הָאַחִין — אֲסוּרָה לְיָנְשָׁא לָאַחִין, דְּמִתְחַזְיָא כִּי אֶחָתַיְיהוּ. וְלָא הִיא, קָלָא אִית לַיהּ לְמִילְתָא.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה שֶׁעֲשָׂאָן בְּגוֹרֶן — הוּקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר. אָמַר עוּלָּא: לָא אֲמַרַן אֶלָּא בַּשָּׂדֶה, אֲבָל בָּעִיר — קָלָא אִית לֵיהּ לְמִילְתָא.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: יַלְדָּה הַפְּחוּתָה מִטָּפַח — אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת אֶת הַזְּרָעִים. וְהֲנֵי מִילֵּי שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב, אֲבָל (כולי) [כּוּלֵּיהּ] כֶּרֶם — מְקַדֵּישׁ.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב:

דף מד.

מֵת תּוֹפֵס אַרְבַּע אַמּוֹת לְטוּמְאָה. וְתַנָּא תּוּנָא: חֲצַר הַקֶּבֶר, הָעוֹמֶד בְּתוֹכָהּ — טָהוֹר, וְהוּא שֶׁיְּהוּ בָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַרְבָּעָה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — שֶׁפְּתוּחָה מִלְּמַעְלָה, אֲבָל פְּתוּחָה מִן הַצַּד — דִּבְרֵי הַכֹּל אַרְבַּע אַמּוֹת.

כְּלַפֵּי לְיֵיא?! אַדְרַבָּה: מִן הַצַּד — מְיִדְּרִיד וְנָפֵיק, מִלְּמַעְלָה — אִי אֶפְשָׁר דְּלָא מַאֲהִיל. אֶלָּא: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁפְּתוּחָה מִן הַצַּד, אֲבָל פְּתוּחָה מִלְּמַעְלָה, אַרְבַּע אַמּוֹת. וְהֲנֵי מִילֵּי, חֲצַר הַקֶּבֶר דִּמְסַיְּימָא מְחִיצָתָהּ, אֲבָל מֵת בְּעָלְמָא — תָּפֵיס.

"מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה כּוּ'", תָּנוּ רַבָּנַן: "אֲשֶׁר אֵרַס", אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה, וְאֶחָד שׁוֹמֶרֶת יָבָם. וַאֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה אַחִין, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בַּמִּלְחָמָה — כּוּלָּן חוֹזְרִין. "לֹא לָקַח", "וְלֹא לְקָחָהּ" — פָּרַט לְאַלְמָנָה לַכֹּהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, בַּת יִשְׂרְאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין.

לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הָא אָמַר "הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב" — זֶה הַמִּתְיָירֵא מֵעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדוֹ?

אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כִּדְרַבָּה. דְּאָמַר רַבָּה: לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּבְעוֹל, מָה טַעַם: "לֹא יִקַּח" מְשׁוּם "לֹא יְחַלֵּל" — מְשׁוּם הָכִי אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּבְעוֹל.

תָּנוּ רַבָּנַן: "אֲשֶׁר בָּנָה", "אֲשֶׁר נָטַע", "אֲשֶׁר אֵרַשׂ", לִימְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ: שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת, וְיִטַּע כֶּרֶם, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לְךָ אַחַר וּבְנִיתָ בֵיתֶךָ". "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ" — זֶה בַּיִת, "וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לְךָ" — זֶה כֶּרֶם, "אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ" — זוֹ אִשָּׁה.

דָּבָר אַחֵר: "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ" — זֶה מִקְרָא, "וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לְךָ" — זֶה מִשְׁנָה, "אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ" — זֶה גְּמָרָא. דָּבָר אַחֵר: "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ" — זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה, "וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לְךָ" — זֶה גְּמָרָא, "אַחַר וּבָנִית בֵּיתֶךָ" — אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ" — זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה וּגְמָרָא, "וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לְךָ" — אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים, "אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ" — דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר.

וְאֵלּוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר כּוּ'. תָּנָא: אִם הוֹסִיף בּוֹ דִּימוֹס אֶחָד — חוֹזֵר. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבֵנִים בַּשָּׂרוֹן — לֹא הָיָה חוֹזֵר. תָּנָא: מִפְּנֵי שֶׁמְּחַדְּשִׁין אוֹתוֹ פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ.

וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָזִין מִמְּקוֹמָן: בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וַחֲנָכוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: "אִשָּׁה חֲדָשָׁה" — אֵין לִי אֶלָּא אִשָּׁה חֲדָשָׁה, אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה מִנַּיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִשָּׁה" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשָּׁה חֲדָשָׁה"? מִי שֶׁחֲדָשָׁה לוֹ, יָצָא מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁאֵין חֲדָשָׁה לוֹ.

תָּנוּ רַבָּנַן: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא". יָכוֹל בַּצָּבָא הוּא דְּלֹא יֵצֵא, אֲבָל יַסְפִּיק מַיִם וּמָזוֹן וְיִתַּקֵּן הַדְּרָכִים — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הַבּוֹנֶה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ, נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ, אֵרַס אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ — תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָלָיו" — עָלָיו אִי אַתָּה מַעֲבִיר, אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים. וּמֵאַחַר דִּכְתַב "לֹא יַעֲבֹר", "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" לְמָה לִי? לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין.

מַתְנִי' "וְיִסְפּוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְגוֹ'", רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב" — כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי

אוֹמֵר: ״הַיֵּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב״ — זֶהוּ הַמִּתְיָירֵא מִן הָעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, לְפִיכָךְ תָּלְתָה לוֹ הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֵלּוּ, שֶׁיַּחְזוֹר בִּגְלָלָן.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין — הֲרֵי הוּא הַיֵּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב.

״וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם״. וּבַעֲקִיבוֹ שֶׁל עָם מַעֲמִידִין זְקִיפִין לִפְנֵיהֶם, וַאֲחֹרִים מֵאֲחוֹרֵיהֶם, וְכַשִּׁילִין שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמְבַקֵּשׁ לַחְזוֹר — הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו.

דף מד:

שֶׁתְּחִילַּת נִיסָּה נְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְגַם מַגֵּפָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בָּעָם״, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וַיָּנָסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים וְגוֹ׳״.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — בְּמִלְחֲמוֹת הָרְשׁוּת, אֲבָל בְּמִלְחֲמוֹת מִצְוָה — הַכֹּל יוֹצְאִין, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — בְּמִלְחֲמוֹת מִצְוָה, אֲבָל בְּמִלְחֲמוֹת חוֹבָה — הַכֹּל יוֹצְאִין, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ.

גְּמָ׳ מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עֲבֵירָה דְּרַבָּנַן.

כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: שָׁח בֵּין תְּפִילָּה לִתְפִילָּה — עֲבֵירָה הִיא בְּיָדוֹ, וְחוֹזֵר עָלֶיהָ מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה. כְּמַאן — כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי.

מַאן תְּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: שָׁמַע קוֹל קְרָנוֹת וְהִרְתִּיעַ, הַגָּפַת תְּרִיסִין וְהִרְתִּיעַ, צְחָצוּחַ חֲרָבוֹת וּמַיִם שׁוֹתְתִין לוֹ עַל בִּרְכָּיו — חוֹזֵר. כְּמַאן — לֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְלָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי?

בְּהָא אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מוֹדֶה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב: ״וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ״.

״וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים כּוּ׳״. הַאי מִפְּנֵי שֶׁתְּחִילַּת נִיסָּה נְפִילָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִילַּת נְפִילָה נִיסָּה מִבְּעֵי לֵיהּ! אֵימָא מִפְּנֵי שֶׁתְּחִילַּת נְפִילָה נִיסָּה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמִלְחֲמוֹת הָרְשׁוּת כּוּ׳, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רְשׁוּת דְּרַבָּנַן זוֹ הִיא מִצְוָה דְּרַבִּי יְהוּדָה, מִצְוָה דְּרַבָּנַן זוֹ הִיא חוֹבָה דְּרַבִּי יְהוּדָה.

אָמַר רָבָא: מִלְחֲמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לְכֻבֵּשׁ — דִּבְרֵי הַכֹּל חוֹבָה, מִלְחֲמוֹת בֵּית דָּוִד לְרָוְוחָה — דִּבְרֵי הַכֹּל רְשׁוּת. כִּי פְּלִיגִי לְמַעוֹטֵי נָכְרִים דְּלָא לַיְתֵי עֲלַיְיהוּ. מָר קָרֵי לַהּ מִצְוָה וּמָר קָרֵי רְשׁוּת. נָפְקָא מִינַּהּ לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה שֶׁפָּטוּר מִן הַמִּצְוָה.

הֲדַרַן עֲלָךְ מְשׁוּחַ מִלְחָמָה

עֶגְלָה עֲרוּפָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה ... וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ". שְׁלֹשָׁה מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ יוֹצְאִין, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "זְקֵנֶיךָ" — שְׁנַיִם, "וְשֹׁפְטֶיךָ" — שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד.

נִמְצָא טָמוּן בַּגַּל אוֹ תָּלוּי בְּאִילָן אוֹ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּאֲדָמָה" — וְלֹא טָמוּן בַּגַּל, "נֹפֵל" — וְלֹא תָּלוּי בָּאִילָן, "בַּשָּׂדֶה" — וְלֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם.

נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר אוֹ לְעִיר שֶׁרוּבָּהּ נָכְרִים אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין.

גְּמָ' מַאי קָאָמַר? אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, הָכִי קָאָמַר: שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנוּ וְאָמְרוּ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ וְגוֹ'", מָה עֲנִיָּיה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ — אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

וְסֵדֶר עֶגְלָה עֲרוּפָה כֵּיצַד — "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה ... וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ" — שְׁלֹשָׁה מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ יוֹצְאִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר חֲמִשָּׁה וְכוּ'.

תָּנוּ רַבָּנָן: "וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ". "זְקֵנֶיךָ" — שְׁנַיִם, "וְשֹׁפְטֶיךָ" — שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "זְקֵנֶיךָ" — שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שִׁלְשָׁה.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נָמֵי, הָא כְּתִיב "וְשֹׁפְטֶיךָ"! הָהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִיוְּחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ. וְרַבִּי יְהוּדָה: מִ"זְקֵנֶי" "זְקֵנֶיךָ" נָפְקָא.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן: אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "זְקֵנֵי" — הֲוָה אָמֵינָא אֲפִילּוּ זְקֵנֵי הַשּׁוּק, כְּתַב רַחֲמָנָא "זְקֵנֶיךָ". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "זְקֵנֶיךָ" — הֲוָה אָמֵינָא אֲפִילּוּ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא "וְשֹׁפְטֶיךָ" — לְמִיוְּחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ.

וְרַבִּי יְהוּדָה גְּמַר "זְקֵנֵי" "זְקֵנֵי" מִ"זְקֵנֵי הָעֵדָה": מָה לְהַלָּן מִיוְּחָדִין שֶׁבָּעֵדָה — אַף כָּאן מִיוְּחָדִין שֶׁבָּעֵדָה.

אִי גָּמַר, לִגְמְרַהּ לְכוּלַּהּ מִילְּתָא מֵהָתָם, "זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ" לְמָה לִי? אֶלָּא, וָיו "וְשֹׁפְטֶיךָ" לְמַעְנְיָנָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן —

דף מה.

וָיו לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. (מַאי קָאָמַר רַחֲמָנָא — הַמִּיוְּחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ.) אֶלָּא מֵעַתָּה: "וְיָצְאוּ" — שְׁנַיִם, "וּמָדְדוּ" — שְׁנַיִם, לְרַבִּי יְהוּדָה הֲרֵי כָּאן תִּשְׁעָה, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲרֵי כָּאן שִׁבְעָה!

הַהוּא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְיָצְאוּ" — הֵן וְלֹא שְׁלוּחֵיהֶן, "וּמָדְדוּ" — שֶׁאֲפִילּוּ נִמְצָא בַּעֲלִיל לָעִיר הָיוּ מוֹדְדִין, שֶׁמְּצָוָה לַעֲסוֹק בְּמִדִּידָה.

מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: "זְקֵנֶיךָ" — זוֹ סַנְהֶדְרִין, "שֹׁפְטֶיךָ" — זֶה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל. מֶלֶךְ — דִּכְתִיב: "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ", כֹּהֵן גָּדוֹל — דִּכְתִיב: "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ'".

אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל הוּא דִּפְלִיג, אֲבָל בְּסַנְהֶדְרִי, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה אִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, אוֹ דִלְמָא בְּסַנְהֶדְרִי נָמֵי פְּלִיג, עַד דְּאֵיכָּא כּוֹלָּהּ סַנְהֶדְרִי?

אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע: מְצָאָן זָקֵן מַמְרֵא אַבֵּי פַּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, יָכוֹל תְּהֵא הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם", מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם.

דְּנָפוּק כַּמָּה? אִילֵימָא דְּנָפוּק מִקְצָתָן, דִּלְמָא הָנָךְ דְּאֵיכָּא גַּוּאֵי כְּווֹתֵיהּ סְבִירָא לְהוּ! אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּנָפוּק כּוּלְּהוּ.

וּלְמַאי? אִי לְדַבֵּר הָרְשׁוּת — מִי מָצוּ נָפְקִי? וְהָכְתִיב: "שְׁרֵרְךָ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג", שֶׁאִם נִצְרַךְ אֶחָד מֵהֶם לָצֵאת, אִם יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרִי קְטַנָּה — יוֹצֵא, וְאִם לָאו — אֵינוֹ יוֹצֵא.

אֶלָּא פְּשִׁיטָא לְדַבֵּר מִצְוָה. לְמַאי? לָאו לְמִדִּידַת עֶגְלָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא? אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: לָא, דִּלְמָא לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת. כְּדִתְנַן: אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף: מְצָאָן אַבֵּית פַּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ לְמִדִּידַת עֶגְלָה אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, יָכוֹל תְּהֵא הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ", מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם.

נִמְצָא טָמוּן בַּגַּל אוֹ תָּלוּי בָּאִילָן. לֵימָא מַתְנִיתִין רַבִּי יְהוּדָה הִיא וְלָא רַבָּנַן. דְּתַנְיָא: "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה" — פָּרַט לְטָמוּן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "בַּשָּׂדֶה" — לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן.

אָמַר רַב: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, הָכָא מֵעִנְיְינֵיהּ דִּקְרָא, הָתָם מֵעִנְיְינֵיהּ דִּקְרָא.

דִּכְתִיב: "כִּי יִמָּצֵא חָלָל" — הֵיכָא דְּמִשְׁתְּכַח, "בָּאֲדָמָה" — פָּרַט לְטָמוּן. וְהָתָם מֵעִנְיְינֵיהּ דִּקְרָא — דִּכְתִיב: "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר". שִׁכְחָה דּוּמְיָא דְּקָצִיר: מָה קָצִיר בְּגָלוּי — אַף שִׁכְחָה בְּגָלוּי, כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּשָּׂדֶה" — לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן.

לְרַבִּי יְהוּדָה נָמֵי, תִּיפּוֹק לֵיהּ מִשִּׁכְחָה דּוּמְיָא דְּקָצִיר! אִין הָכִי נָמֵי.

וְאֶלָּא ״בַּשָּׂדֶה״, לָמָּה לִי? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת שִׂכְחַת קָמָה. וְרַבָּנַן שִׂכְחַת קָמָה מְנָא לְהוּ? נָפְקָא לְהוּ מִ״כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ״.

וְרַבִּי יְהוּדָה מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: פְּרָט לְשֻׁצָּפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ. וְרַבָּנַן: מִ״בַּשָּׂדֶה״ ״בְּשָׂדֶךָ״. וְרַבִּי יְהוּדָה: ״בַּשָּׂדֶה״ ״בְּשָׂדֶךָ״ לָא מַשְׁמַע לֵיהּ.

בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: צָפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, מַהוּ? אֲוִיר שָׂדֶה כְּשָׂדֶה דָּמֵי, אוֹ לָאו כְּשָׂדֶה דָּמֵי? אָמַר לֵיהּ רַב כָּהֲנָא לְרַב פַּפַּי, וְאָמְרִי לָהּ רַב כָּהֲנָא לְרַב זְבִיד: תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר: פְּרָט לְשֻׁצָּפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ — אִין, לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ — לָא.

וְלִיטַעְמֵיךְ: לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ, צָפוּ — אִין, מוּנָּחִין — לָא? וְהָא בָּעֵינַן ״בְּשָׂדֶךָ״, וְלֵיכָּא!

אֶלָּא: לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ, וַאֲפִילּוּ מוּנָּחִין. וְהַאי דְּקָאָמַר צָפוּ, דְּלָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ אֶלָּא בְּצָפוּ.

תָּא שְׁמַע: עוֹמֶר שֶׁהֶחְזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר, וְהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ, וּשְׁכָחוֹ — הַתַּחְתּוֹן שִׁכְחָה, וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ שִׁכְחָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: שְׁנֵיהֶם אֵינָן שִׁכְחָה, הַתַּחְתּוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמוּן, וְהָעֶלְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּתַחְתּוֹן, אֲבָל בְּעֶלְיוֹן — דִּבְרֵי הַכֹּל לָא הָוֵאי שִׁכְחָה!

שָׁאנֵי הָתָם, כֵּיוָן דְּאַחֲזִיק בֵּיהּ זָכָה בֵּיהּ. אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ? אֲפִילּוּ בַּשָּׂדֶה נָמֵי! אִין הָכִי נָמֵי, וְהַאי דְּקָתָנֵי ״עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ״, מִשּׁוּם תַּחְתּוֹן.

וְהָא ״מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף״ קָאָמַר! אֵימָא: ״מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּצָף״.

אָמַר אַבָּיֵי: הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בְּשׁוּקֵי טְבֶרְיָא. אֲמַר לֵיהּ הָהוּא מִדְּרַבָּנַן לְאַבָּיֵי: שְׁנֵי חֲלָלִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה, מֵהֵיכָן הוּא מוֹדֶד?

מִין בְּמִינוֹ הֲוֵי טָמוּן, וּמִין בְּמִינוֹ לָא הֲוֵי צָף, וּמֵעֶלְיוֹן מוֹדֶד. אוֹ דִלְמָא: מִין בְּמִינוֹ הֲוֵי צָף, וּמִין בְּמִינוֹ לָא הֲוֵי טָמוּן, וּמִתַּחְתּוֹן מוֹדֶד.

אוֹ דִלְמָא: מִין בְּמִינוֹ הֲוֵי טָמוּן, וּמִין בְּמִינוֹ הֲוֵי צָף, וְלֹא מִתַּחְתּוֹן מוֹדֶד וְלֹא מֵעֶלְיוֹן מוֹדֶד? אָמַר לֵיהּ:

דף מה:

תְּנִיתוּהָ: עוֹמֶר שֶׁהֶחְזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר, וְהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ וּשְׁכָחוֹ — הַתַּחְתּוֹן שִׁכְחָה וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ שִׁכְחָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: שְׁנֵיהֶן אֵינָן שִׁכְחָה, הַתַּחְתּוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמוּן, וְהָעֶלְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף. סַבְרוּהָ דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לְהוּ, דְּאָמַר: ״בַּשָּׂדֶה״ — פְּרָט לְטָמוּן.

מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: מִין בְּמִינוֹ הֲוֵי טָמוּן, וּמָר סָבַר: לָא הֲוֵי טָמוּן.

לָא, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לְהוּ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן, וְהָכָא בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבָּנַן כְּרַבָּנַן. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.

אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ? אֲפִילּוּ בָּעָפָר וּבְצְרוֹר נָמֵי! אִין הָכִי נָמֵי, וּלְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: אֲפִילּוּ מִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן.

תָּנוּ רַבָּנַן: ״חָלָל״ — וְלֹא חָנוּק, ״חָלָל״ — וְלֹא מְפֹרְפֶּר, ״בָּאֲדָמָה״ — וְלֹא טָמוּן בַּגַּל, ״נֹפֵל״ — וְלֹא תָּלוּי בָּאִילָן, ״בַּשָּׂדֶה״ — וְלֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּכוּלָּן, אִם הָיָה חָלָל — עוֹרְפִין.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֶלְעָזָר, אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאִם הָיָה חָנוּק וּמוּטָל בָּאַשְׁפָּה שֶׁאֵין עוֹרְפִין? אָלְמָא: ״חָלָל״ — וְלֹא חָנוּק. הָכָא נָמֵי: ״בָּאֲדָמָה״ — וְלֹא טָמוּן בַּגַּל, ״נֹפֵל״ — וְלֹא תָּלוּי בָּאִילָן, ״בַּשָּׂדֶה״ — וְלֹא צָף עַל גַּבֵּי מַיִם. וְרַבִּי אֶלְעָזָר: ״חָלָל״ יַתִּירָא כְּתִיב.

נִמְצָא סָמוּךְ לַסְּפָר אוֹ לְעִיר שֶׁרוּבָּהּ נָכְרִים כּוּ'. דִּכְתִיב: ״כִּי יִמָּצֵא״ — פָּרָט לְמָצוּי.

אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין. דְּבָעֵינָא ״זִקְנֵי הָעִיר״, וְלֵיכָּא. אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר כּוּ'.

פְּשִׁיטָא! כֵּיוָן דְּתָנָא לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין, אֲנָא יָדַעְנָא דְּאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין!

הָא קָא מַשְׁמַע לַן כִּדְתַנְיָא: מִנַּיִן שֶׁאִם נִמְצָא סָמוּךְ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ וּמוֹדְדִין לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין — תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא״ — מִכָּל מָקוֹם.

מַתְנִי' נִמְצָא מְכֻוָּון בֵּין שְׁתֵּי עֲיָירוֹת — שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה. נִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְגוּפוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר — מוֹלִיכִין הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ. מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִטִּיבּוּרוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מֵחוֹטְמוֹ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל, מִצַּוָּארוֹ.

גְּמָ' מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר — קְסָבַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וּ״קְרוֹבָה״, וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת.

וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה — דְּאָמַר קְרָא ״לְרִשְׁתָּהּ״, וְקָסָבַר: יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים.

נִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם כּוּ'. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אִילֵּימָא לְעִנְיַן מְדִידָה קָמִיפַּלְגִי, הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא ״מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין״, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לָא בְּמִדִּידָה עָסְקִינַן! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּמֵת מִצְוָה קָנָה מְקוֹמוֹ קָמִיפַּלְגִי,

וְהָכִי קָאָמַר: לְקוֹבְרוֹ קָנָה מְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דְּנִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְגוּפוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר — מוֹלִיכִין הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ. בְּמַאי

קָמִיפַּלְגִי — מָר סָבַר: גּוּפֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ נָפֵיל, רֵישָׁא דְּנָאֲדֵי וְנָפֵיל, וּמָר סָבַר: רֵישָׁא הֵיכָא דְּנָפֵיל נָפֵיל, גּוּפָא הוּא דְּרָהֲיט אָזֵיל.

מַאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: עִיקַּר חִיּוּתָא בְּאַפֵּיהּ, וּמָר סָבַר: עִיקַּר חִיּוּתָא בְּטִיבּוּרֵיהּ.

לֵימָא כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי: מֵהֵיכָן הַוָּלָד נוֹצָר — מֵרֹאשׁוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ”מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי“, וְאוֹמֵר: ”גָּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וְגוֹ׳“. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מִטִּיבּוּרוֹ, וּמְשַׁלֵּחַ שָׂרְשׁוֹ אֵילָךְ.

אֲפִילּוּ תֵּימָא אַבָּא שָׁאוּל, עַד כָּאן לָא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל אֶלָּא לְעִנְיַן יְצִירָה, דְּכִי מִיתְצַר וְלָד מִמְּצִיעָתֵיהּ מִיתְצַר, אֲבָל לְעִנְיַן חִיּוּתָא — דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּאַפֵּיהּ הוּא, דִּכְתִיב: ”כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו וְגוֹ׳“.

רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל — מִצַּוָּארוֹ. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב? כְּדִכְתִיב: ”לָתֵת אוֹתָךְ אֶל צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים“.

מַתְנִי׳ נִפְטְרוּ זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם וְהָלְכוּ לָהֶן. זְקֵנֵי אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעוֹל, וְאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ, וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ לְנַחַל אֵיתָן. ”אֵיתָן“ כְּמַשְׁמָעוֹ: קָשֶׁה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֵיתָן — כָּשֵׁר. וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִּיץ מֵאֲחוֹרֶיהָ. וּמְקוֹמָהּ אָסוּר מִלְּזָרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד, וּמוּתָּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים.

זְקֵנֵי אוֹתָהּ הָעִיר רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן בַּמַּיִם בְּמָקוֹם עֲרִיפָה שֶׁל עֶגְלָה, וְאוֹמְרִים ”יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ“. וְכִי עַל דַּעְתֵּינוּ עָלְתָה שֶׁזְּקֵנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵן? אֶלָּא שֶׁלֹּא בָּא עַל יָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ (בְּלֹא מָזוֹן), וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ (בְּלֹא לְוָיָיה).

דף מו.

וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: ”כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה׳ וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל“. לֹא הָיוּ צְרִיכִין לוֹמַר ”וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם“, אֶלָּא רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן: אֵימָתַי שְׁתַּעֲשׂוּ כָּכָה — הַדָּם מִתְכַּפֵּר לָהֶם.

גְּמָ׳ וְיהֵא מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה פָּרָה שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ, מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, עֶגְלָה שֶׁשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ — אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ! שְׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא: ”אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם“ — בָּהּ מוּם פּוֹסֵל, וְאֵין מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה.

אֶלָּא מֵעַתָּה לֹא יְהוּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ.

אַלְמָה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הִנִּיחַ עָלֶיהָ עוּדָּה שֶׁל שַׁקִּין — פְּסוּלָה, וּבְעֶגְלָה עַד שֶׁתִּתְמַשֵּׁךְ! שְׁאנֵי פָּרָה, דְּיָלְפִינַן ”עֹל“ ”עֹל“ מֵעֶגְלָה.

עֶגְלָה נָמֵי תֵּיתֵי ”עֹל“ ”עֹל“ מִפָּרָה! הָא מַיְּעֵט רַחֲמָנָא ”בָּהּ“.

בְּעֶגְלָה נָמֵי כְּתִיב "בָּהּ"! הָהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי קֳדָשִׁים, דְּלָא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא לֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מֵעֶגְלָה: וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ — עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ, קֳדָשִׁים שֶׁמּוּם פּוֹסֵל(ת) בָּהֶן — אֵינוֹ דִּין שֶׁעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן?

אֵיכָא לְמֵיפְרַךְ: מָה לְעֶגְלָה שֶׁכֵּן שָׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ! אַטּוּ קֳדָשִׁים מִי לֵיכָּא דְּפָסְלִי בְּהוּ שָׁנִים? כִּי אֵיצְטְרִיךְ קְרָא לְהָנָךְ קֳדָשִׁים דְּפָסְלִי בְּהוּ שָׁנִים.

וְקֳדָשִׁים דְּלָא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא: "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'", אֵלֶּה אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קֳדָשִׁים שֶׁנֶּעֶבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה! אֵיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת הֶיתֵּר, אֲבָל עֲבוֹדַת אִיסּוּר אֵימָא לִיתַּסְרוּ, צְרִיכָא.

וְהָא נָמֵי מֵהָכָא נָפְקָא — "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה", אֵלֶּה אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קֳדָשִׁים שֶׁנֶּעֶבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה!

אֵיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּעָבַד בָּהֶן כְּשֵׁהֵן חוּלִּין, אֲבָל עָבַד בָּהֶן כְּשֵׁהֵן קֳדָשִׁים — אֵימָא לִיתַּסְרוּ, צְרִיכָא.

גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הִנִּיחַ עָלָיו עוּדָּה שֶׁל שַׁקִּין פְּסוּלָה, וּבְעֶגְלָה עַד שֶׁתִּמָּשׁוֹךְ.

מֵיתִיבִי: "עֹל", אֵין לִי אֶלָּא עוֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מְנַיִן? אָמַרְתָּ, קַל וָחוֹמֶר: וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, פָּרָה שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ — אֵינוֹ דִּין שֶׁשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלִין בָּהּ?

וְאִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר: נֶאֱמַר כָּאן "עֹל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֹל". מָה לְהַלָּן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ — אַף כָּאן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת.

מַאי "אִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר"? וְכִי תֵּימָא, אֵיכָא לְמֵיפְרַךְ: מָה לְעֶגְלָה שֶׁכֵּן שָׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ. אִי נָמֵי: קֳדָשִׁים יוֹכִיחוּ, שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, וְאֵין עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן.

נֶאֱמַר כָּאן "עֹל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֹל", מָה לְהַלָּן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת — אַף כָּאן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת. וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָה: מָה לְהַלָּן עַד שֶׁתִּמָּשׁוֹךְ, אַף כָּאן עַד שֶׁתִּמָּשׁוֹךְ!

תַּנְאֵי הִיא, דְּאִיכָּא דְּמַיְּיתֵי לַהּ מֵעֶגְלָה, אִיכָּא דְּמַיְּיתֵי לַהּ מִגּוּפַהּ דְּפָרָה.

דְּתַנְיָא: "עֹל", אֵין לִי אֶלָּא עוֹל. שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מְנַיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹל" — עוֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה.

וְאֵימָא: "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ" — כְּלַל, "עֹל" — פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מָה שֶׁבַּפְּרָט: עוֹל אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא — לָא! "אֲשֶׁר" — רַבּוּיָא הוּא.

וְתַנְיָא נָמֵי גַּבֵּי עֶגְלָה כִּי הַאי גַּוְונָא: ״עֹל״, אֵין לִי אֶלָּא עוֹל. שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן — תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ״ מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״עֹל״ — עוֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה.
וְאֵימָא: ״אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ״ — כָּלַל, ״עֹל״ — פָּרַט. כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מָה שֶׁבַּפְּרָט: עוֹל — אֵין, מִידֵּי אַחֲרִינָא — לָא! ״אֲשֶׁר״ — רַבּוּיָא הוּא.
אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן: מְשִׁיכַת עוֹל בְּכַמָּה? אָמַר לִי: כִּמְלֹא עוֹל. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לְאָרְכּוֹ אוֹ לְרָחְבּוֹ? אֲמַר לְהוּ הַהוּא מֵרַבָּנַן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ: לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: מְשִׁיכַת עוֹל לָרָחְבּוֹ טָפַח.
וְלֵימָא טָפַח? הָא קָא מַשְׁמַע לַן שִׁיעוּרָא דְּעוֹל — טָפַח הָוֵי. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ — לְמִקַּח וּמִמְכָּר.
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבִיא עֶגְלָה בְּנַחַל? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּירוֹת, וְיֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וִיכַפֵּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ[הוּ] לַעֲשׂוֹת פֵּירוֹת. מַאי פֵּירוֹת? אִילֵימָא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה — אֶלָּא מֵעַתָּה אַזְקֵן וְאַסְרִיס הָכִי נָמֵי דְּלָא עָרְפִינַן?! אֶלָּא מִצְוֹת.
וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֶל נַחַל אֵיתָן. ״אֵיתָן״ כְּמַשְׁמָעוֹ, קָשֶׁה. תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא קָשֶׁה — שֶׁנֶּאֱמַר:

דף מו:

״אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ״, וְאוֹמֵר: ״שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה׳ וְהָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ״. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: מִנַּיִן לְ״אֵיתָן״ שֶׁהוּא יָשָׁן — שֶׁנֶּאֱמַר: ״גּוֹי אֵיתָן הוּא, גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא״.
״וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרֶיהָ״. מַאי טַעְמָא — גָּמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מֵחַטַּאת הָעוֹף.
״וּמְקוֹמָהּ, אָסוּר מִלְּזָרוֹעַ וּמִלֵּיעָבֵד״. תָּנוּ רַבָּנַן: ״אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ״ — לְשֶׁעָבַר, דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: לְהַבָּא.
רָבָא אָמַר: לְהַבָּא — דִּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דִּכְתִיב: ״וְלֹא יִזָּרֵעַ״, כִּי פְּלִיגִי לְשֶׁעָבַר. רַבִּי יִאשִׁיָּה סָבַר: מִי כְּתִיב ״וְלֹא יְעוּבַּד״? וְרַבִּי יוֹנָתָן: מִי כְּתִיב ״אֲשֶׁר לֹא נֶעֱבַד״? וְרַבִּי יִאשִׁיָּה: ״אֲשֶׁר״ — לְשֶׁעָבַר מַשְׁמַע, וְרַבִּי יוֹנָתָן: ״אֲשֶׁר״ — רַבּוּיָא הוּא.
וּמוּתָּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים. תָּנוּ רַבָּנַן: ״אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ״ — אֵין לִי אֶלָּא זְרִיעָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ״ — מִכָּל מָקוֹם.
אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְלֹא יִזָּרֵעַ״? לוֹמַר לְךָ: מָה זְרִיעָה מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף כֹּל שֶׁהוּא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע. יָצָא סְרִיקַת פִּשְׁתָּן וְנִיקּוּר אֲבָנִים, שֶׁאֵינָן בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע.

וְאֵימָא: "אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ" — כָּלַל, "וְלֹא יִזְרַע" — פָּרַט. כְּלָל וּפָרַט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מָה שֶׁבַּפָּרָט: זְרִיעָה — אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא — לָא! "אֲשֶׁר" — רִבּוּיָא הוּא.

זִקְנֵי הָעִיר רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הָהִיא הַקְּרֹבִים אֶל הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל". שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֲרוּפָה", וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֲרוּפָה" — עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה.

"וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁבֵּית דִּין שׁוֹפְכִין דָּמִים?! אֶלָּא: לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מָזוֹנוֹת, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה.

תָּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כּוֹפִין לִלְוָיָה, שֶׁשְּׂכַר הַלְוָיָה אֵין לָהּ שִׁיעוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד", וּכְתִיב: "וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר", וּמָה חֶסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ — שֶׁכָּל אוֹתָהּ הָעִיר הָרְגוּ לְפִי חֶרֶב, וְאוֹתוֹ הָאִישׁ וּמִשְׁפַּחְתּוֹ שָׁלְחוּ.

"וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז הוּא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה", תַּנְיָא: הִיא לוּז שֶׁצּוֹבְעִין בָּהּ תְּכֵלֶת, הִיא לוּז שֶׁבָּא סַנְחֵרִיב וְלֹא בִלְבְּלָהּ, נְבוּכַדְנֶצַּר וְלֹא הֶחֱרִיבָהּ, וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲבוֹר בָּהּ. אֶלָּא זְקֵנִים שֶׁבָּהּ, בִּזְמַן שֶׁדַּעְתָּן קָצָה עֲלֵיהֶן יוֹצְאִין חוּץ לַחוֹמָה, וְהֵן מֵתִים.

וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמָה כְּנַעֲנִי זֶה שֶׁלֹּא דִיבֵּר בְּפִיו, וְלֹא הָלַךְ בְּרַגְלָיו — גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, מִי שֶׁעוֹשֶׂה לְוָיָה בְּרַגְלָיו — עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

בַּמָּה הֶרְאָה לָהֶם? חִזְקִיָּה אָמַר: בְּפִיו עִקֵּם לָהֶם, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּאֶצְבָּעוֹ הֶרְאָה לָהֶם. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: בְּשִׁבִּיל שֶׁכִּנַּעֲנִי זֶה הֶרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ לְוָיָה — יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה פְּסִיעוֹת שֶׁלְּוָיָה פִּרְעֹה לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצֵא עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וְגוֹ'", נִשְׁתַּעְבֵּד בְּבָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה — שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵירוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר — אֵינוֹ נִיזּוֹק. רַבִּינָא אַלְוֵיהּ לְרָבָא בַּר יִצְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, מְטָא לִידֵיהּ הֵיזֵיקָא וְאִיתַּצִיל.

תָּנוּ רַבָּנַן: הָרַב לְתַלְמִיד — עַד עִיבּוּרָהּ שֶׁל עִיר, חָבֵר לְחָבֵר — עַד תְּחוּם שַׁבָּת, תַּלְמִיד לָרַב — אֵין לוֹ שִׁיעוּר. וְכַמָּה? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עַד פַּרְסָה. וְלֹא אֲמַרַן אֶלָּא רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוּבְהָק, אֲבָל רַבּוֹ מוּבְהָק — שְׁלֹשָׁה פַּרְסָאוֹת.

רַב כָּהֲנָא אַלְוֵיהּ לְרַב שִׁימִי בַּר אָשֵׁי מִפּוּם נַהֲרָא עַד בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל. כִּי מְטוֹ הָתָם אֲמַר לֵיהּ: וַדַּאי דְּאָמְרִיתוּ הָנֵי צִינְיָתָא דְּבָבֶל מִשְּׁנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיתַּנְהוּ?

אֲמַר לֵיהּ: אַדְכַּרְתַּן מִלְּתָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב "בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם"? וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא עָבַר — הֵיכָן יָשַׁב (וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא יָשַׁב — הֵיכָן עָבַר)? אֶלָּא: אֶרֶץ שֶׁגָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב — נִתְיַשְּׁבָה, אֶרֶץ שֶׁלֹּא גָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן — לֹא נִתְיַשְּׁבָה.

רַב מָרְדֶּכַי אַלְוֵיהּ לְרַב אָשֵׁי מֵהַגְרוֹנְיָא וְעַד בֵּי כִיפֵּי, וְאָמְרִי לַהּ: עַד בֵּי דּוּרָא.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה וּמִתְלַוֶּה — כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִילְמָלֵי לִיווּהוּ אֲנָשֵׁי יְרִיחוֹ לָאֱלִישָׁע לֹא גֵּירָה דּוּבִּים לְתִינוֹקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֵל וְהוּא עֹלֶה בַּדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְּסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ".

אָמְרוּ לוֹ: עֲלֵה, שֶׁהִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם. מַאי "וּנְעָרִים קְטַנִּים"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁמְּנוֹעָרִים מִן הַמִּצְוֹת, "קְטַנִּים" — שֶׁהָיוּ מְקֻטָּנֵי אֻמָּנָה. תָּנָא: נְעָרִים הָיוּ, וּבְזִבְּזוּ עַצְמָן כְּקְטַנִּים.

מַתְקֵיף לַהּ רַב יוֹסֵף: וְדִלְמָא עַל שֵׁם מְקוֹמָן? מִי לָא כְּתִיב "וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה", וְקַשְׁיָא לַן: "נַעֲרָה" ו"קְטַנָּה"? וְאָמַר רַבִּי פְּדָת: קְטַנָּה דְּמִן נְעוּרָן! הָתָם לָא מְפָרֵשׁ מְקוֹמָהּ, הָכָא מְפוֹרָשׁ מְקוֹמָן.

"וַיִּפֶּן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה'". מָה רָאָה? אָמַר רַב: רָאָה מַמָּשׁ. כִּדְתַנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם — אוֹ מִיתָה, אוֹ עוֹנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: רָאָה שֶׁכּוּלָּן נִתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמָּן בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים.

וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא אָמַר: בְּלוֹרִית רָאָה לָהֶן, כְּגוֹיִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רָאָה שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶן לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה. וְדִלְמָא בְּזַרְעַיְיהוּ נִיהְוָה הֲוָה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

"וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן הַיַּעַר וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים",

דף מז.

רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: נֵס. וְחַד אָמַר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס. מַאן דְּאָמַר נֵס — יַעַר הָוֶה, דּוּבִּים לָא הֲווֹ. מַאן דְּאָמַר נֵס בְּתוֹךְ נֵס — לֹא יַעַר הָוֶה וְלָא דּוּבִּים הֲווֹ. וְלֵיהְוֵי דּוּבִּים וְלָא לֵיהֱוֵי יַעַר! דִּבְעִיתִי.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קְרִבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב הוּבְקְעוּ מִיִּשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים. אִינִי?

וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ — בָּא לִשְׁמָהּ. שֶׁבִּשְׁכַר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, זָכָה וְיָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּת שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה שְׁלֹמֹה, שֶׁכָּתוּב בֵּיהּ ״אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה״. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חוֹנִי: רוּת בִּתּוֹ שֶׁל עֶגְלוֹן בְּנוֹ שֶׁל בָּלָק הָיְתָה! תַּאֲוָתוֹ מִיהָא לְקָלְלָה הֲוֵי. ״וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְגוֹ׳״. וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רָעִים וְאֶרֶץ מְשַׁכֶּלֶת, אֶלָּא מָה טּוֹבָתָהּ? אָמַר רַבִּי חָנִין: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה חִינּוֹת הֵן: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, חֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ, חֵן מִקָּח עַל (מְקֻחוֹ).

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה חָלְאִין חָלָה אֱלִישָׁע: אֶחָד שְׁגִּירָה דּוּבִּים בְּתִינוֹקוֹת, וְאֶחָד שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵחֲזִי בְּשִׁתֵּי יָדַיִם, וְאֶחָד שֶׁמֵּת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ״.

תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם תְּהֵא שְׁמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת, לֹא כֶּאֱלִישָׁע שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵחֲזִי בְּשִׁתֵּי יָדָיו, וְלֹא כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחְיָה שֶׁדְּחָפוֹ לְיֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי מִתַּלְמִידָיו בְּשִׁתֵּי יָדָיו.

אֱלִישָׁע מַאי הִיא, דִּכְתִיב: ״וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֶל קַח כִּכָּרָיִם״, וּכְתִיב: ״וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הֲעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת״.

וּמִי שָׁקֵיל כּוּלֵּי הַאי? כֶּסֶף וּבְגָדִים הוּא דְּשָׁקֵיל! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה אֱלִישָׁע עוֹסֵק בִּשְׁמֹנָה שְׁרָצִים, אָמַר לוֹ: רָשָׁע, הִגִּיעַ עֵת לִיטּוֹל שְׂכַר שְׁמֹנָה שְׁרָצִים. ״וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם״. ״וַאֲרַבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה גֵּחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו.

״וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק״. לָמָּה הָלַךְ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִירוֹ לְגֵחֲזִי בִּתְשׁוּבָה, וְלֹא חָזַר. אָמַר לוֹ: חֲזוֹר בָּךְ. אָמַר לוֹ: כָּךְ מְקוּבָּלַנִי מִמְּךָ, כָּל מִי שֶׁחָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים — אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

מַאי עֲבַד? אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֻבָּן שׁוֹאֶבֶת תָּלָה לוֹ לְחַטַּאת יָרְבָעָם, וְהֶעֱמִידוֹ בֵּין שְׁמַיִם לָאָרֶץ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: שֵׁם חָקַק לַהּ אַפּוּמַּהּ, וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת ״אָנֹכִי״ וְ״לֹא יִהְיֶה לְךָ״.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: רַבָּנָן דְּחָזֵי מִקַּמֵּיהּ, דִּכְתִיב: ״וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ״, מִכְּלָל דְּעַד הַאִידָּנָא לָא הֲוָה דְּחִיק.

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחְיָה מַאי הִיא — כִּדְתַנְיָא קָא קָטֵיל יַנַּאי מַלְכָּא לְרַבָּנַן, שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח (אַטְמִינֵהוּ) [אַטְמְרֵתֵיהּ] אָחֵתֵיהּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אָזַל עֲרַק לַאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם. כִּי הֲוָה שְׁלָמָא, שְׁלַח לֵיהּ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח: מִנִּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ לְךָ אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא

שֶׁל מְצֹרָעִים: אֲחוֹתִי! בַּעֲלִי שָׁרוּי בְּתוֹכֵךְ, וַאֲנִי יוֹשֶׁבֶת שׁוֹמֶמָה! אֲמַר: שְׁמַע מִינַּהּ הֲוָה לֵיהּ שְׁלָמָא.

כִּי אֲתָא, אִקְּלַע לְהָהוּא אוּשְׁפִּיזָא, קָם קַמַּיְיהוּ בִּיקְרָא שַׁפִּיר, עָבְדִי לֵיהּ יְקָרָא טוּבָא, יָתֵיב וְקָא מְשָׁתַבַּח: כַּמָּה נָאָה אַכְסַנְיָא זוֹ! אֲמַר לֵיהּ יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי: רַבִּי, עֵינֶיהָ טְרוּטוֹת. אֲמַר לֵיהּ: רָשָׁע, בְּכָךְ אַתָּה עוֹסֵק? אַפִּיק אַרְבַּע מְאָה שִׁפּוּרֵי וְשַׁמְתֵּיהּ. כָּל יוֹמָא אָתָא לְקַמַּיְיהוּ וְלָא קַבְּלֵיהּ.

יוֹמָא חַד הֲוָה קָרֵי קְרִיַּת שְׁמַע, אָתָא לְקַמַּיְיהוּ. הֲוָה בְּדַעְתֵּיהּ לְקַבּוֹלֵיהּ, אַחְוִי לֵיהּ בִּידֵיהּ, סָבַר מִדְּחָא דְּחֵי לֵיהּ, אָזַל זָקַף לְבֵינְתָא פַּלְחָא. אֲמַר לֵיהּ: חָזוֹר בָּךְ! אֲמַר לֵיהּ: כְּךָ מְקוּבָּלַנִי מִמְּךָ, כָּל הַחוֹטֵא וּמַחְטִיא אֶת הָרַבִּים — אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. דְּאָמַר מָר: יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי כִּישֵּׁף וְהִסִּית וְהֶדִּיחַ וְהֶחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יֵצֶר, תִּינוֹק, וְאִשָּׁה — תְּהֵא שְׁמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת.

מַתְנִי׳ נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שֶׁלֹּא נֶעֶרְפָּה הָעֶגְלָה — תֵּצֵא וְתֵרֶעֶה בָּעֵדֶר. מִשֶּׁנֶּעֶרְפָּה הָעֶגְלָה — תִּקָּבֵר בִּמְקוֹמָהּ, שֶׁעַל סָפֵק בָּאתָה מִתְּחִילָּתָהּ — כִּיפְּרָה סְפֵיקָהּ, וְהָלְכָה לָהּ. נֶעֶרְפָּה הָעֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג — הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג.

עַד אֶחָד אוֹמֵר "רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג", וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר "לֹא רָאִיתָ". אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "רָאִיתִי", וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא רָאִית" — הֲיוּ עוֹרְפִין. עֵד אֶחָד אוֹמֵר "רָאִיתִי", וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא רָאִיתָ" — הֲיוּ עוֹרְפִין. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "רָאִינוּ", וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן "לֹא רְאִיתֶם" — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין.

מְשֻׁרְבָּבוּ הָרוֹצְחָנִין — בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה. מְשֻׁבָּא אֲלִיעֶזֶר בֶּן דִּינַאי, וּתְחִינָה בֶּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא, חָזְרוּ לִקְרוֹתוֹ "בֶּן הָרַצְחָן".

מְשֻׁרְבָּבוּ הַמְנָאֲפִים — פָּסְקוּ הַמַּיִם הַמָּרִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִפְסִיקָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי הֵם וְגוֹ'".

מְשֻׁמֶּת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵידָה וְיוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם בָּטְלוּ הָאֶשְׁכּוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי", יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר הוֹדָיִית הַמַּעֲשֵׂר. אַף הוּא בִּטֵּל אֶת הַמְעוֹרְרִין וְאֶת הַנּוֹקְפִין.

דף מז:

עַד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם. וּבְיָמָיו אֵין צָרִיךְ לִשְׁאוֹל עַל הַדְּמַאי.

גְּמָ׳ תְּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאִם נֶעֶרְפָּה הָעֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג שֶׁאֵין פּוֹטֶרֶת אוֹתוֹ — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ".

עַד אֶחָד אוֹמֵר רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג כּוּ׳. טַעְמָא דְּמַכְחֵישׁ לֵיהּ, הָא לָא מַכְחֵישׁ לֵיהּ — עֵד אֶחָד מְהֵימַן.

מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: ״לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ״. הָא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ, אֲפִילּוּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹרְפִין — תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ״, וַהֲלֹא רָאוּ.

הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ עַד אֶחָד מְהֵימַן, אִידַּךְ חַד הֵיכִי מָצֵי מַכְחֵישׁ לֵיהּ? וְהָאָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד — הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם! אָמַר לָךְ עוּלָּא, תְּנִי: ״לֹא הָיוּ עוֹרְפִין״. וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק, תְּנִי: ״לֹא הָיוּ עוֹרְפִין״.

וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר, תְּנִי: ״הָיוּ עוֹרְפִין״. וּלְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא! לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּבֵית אַחַת, כָּאן בְּזֶה אַחַר זֶה.

תְּנַן: עֵד אֶחָד אוֹמֵר ״רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג״, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים ״לֹא רָאִיתָ״ — הָיוּ עוֹרְפִין. הָא חַד וְחַד — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא!

וְלִיטַעְמָיךְ, אֵימָא סֵיפָא: שְׁנַיִם אוֹמְרִים ״רָאִינוּ״, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר ״לֹא רְאִיתֶם״ — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. הָא חַד וְחַד — הָיוּ עוֹרְפִין.

אֶלָּא: מַתְנִיתִין כּוּלַּהּ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְכִדְרַבִּי נְחֶמְיָה, דְּאָמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד הֵלֶךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד — כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים כִּי אֶחָד דָּמְיָין. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא. וְתִרְצָה לְדִרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי: רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד — הֵלֶךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד — כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דְּמֵי.

וְתַרְתֵּי פְּסוּלֵי עֵדוּת, לְמָה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת — לְחוּמְרָא, אֲבָל לְקוּלָּא — לָא, קָא מַשְׁמַע לַן.

מַשְׁרַבּוּ הָרוֹצְחִין כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן: מִשְׁרַבּוּ הָרוֹצְחָנִין — בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עַל הַסָּפֵק. מִשְׁרַבּוּ הָרוֹצְחָנִין בְּגָלוּי — בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה.

מִשְׁרַבּוּ הַנּוֹאֲפִין כּוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן: ״וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן״, בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן — הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן — אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאוֹמֵר: ״לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה כּוּ׳״.

מַאי ״וְאוֹמֵר״? וְכִי תֵּימָא עָוֹן דִּידֵיהּ — אֵין, דִּבְנֵיהּ וְדִבְנָתֵיהּ — לָא, תָּא שְׁמַע: ״לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה״.

וְכִי תֵּימָא: עָוֹן אֵשֶׁת אִישׁ — אִין, עָוֹן דִּפְנוּיָה — לָא, תָּא שְׁמַע: ״כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפָּרֵדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יִזְבָּחוּ וְגוֹ׳״.

מַאי ״וְעָם לֹא יָבִין יִלָּבֵט״? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם מַקְפִּידִין עַל עַצְמְכֶם — מַיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם, וְאִם לָאו — אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם.

מְשֻׁרָבּוּ בַּעֲלֵי הֶנָאָה, נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים וְאֵין נוֹחַ בָּעוֹלָם. מְשֻׁרָבּוּ רוֹאֵי פָּנִים בַּדִּין, בָּטַל ״לֹא תָגוּרוּ״, וּפָסַק ״לֹא תַכִּירוּ״, וּפָרְקוּ עוֹל שָׁמַיִם וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בָּשָׂר וָדָם.

מְשֻׁרָבּוּ לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת בַּדִּין — רָבָה חָרוֹן אַף בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: ״בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יְשָׁפֹּט״. מְשֻׁרָבּוּ ״אַחֲרֵי בְּצָעָם לִבָּם הֹלֵךְ״ — רַבּוּ ״הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע״. מְשֻׁרָבּוּ ״הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע״ — רַבּוּ ״הוֹי הוֹי״ בָּעוֹלָם.

מְשֻׁרָבּוּ מוֹשְׁכֵי הָרוֹק — רַבּוּ הַיְהִירִים וְנִתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים, וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל לוֹמְדֶיהָ.

מְשֻׁרָבּוּ הַיְהִירִים — הִתְחִילוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנָּשֵׂא לִיהִירִים, שֶׁאֵין דּוֹרֵינוּ רוֹאֶה אֶלָּא לַפָּנִים.

אִינִי?! וְהָאָמַר מָר: הַאי מַאן דְּמִיַּהַר — אֲפִילּוּ אַאִינָשֵׁי בֵּיתֵיהּ לָא מִיקַּבַּל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנָּוֶה״, לֹא יִנָּוֶה אֲפִילּוּ בַּנָּוֶה שֶׁלּוֹ! מֵעִיקָּרָא קָפְצָה עָלָיהּ, לְסוֹף מִיתְזֵיל עָלַיְיהוּ.

מְשֻׁרָבּוּ מַטִּילֵי מְלַאי עַל בַּעֲלֵי בָתִּים — רָבָה הַשּׁוֹחֵד וְהַטָּיַת מִשְׁפָּט, וּפָסְקָה טוֹבָה.

מְשֻׁרָבּוּ ״מְקַבְּלֵנִי טוֹבָתְךָ״ ו״מְחַזְּקֵנִי טוֹבוֹתֶיךָ״ — רַבּוּ ״אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה״. שְׁפָלִים הוּגְבְּהוּ, וְהַגְּבוֹהִים הוּשְׁפָּלוּ, וּמַלְכוּתָא אִזְלָא וְנָוְלָא. מְשֻׁרָבּוּ צָרֵי עַיִן וְטוֹרְפֵי טֶרֶף — רַבּוּ מְאַמְצֵי הַלֵּב וְקוֹפְצֵי יָדִים מִלְּהַלְווֹת, וְעָבְרוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה ״הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן וְגוֹ׳״.

מְשֻׁרָבּוּ ״נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׁקְּרוֹת עֵינַיִם״ — רַבּוּ מַיִם הַמָּרִים, אֶלָּא שֶׁפָּסְקוּ. מְשֻׁרָבּוּ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת — נִתְמַעֲטוּ הַיָּמִים וְנִתְקַצְּרוּ הַשָּׁנִים, דִּכְתִיב: ״וְשׁוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה״. מְשֻׁרָבּוּ זְחוּחֵי הַלֵּב — רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. מְשֻׁרָבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִילֵּל שֶׁלֹּא שִׁימְּשׁוּ כָּל צוֹרְכָן — רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תוֹרוֹת. מְשֻׁרָבּוּ מְקַבְּלֵי צְדָקָה מִן הַנָּכְרִי — הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאָחוֹר.

מְשֻׁמֶּמֶת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר כּוּ׳. מַאי ״אֲשֻׁכּוּלוֹת״? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ. יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר הוֹדַיִּית הַמַּעֲשֵׂר כּוּ׳. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: לְפִי שֶׁאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ כְּתִיקּוּנוֹ. דְּרַחֲמָנָא אָמַר דְּיָהֲבִי לְלֻוִיִּם,

דף מח.

וַאֲנַן קָא יָהֲבִינַן לְכֹהֲנִים.

וְלוֹדֵי אַשְׁאַר מַעַשְׂרוֹת? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל בַּיִת שֶׁאֵין מִתְוַדֶּה עַל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן — שׁוּב אֵין מִתְוַדֶּה עַל שְׁאָר מַעַשְׂרוֹת. מַאי טַעְמָא? אָמַר אַבָּיֵי: הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִילָּה. מִכְלָל דְּאַפְרוֹשֵׁי הֲוֹו מַפְרְשִׁי? וְהָא תַּנְיָא: אַף הוּא בִּיטֵּל אֶת הַוִּידּוּי, וְנָזַר עַל הַדְּמַאי. לְפִי שֶׁשָּׁלַח בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין אֶלָּא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה בִּלְבַד, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי — מִקְצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְצָתָן אֵין מְעַשְּׂרִין.

אָמַר לָהֶם: בָּנַי, בּוֹאוּ וְאוֹמַר לָכֶם: כְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בָּהּ עָוֹן מִיתָה — כָּךְ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְטֶבֶל יֵשׁ בָּהֶן עָוֹן מִיתָה.

עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם: הַלּוֹקֵחַ פֵּירוֹת מֵעַם הָאָרֶץ — מַפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן — מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לְכֹהֵן, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עוֹלֶה וְאוֹכְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עָנִי — הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה!

תַּרְתֵּי תַּקֵּן: בִּיטֵּל וִידּוּי דַּחֲבֵירִים, וְנָזַר עַל דְּמַאי שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ.

וְאַף הוּא בִּיטֵּל אֶת הַמְעוֹרְרִים. מַאי מְעוֹרְרִים? אָמַר רַחֲבָה: בְּכָל יוֹם וְיוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְוִים עַל דּוּכָן וְאוֹמְרִים "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה'", אָמַר לָהֶן: וְכִי יֵשׁ שֵׁינָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל"! אֶלָּא בְּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם בְּנַחַת וְשַׁלְוָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה'".

וְאֶת הַנּוֹקְפִים. מַאי "נוֹקְפִים"? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שֶׁהָיוּ מְסָרְטִין לָעֶגֶל בֵּין קַרְנָיו, כְּדֵי שֶׁיִּפּוֹל דָּם בְּעֵינָיו. אָתָא אִיהוּ בַּטֵּיל, מְשׁוּם דְּמִיחֲזֵי כִּי מוּמָא.

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שֶׁהָיוּ חוֹבְטִין אוֹתוֹ בְּמַקְלוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר לָהֶם: עַד מָתַי אַתֶּם מַאֲכִילִין נְבֵילוֹת לַמְּזַבְּחַ! נְבֵילוֹת?! הָא שָׁחֵיט לְהוּ! אֶלָּא טְרֵיפוֹת — שֶׁמָּא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ. עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם טַבָּעוֹת בַּקַּרְקַע.

עַד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם. בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד.

כָּל יָמָיו לֹא הָיָה אָדָם צָרִיךְ לִשְׁאוֹל עַל הַדְּמַאי. כְּדַאֲמַרַן.

מַתְנִי' מִשֶּׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין — בָּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן וְגוֹ'".

מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים — בָּטְלוּ אוּרִים וְתוּמִּים. מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ — בָּטַל הַשָּׁמִיר וְנוֹפֶת צוּפִים, וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֲמָנָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר חָסִיד וְגוֹ'".

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קְלָלָה, וְלֹא יָרַד הַטַּל לִבְרָכָה, וְנִיטַּל טַעַם הַפֵּירוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף נִיטַּל שׁוֹמֶן הַפֵּירוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַטָּהֳרָה נָטְלָה אֶת הַטַּעַם וְאֶת הָרֵיחַ, הַמַּעַשְׂרוֹת נָטְלוּ אֶת שׁוֹמֶן הַדָּגָן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַזְּנוּת וְהַכְּשָׁפִים כִּילּוּ אֶת הַכֹּל.

גְּמָ׳ וּמַאי דִּמְשַׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרֵי כְּתִיב? אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּאָמַר קְרָא: ״זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם״.

אָמַר רַב: אוּדְנָא דִּשְׁמָעָא זִמְרָא — תִּעָקַר. אָמַר רָבָא: זִמְרָא בְּבֵיתָא — חוּרְבָּא בְּסִיפָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחֲלוֹן חֹרֶב בַּסַּף כִּי אַרְזָה עֲרָה״.

מַאי ״כִּי אַרְזָה עֲרָה״? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בַּיִת הַמְסוּבָּךְ בַּאֲרָזִים עִיר הוּא! אֶלָּא: אֲפִילּוּ בַּיִת הַמְסוּבָּךְ בַּאֲרָזִים מִתְרוֹעֵעַ. אָמַר רַב אָשֵׁי: שְׁמַע מִינַּהּ כִּי מַתְחֵיל חוּרְבָּא — בְּסִיפָּא מַתְחֵיל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״חֹרֶב בַּסַּף״. וְאֵיבָעֵית אֵימָא מֵהָכָא: ״וּשְׁאִיָּה יֵכַת שָׁעַר״. אָמַר מָר בַּר רַב אָשֵׁי: לְדִידִי חֲזֵי לִי וּמְנַגַּח כִּי תּוֹרָא.

אָמַר רַב הוּנָא: זִמְרָא דְּנַגְדֵי וּדְבַקֳרֵי — שְׁרֵי. דְּגַרְדָּאֵי — אֲסִיר. רַב הוּנָא בַּטֵּיל זִמְרָא, קָם מְאָה אָוְוזֵי בְּזוּזָא וּמְאָה סָאֲה חִיטֵּי בְּזוּזָא וְלָא אִיבְּעִי. אֲתָא רַב חִסְדָּא זַלְזֵיל בֵּיהּ, אִיבְּעַאי אָוְוזָא בְּזוּזָא וְלָא אִשְׁתְּכַח.

אָמַר רַב יוֹסֵף: זְמִרִי גַּבְרֵי וְעָנְיָ[ין] נָשֵׁי — פְּרִיצוּתָא. (זְמִרִי) [זְמְרָן] נָשֵׁי וְעָנְיָ[ין] גַּבְרֵי — כְּאֵשׁ בִּנְעוֹרֶת. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ — לְבַטּוֹלֵי הָא מִקַּמֵּי הָא.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹתֶה בְּאַרְבָּעָה מִינֵי זֶמֶר, מֵבִיא חֲמִשָּׁה פּוּרְעָנִיּוֹת לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם וְהָיָה כִנּוֹר וָנֶבֶל תֹּף וְחָלִיל וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֶת פֹּעַל ה׳ לֹא יַבִּיטוּ״,

מָה כְּתִיב אַחֲרָיו: ״לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת״ — שֶׁגּוֹרְמִין גָּלוּת לָעוֹלָם, ״וּכְבוֹדוֹ מֵתֵי רָעָב״ — שֶׁמְּבִיאִין רָעָב לָעוֹלָם, ״וַהֲמוֹנוֹ צחֵה צָמָא״ — שֶׁגּוֹרְמִין לַתּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִלּוֹמְדֶיהָ, ״וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ״ — שֶׁגּוֹרְמִין שִׁפְלוּת לְשׁוֹנָאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאֵין ״אִישׁ״ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה״, ״וְעֵינֵי גְבֹהִים תִּשְׁפַּלְנָה״ — שֶׁגּוֹרְמִין שִׁפְלוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וּמָה כְּתִיב אַחֲרָיו — ״לָכֵן

דף מח:

הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִּיהָ לִבְלִי חֹק וְיָרַד הֲדָרָהּ וַהֲמוֹנָהּ וּשְׁאוֹנָהּ וְעָלֵז בָּהּ״.

מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים. מַאן ״נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים״? אָמַר רַב הוּנָא: זֶה דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וּשְׁלֹמֹה. רַב נַחְמָן אָמַר: בִּימֵי דָּוִד, זִימְנִין סְלִיק, וְזִימְנִין לָא סְלִיק, שֶׁהֲרֵי שָׁאַל צָדוֹק — וְעָלְתָה לוֹ, שָׁאַל אֶבְיָתָר — וְלֹא עָלְתָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּעַל אֶבְיָתָר״.

מֵתִיב רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: ״וַיְהִי לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ הַמֵּבִין בְּרָאוֹת הָאֱלֹהִים״, מַאי לָאו, בְּאוּרִים וְתוּמִּים? לֹא, בִּנְבִיאִים.

תָּא שְׁמַע: מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן בָּטְלוּ עָרֵי מִגְרָשׁ, וּפָסְקוּ אוּרִים וְתוּמִּים, וּפָסַק מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד.

וְאִם לְחָשְׁךָ אָדָם לוֹמַר: "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים", אֱמוֹר לוֹ: כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "עַד שֶׁיִּחְיוּ מֵתִים וְיָבֹא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד".

אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאן "נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים" — לְאַפּוֹקֵי מֵחַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, דְּאַחֲרוֹנִים נִינְהוּ. דְּתָנוּ רַבָּנָן: מִשֶּׁמֵּתוּ חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי — נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וְאַף עַל פִּי כֵן, הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּבַת קוֹל,

שֶׁפַּעַם אַחַת הָיוּ מְסוּבִּין בַּעֲלִיַּית בֵּית גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, נִתְּנָה עֲלֵיהֶן בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ רָאוּי לְכָךְ. נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהֹלֵל הַזָּקֵן, וּכְשֶׁמֵּת הִסְפִּידוּהוּ: הִי חָסִיד, הִי עָנָיו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא.

וְשׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת הָיוּ מְסוּבִּין בַּעֲלִיָּיה בִּיבְנֶה, נִתְּנָה (לָהֶן) [עֲלֵיהֶן] בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם, וְאָמְרָה לָהֶן: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכָּאִין לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּשַׁמּוּאֵל הַקָּטָן. וּכְשֶׁמֵּת, הִסְפִּידוּהוּ: הִי עָנָיו, הִי חָסִיד, תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל.

וְאַף הוּא אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמָעֵאל — לְחַרְבָּא, וְחַבְרוֹהִי — לְקָטָלָא, וּשְׁאָר עַמָּא — לְבִיזָּא, וְעָקָן סַגִּיאִין עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עַמָּא. וְאַף עַל גַּב יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּקִשּׁוּ לוֹמַר "הִי חָסִיד הִי עָנָיו", אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הֲרוּגֵי מַלְכוּת.

מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּטַל הַשָּׁמִיר כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁמִיר שֶׁבּוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה" — הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרוֹת וְגוֹ' מְגֹרָרוֹת בַּמְּגֵרָה"! אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ" — שֶׁהָיָה מְתַקֵּן מִבַּחוּץ, וּמַכְנִיס מִבִּפְנִים. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּאַבְנֵי מִקְדָּשׁ, וְדִבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה בְּאַבְנֵי בֵיתוֹ.

וְרַבִּי נְחֶמְיָה, שָׁמִיר לְמַאי אֲתָא? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: אֲבָנִים הַלָּלוּ אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן בְּדָיוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "פִּתּוּחֵי חוֹתָם", וְאֵין מְסָרְטִין עֲלֵיהֶם בְּאִיזְמֵל, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִלּוּאֹתָם",

אֶלָּא כּוֹתֵב עֲלֵיהֶם בְּדָיוֹ, וּמַרְאֶה לָהֶן שָׁמִיר מִבַּחוּץ, וְהֵן נִבְקָעוֹת מֵאֲלֵיהֶן, כִּתְאֵינָה זוֹ שֶׁנִּבְקַעַת בִּימוֹת הַחַמָּה וְאֵינָהּ חֲסֵירָה כְּלוּם, וּכְבִקְעָה זוֹ, שֶׁנִּבְקַעַת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְאֵינָהּ חֲסֵירָה כְּלוּם.

תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁמִיר זֶה, בְּרִיָּיתוֹ כִּשְׁעוֹרָה, וּמִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא, וְאֵין כָּל דָּבָר קָשֶׁה יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּפָנָיו. בַּמֶּה מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ — כּוֹרְכִין אוֹתוֹ בִּסְפוֹגִין שֶׁל צֶמֶר, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּאִיטְנִי שֶׁל אֲבָר מְלֵיאָה סוּבֵּי שְׂעוֹרִין.

אָמַר רַבִּי אַמֵּי: מִשֶּׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן — בָּטְלָה שִׁירָא פְּרַנְדָּא וּזְכוּכִית לְבָנָה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: מִשֶּׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן — בָּטְלָה שִׁירָא פְּרַנְדָּא וּזְכוּכִית לְבָנָה וְרֶכֶב בַּרְזֶל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף יַיִן קָרוּשׁ הַבָּא מִשְּׁנִיר, הַדּוֹמֶה כְּעִיגּוּלֵי דְּבֵילָה.

וְנוֹפֶת צוּפִים. מַאי "נוֹפֶת צוּפִים"? אָמַר רַב: סוֹלֶת שֶׁצָּפָה עַל גַּבֵּי נָפָה, וְדוֹמָה לְעִיסָּה שֶׁנִּילּוֹשָׁה בִּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן. וְלֵוִי אָמַר: שְׁתֵּי כְּכָרוֹת הַנִּדְבָּקוֹת בַּתַּנּוּר וְתוֹפְחוֹת וּבָאוֹת, עַד שֶׁמַּגִּיעוֹת זוֹ לָזוֹ. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: זֶה דְּבַשׁ הַבָּא מִן הַצִּיפְיָא. מַאי מַשְׁמַע — כְּדִמְתַרְגֵּם רַב שֵׁשֶׁת: "כְּמָא דְּנָתְנָן דַּבְרָיְאתָה וְשָׁיְיטָן בְּרוּמֵי עָלְמָא וּמַתְיָין דּוּבְשָׁא מֵעִישְׁבֵי טוּרָא".

תָּנָן הָתָם: כָּל הַנִּצּוֹק טָהוֹר, חוּץ מִדְּבַשׁ זְיָפִים וְהַצַּפִּיחִים. מַאי "זְיָפִים"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּבַשׁ שֶׁמְּזַיְּפִין בּוֹ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, כְּדִכְתִיב: "זִיף וָטֶלֶם וּבְעָלוֹת".

כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "בְּבוֹא הַזְּיָפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד וְגוֹ'". מַאי "זְיָפִים"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּנֵי אָדָם הַמְזַיְּפִין דִּבְרֵיהֶם. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עַל שֵׁם מְקוֹמָן, כְּדִכְתִיב: "זִיף וָטֶלֶם וּבְעָלוֹת".

וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֲמָנָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן מַאֲמִינִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ וְאוֹמֵר "מָה אוֹכַל לְמָחָר" — אֵינוֹ אֶלָּא מִקְטַנֵּי אֲמָנָה.

וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב "כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת" — מִי גָּרַם לַצַּדִּיקִים שֶׁיִּתְבַּזְבְּזוּ שׁוּלְחָנָן לֶעָתִיד לָבוֹא — קַטְנוּת שֶׁהָיָה בָּהֶן, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דְּבָא אָמַר: אֵלּוּ קְטַנֵּי בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל,

דף מט.

שֶׁמְּבַזְבְּזִין דִּין אֲבִיהֶם לֶעָתִיד לָבוֹא. אוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה עָתִיד לִיפָּרַע מֵהֶן, לָמָּה הִקְהֵיתָה שִׁינֵּיהֶם בָּם?

אָמַר רַבִּי אֵילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מוֹכְרֵי רְבָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם". וְאָמַר רַבִּי אֵילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֲבַקּוּק, הָיוּ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אַחַת וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי ה' פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ". אַל תִּקְרָא "בְּקֶרֶב שָׁנִים", אֶלָּא "בְּקֶרוֹב שְׁנַיִם".

וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶן דִּבְרֵי תוֹרָה — רְאוּיִין לִישָׂרֵף בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְגוֹ׳״, טַעְמָא דְּאִיכָּא דִּיבּוּר, הָא לֵיכָּא דִּיבּוּר — רְאוּיִין לִישָׂרֵף.

וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת וְאֵין נוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה — אֶחָד מֵת וְאֶחָד גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לָכֵן שָׁמָה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת״, וְאֵין דַּעַת אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת״.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא: כָּל תַּלְמִיד חָכָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדְּחַק — תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלַם בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ״, וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ: ״וְנָתַן ה׳ לָכֶם לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ״.

רַבִּי אֲבָהוּ אוֹמֵר: מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ מִזִּיו שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ״. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר: אַף אֵין הַפִּרְגּוֹד נִנְעָל בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ״.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין וְכוּ׳. אָמַר רָבָא: בְּכָל יוֹם וָיוֹם מְרוּבָּה קִלְלָתוֹ מִשֶּׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר״, הֵי בֹּקֶר? אִילֵימָא בֹּקֶר דְּלְמָחָר, מִי יָדַע מַאי הָוֵי? אֶלָּא דַּחֲלִיף.

וְאֶלָּא, עָלְמָא אַמַּאי קָא מְקַיְּים? אַקְדּוּשָׁה דְּסִידְרָא, וְאַ״יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא״ דְּאַגַּדְתָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֶרֶץ עֵיפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים״, הָא יֵשׁ סְדָרִים — תּוֹפְיַע מֵאוֹפֶל.

וְלֹא יָרַד טַל לִבְרָכָה וְנִיטַל טַעַם פֵּירוֹת וְכוּ׳. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: טָהֳרָה — בְּטִלָּה טַעַם וְרֵיחַ, מַעֲשֵׂר — בִּיטֵּל שׁוּמָן דָּגָן.

רַב הוּנָא אַשְׁכַּח תּוֹמַרְתָּא דְּחִינּוּנִיתָא, שַׁקְלַהּ, כַּרְכַהּ בְּסוּדָרֵיהּ. אֲתָא רַבָּה בְּרֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: מוֹרְחִינָא רֵיחָא דְּחִינּוּנִיתָא. אֲמַר לֵיהּ: בְּנִי, טָהֳרָה יֵשׁ בְּךָ. יְהֵבַהּ נִיהֲלֵיהּ. אַדְּהָכִי אֲתָא אַבָּא בְּרֵיהּ, שַׁקְלַהּ, יְהֵבַהּ נִיהֲלֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: בְּנִי, שִׂמַּחְתָּ אֶת לִבִּי, וְהִקְהֵיתָה אֶת שִׁינַּי. הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: רַחֲמֵי דְּאַבָּא — אַבְּנֵי, רַחֲמֵי דִּבְנֵי — אַבְּנֵי דְּהָווּ לֵיהּ.

רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אִיטַּפֵּל בֵּיהּ בְּרַב בְּרַתֵּיהּ. כִּי גְּדַל אֲמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיֵין מַיָּא. אֲמַר לוֹ: לָאו בְּרִיךְ אֲנָא. וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: רַבִּי רַבִּי, בַּר בְּרַתָּךְ אֲנָא.

מַתְנִי׳ בְּפוּלְמוּס שֶׁל אַסְפַּסְיָינוּס גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת חֲתָנִים וְעַל הָאֵירוּס.

בְּפוּלְמוּס שֶׁל טִיטוּס גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת כַּלּוֹת, וְשֶׁלֹּא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ יְוונִית.

בְּפוּלְמוּס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא הַכַּלָּה בְּאַפְּרִיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר, וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁתֵּצֵא הַכַּלָּה בְּאַפְּרִיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר.

מִשֶּׁמֵּת רַבִּי מֵאִיר בָּטְלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָנִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִים. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ

אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יוֹסֵי קְטַנְתָּא פָּסְקוּ חֲסִידִים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "קְטַנְתָּא" — שֶׁהָיָה קְטַנְתָּא שֶׁל חֲסִידִים.

מִשֶּׁמֵּת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בָּטַל זִיו הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה, וּמֵתָה טָהֳרָה וּפְרִישׁוּת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן פָּאבִי בָּטְלָה זִיו הַכְּהוּנָּה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָ[ה] עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא.

[**גְּמָ'**] תְּנוּ רַבָּנָן: רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר: מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בּוֹשׁוּ חֲבֵרִים וּבְנֵי חוֹרִין, וְחָפוּ רֹאשָׁם, וְנִדַּלְדְּלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, וְנִבְרוּ בַּעֲלֵי זְרוֹעַ וּבַעֲלֵי לָשׁוֹן, וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ וְאֵין שׁוֹאֵל,

עַל מִי לָנוּ לְהִשָּׁעֵן עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שָׂרוּ חַכִּימַיָּא לְמֶהֱוֵי כְּסָפְרַיָּא, וְסָפְרַיָּא כְּחַזָּנַיָּא, וְחַזָּנַיָּא כְּעַמָּא דְאַרְעָא, וְעַמָּא דְאַרְעָא

דף מט:

אָזְלָא (וַדַּלְדְּלָה) [וְנָוְולָה], וְאֵין שׁוֹאֵל וְאֵין מְבַקֵּשׁ. עַל מִי יֵשׁ לְהִשָּׁעֵן — עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא חוּצְפָּא יִסְגֵּא וְיוֹקֶר יַאֲמִיר. הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהַיַּיִן בְּיוֹקֶר, וּמַלְכוּת תֵּהָפֵךְ לְמִינוּת וְאֵין תּוֹכַחַת. בֵּית וַעַד יִהְיֶה לִזְנוּת וְהַגָּלִיל יֶחֱרַב, וְהַגַּבְלָן יִשּׁוֹם, וְאַנְשֵׁי הַגְּבוּל יְסוֹבְבוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יְחוֹנְנוּ,

וְחַכְמוֹת סוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאֵי חֵטְא יִמָּאֵסוּ, וְהָאֱמֶת תִּהֵא נֶעֱדֶרֶת. נְעָרִים פְּנֵי זְקֵנִים יַלְבִּינוּ, זְקֵנִים יַעַמְדוּ מִפְּנֵי קְטַנִּים — בֵּן מְנַוֵּול אָב, בַּת קָמָה בְאִמָּהּ, כַּלָּה בַּחֲמוֹתָהּ, אוֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ, פְּנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב, הַבֵּן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּישׁ מֵאָבִיו, וְעַל מָה יֵשׁ לָנוּ לְהִשָּׁעֵן — עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

(**גְּמָ'**) אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁל מֶלַח וְגָפְרִית, אֲבָל שֶׁל הֲדַס וְשֶׁל וֶורֶד — מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אוֹמֵר: אַף שֶׁל הֲדַס וְשֶׁל וֶורֶד אָסוּר, שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חִילְת — מוּתָּר. וְלֵוִי אָמַר: אַף שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חִילְת אָסוּר. וְכֵן תָּנֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: אַף שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חִילְת אָסוּר.

וְעַל הָאִירוּס. מַאי "אִירוּס"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: טַבְלָא דְּחַד פּוּמָּא. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא עָבַד לֵיהּ לִבְרֵיהּ טַנְבוּרָא, אֲתָא אֲבוּהּ תַּבְרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מִיחַלַּף בְּטַבְלָא דְּחַד פּוּמָּא, זִיל עֲבֵיד לֵיהּ אַפּוּמָּא דְּחַצְבָּא אוֹ אַפּוּמָּא דְּקִפִּיזָא.

בְּפוּלְמוּס שֶׁל טִיטוּס גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת כַּלּוֹת וְכוּ'. מַאי "עֲטָרוֹת כַּלּוֹת"? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עִיר שֶׁל זָהָב. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: אֵיזֶהוּ עֲטָרוֹת כַּלּוֹת — עִיר שֶׁל זָהָב, אֲבָל עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כִּיפָּה שֶׁל מַיִל.

תָּנָא: אַף עַל חוּפַּת חֲתָנִים גָּזְרוּ. מַאי "חוּפַּת חֲתָנִים"? זְהוֹרִית הַמּוּזָהָבוֹת. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: אֵלּוּ הֵן חוּפַּת חֲתָנִים — זְהוֹרִית הַמּוּזָהָבוֹת, אֲבָל עוֹשֶׂה פַּפְּירִית וְתוֹלֶה בָּהּ כֹּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְשֶׁלֹּא יְלַמֵּד אֶת בָּנוֹ יְוָונִית. תָּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁצָּרוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה, הָיָה הוּרְקָנוֹס מִבַּחוּץ, וְאַרִיסְטוֹבּוּלוּס מִבִּפְנִים. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין דִּינָרִים בְּקוּפָּה, וּמַעֲלִין לָהֶן תְּמִידִים.

הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָונִית, לָעַז לָהֶם בְּחָכְמַת יְוָונִית, אָמַר לָהֶן: כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה — אֵין נִמְסָרִין בְּיֶדְכֶם. לְמָחָר שִׁלְשְׁלוּ לָהֶם דִּינָרִים בְּקוּפָּה וְהֶעֱלוּ לָהֶם חֲזִיר. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַחֲצִי חוֹמָה, נָעַץ צִפָּרְנָיו, נִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה.

אוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אָרוּר אָדָם שֶׁיְּגַדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר אָדָם שֶׁיְּלַמֵּד לִבְנוֹ חָכְמַת יְוָונִית. וְעַל אוֹתָהּ שָׁנָה שָׁנִינוּ: מַעֲשֶׂה וּבָא עוֹמֶר מִגְּבוֹת צְרִיפִים, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוֹכָר.

אִינִי? וְהָאָמַר רַבִּי: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן סוּרְסִי לְמָה? אֶלָּא אִי לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אִי לְשׁוֹן יְוָונִית.

וְאָמַר רַב יוֹסֵף: בְּבָבֶל לְשׁוֹן אֲרַמִּי לְמָה? אֶלָּא אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ לְשׁוֹן פָּרְסִי!

לְשׁוֹן יְוָונִית לְחוּד, וְחָכְמַת יְוָונִית לְחוּד.

וְחָכְמַת יְוָונִית מִי אֲסִירָא? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַאי דִּכְתִיב "עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי" — אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא, חֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ תּוֹרָה, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ חָכְמַת יְוָונִית, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶן אֶלָּא אֲנִי כָּאן, וּבֶן אֲחִי אַבָּא בְּעַסְיָא!

שָׁאנֵי שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, דִּקְרוֹבִין לַמַּלְכוּת הָווּ. דְּתַנְיָא: מְסַפֵּר קוֹמֵי הֲרֵי זֶה מִדְּרֶכֵי הָאֱמוֹרִי. אַבְטוֹלוֹס בֶּן רְאוּבֵן הִתְּירוּ [לוֹ] לְסַפֵּר קוֹמֵי, שֶׁהוּא קָרוֹב לַמַּלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶן חָכְמַת יְוָונִית, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִין לַמַּלְכוּת.

בְּפוּלְמוּס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא כַּלָּה בְּאַפְּרִיוֹן וְכוּ'. מַאי טַעְמָא — מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא.

מִשְּׁמֵת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּטְלָה הַחָכְמָה. תָּנוּ רַבָּנָן: מִשְּׁמֵת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִגְנַז סֵפֶר תּוֹרָה. מִשְּׁמֵת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּטְלָה עֵצָה וּמַחְשָׁבָה, מִשְּׁמֵת רַבִּי עֲקִיבָא בָּטְלוּ זְרוֹעֵי תּוֹרָה וְנִסְתַּתְּמוּ מַעְיְינוֹת הַחָכְמָה.

מִשְּׁמֵת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בָּטְלוּ עַטְרוֹת חָכְמָה, שֶׁ"עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם". מִשְּׁמֵת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשְּׁמֵת אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קִטוֹנְתָּא בָּטְלוּ חֲסִידִים, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קִטוֹנְתָּא — שֶׁהָיָה מִקְטַנֵּי חֲסִידִים.

מִשְּׁמֵת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָנִין, מִשְּׁמֵת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִין, מִשְּׁמֵת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עָלָה גוֹבַאי וְרַבּוּ צָרוֹת. מִשְּׁמֵת רַבִּי הוּכְפְּלוּ צָרוֹת.

מִשֻּׁמַּת רַבִּי בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא. אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לְתַנָּא: לָא תִּיתְנֵי עֲנָוָה, דְּאִיכָּא אֲנָא. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְתַנָּא: לָא תִּיתְנֵי יִרְאַת חֵטְא, דְּאִיכָּא אֲנָא.

הֲדַרַן עֲלָךְ עֶגְלָה עֲרוּפָה וּסְלִיקָא לַהּ מַסֶּכֶת סוֹטָה